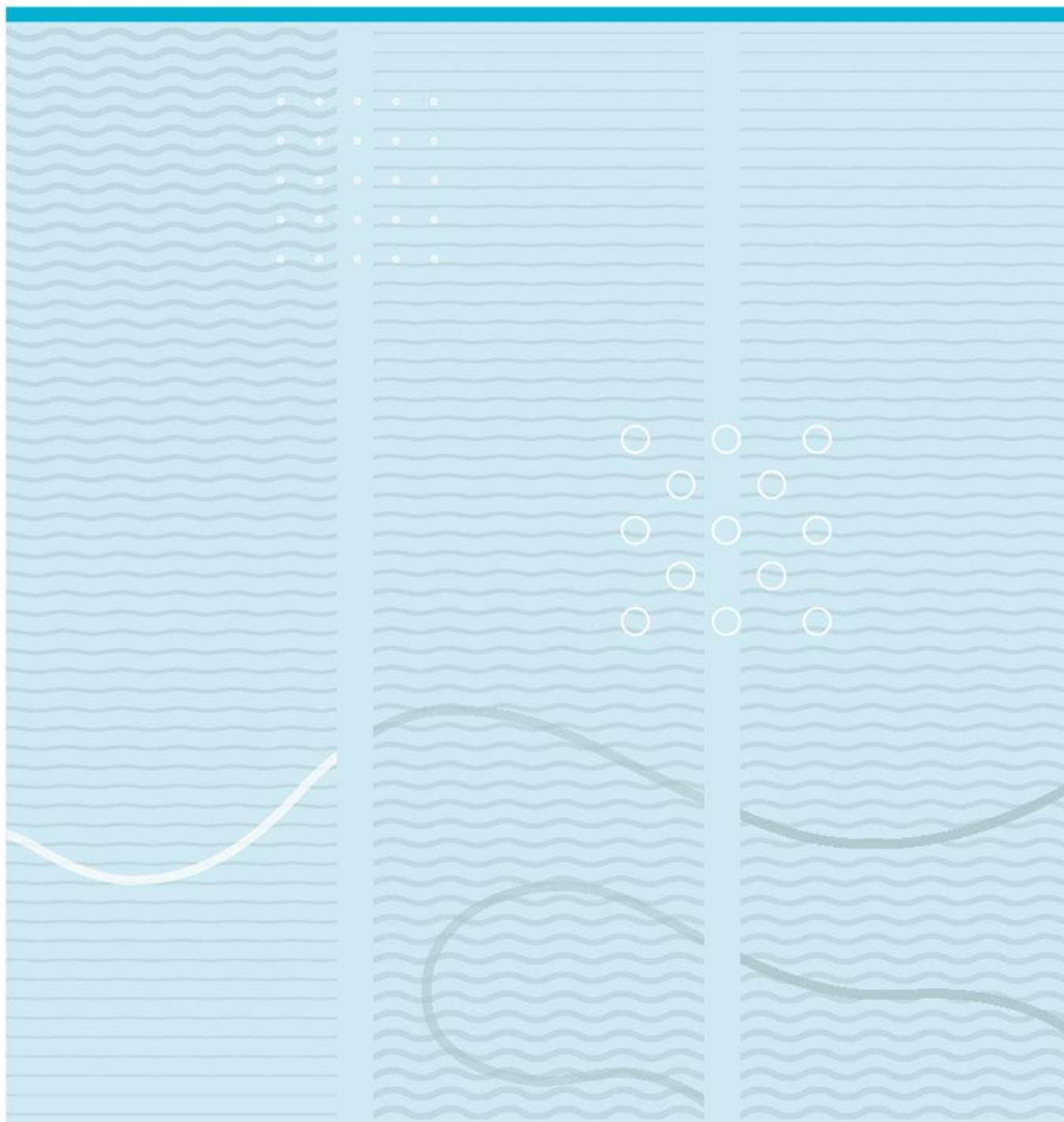

Hanne Fjellstad

Pressekonferansens narrativer

Et analytisk blikk på fire taler fra to pressekonferanser holdt i koronaåret 2020

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2022 Hanne Fjellstad

Denne avhandlingen representerer 45 studiepoeng

Sammendrag

Temaet for denne studien er narrativer presentert på pressekonferanser i det første koronaåret: 2020. Formålet har vært å undersøke om, hvordan og i hvilken grad den norske befolkningen er blitt presentert for ulike narrativer fra Solbergregjeringens helseminister Bent Høie, og dens kunnskapsminister Guri Melby. Fire taler er lagt til grunn for analysen: de to ministernes taler fra den 7. april, ved gjenåpningen av skolene, og deres taler fra 11.august., én uke før skolestart.

Temaet er valgt på bakgrunn av en mistanke om at det til tider var et relativt stort sprik i de to ministernes fremstilling av virkeligheten. Motivasjonen bunner også i et ønske om å finne en hensiktsmessig tilnærming til tekster som berører, samt en personlig interesse og fascinasjon for tekster i seg selv, for tekstskaping og studiet av ulike fremstillinger av virkeligheten.

Analysen består i å ordne talene i narrativer, og ved hjelp av Michael Hallidays systemiskfunksjonelle grammatikk og noe metafor-teori, avdekke hvordan virkeligheten fremstilles, hvem som presenteres som fortellingens protagonister og antagonister, og hvordan dette tjener til å legitimere regjeringens kommende tiltak. Pressekonferansens taler er multimodale tekster og de inngår i en sosial prosess. Analysen og diskusjonen vil ha et sosialsemiotisk utgangspunkt.

Sentrale funn er blant annet at ministeres fremstilling av virkeligheten i disse talene i liten grad gjenspeiler den reelle smittesituasjonen i samfunnet. Derimot er fremstillingene i stor grad formålstjenlige, og formålene har vært mange: de har både villet betrygge befolkningen, skremme befolkningen, motivere befolkningen til å vise mer hensyn, samt legitimere en gjenåpning av skolene i april og betrygge foreldre, elever og ansatte ved skolestart høsten 2020. Andre funn som har vært interessante er omtalen og utelatelsen av ulike grupper i samfunnet. Enkelte ganger har omtalen vært noe uheldig for diskursen, og gruppene som var skadelidende var unge i 20-årene, ansatte i lavtlønnede yrker og nordmenn med opphav fra andre land.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Innholdsfortegnelse	3
Forord	6
1 Innledning	7
1.1 Koronaåret 2020. Virkelighet og tekster, tekster og virkelighet.....	7
1.2 Gruppering av befolkningen og motsetningsfylte budskap	8
1.3 Diskursutvikling	8
1.4 Omtalen av ansatte i barnehager og skoler	9
1.5 Problemstillingen	11
1.6 Oppgavens oppbygging	11
2 Metode	12
2.1 Reliabilitet og validitet.....	12
2.2 Hermeneutisk metode	13
2.3 Et refleksivt blikk på meg selv som forsker.....	15
2.4 Design	16
2.5 Fremgangsmåte	18
2.6 Utvalg.....	19
2.7 Prinsipper i skriftliggjøringen av talene.....	21
2.8 Oppsummering.....	21
3 Teori	22
3.1 Narrativets konnotasjoner og pressekonferansen som sjanger	22
3.2 Narrativet i forskningen	25
3.3 Semiotikk som utgangspunkt i nærlesingen for å avdekke narrativer	27
3.4 Semiotikk	28
3.5 Tegnsammensetninger, tegnsystemer og multimodalitet.....	30
3.6 Sosialemiotikk.....	32
3.7 Hallidays systemiskfunksjonelle grammatikk	35
3.7.1 Hallidays ideasjonelle metafunksjon	36
3.7.2 Den mellompersonlige metafunksjonen	38
3.7.3 Den tekstuelle metafunksjonen	41
3.8 Metaforer.....	43

3.9	Resemiotiseringer og diskurser	46
3.10	Oppsummering	47
4	Analyse av kulturkontekst, situasjonskontekst og pressekonferansen som multimodal tekst	49
4.1	Generell kontekst	49
4.2	Situasjonskontekst.....	50
4.2.1	Felt	51
4.2.2	Relasjon.....	51
4.2.3	Mediering	53
4.3	«Språk i bruk»: Pressekonferansen som multimodal tekst	53
4.4	Oppsummering	56
5	Analyse og diskusjon av talene holdt 7. april 2020	58
5.1	Kontekst, koronatal og «resolution»	58
5.2	Bent Høies tale	59
5.2.1	Sammendrag	59
5.2.2	Kontekstualisering, tidligere og nåværende konflikt	59
5.2.3	Protagonister i en trygg verden	61
5.2.4	Narrativets antagonister - om noen	63
5.2.5	Narrativet i Bent Høies tale holdt 07. april 2020	64
5.3	Guri Melbys tale	64
5.3.1	Sammendrag	64
5.3.2	Innledende kommentar.....	65
5.3.3	Kontekstualisering og konflikt.....	66
5.3.4	Antagonister	67
5.3.5	Protagonister	67
5.3.6	Avsluttende kommentar	69
5.3.7	Narrativ i Guri Melbys tale holdt 07. april 2020	70
6	Analyse og diskusjon av talene holdt 11. august 2020	71
6.1	Kontekst og koronatal	71
6.2	Bent Høies tale	72
6.2.1	Sammendrag	72
6.2.2	Omstendigheter og konflikt	72

6.2.3	Antagonister	74
6.2.4	Protagonister	76
6.2.5	Narrativ i Bent Høies tale 11.08.20	76
6.3	Guri Melbys tale	77
6.3.1	Sammendrag	77
6.3.2	Omstendigheter og konflikt	78
6.3.3	Antagonister	80
6.3.4	Protagonister	81
6.3.5	Narrativ	82
7	Refleksjoner	83
7.1	Oppsummering og kommentarer til av funn i analysen	83
7.2	En sammenligning med mitt selvopplevde narrativ	84
7.3	Omtalen av grupper i talene.....	84
7.4	Bidrag til diskursen	85
8	Sluttkommentar	86
	Kilder	88
	Vedlegg 1: Skriftliggjøring av Bent Høies tale 07.04.20	93
	Vedlegg 2: Skriftliggjøring av Guri Melbys tale 07.04.20	95
	Vedlegg 3: Skriftliggjøring av Bent Høies tale 11.08.20	97
	Vedlegg 4: Skriftliggjøring av Guri Melbys tale 11.08.20	98

Forord

Til deg som leser:

Denne masteroppgaven har som formål å avdekke narrativer i fire taler holdt på pressekonferansene i 2020. Under «Kilder» finnes linker til disse pressekonferansene med tidspunkt for talene. Det anbefales å se og lytte til talene før man leser analyse- og diskusjonsdelen. Det er også lagt ved skriftliggjøringer av talene som kan være nyttig. God lesing!

Til alle dere som har hjulpet meg igjennom:

Jeg vil gjerne takke min veileder, førsteamanuensis Marthe Øidvin Burgess, for å ha bistått meg igjennom dette løpet. Jeg har fått gode tips til litteratur, til fremgangsmåte og gode vurderinger underveis i arbeidet. Ikke minst har jeg fått oppmuntrende ord de gangene det har gått litt trått. Tusen takk! En takk sendes også øvrige forelesere på USN som, på tross av en vanskelig tid med nedstenging, har sørget for interessante og inspirerende forelesninger. Tusen takk.

Jeg vil rette en takk til Bjølsens skoles ledelse, assisterende rektor Ingar Pedersen spesielt, for god tilrettelegging i hektiske perioder med jobb og studier. Takk.

Tusen takk til mine gode venninner! I tilfeldig rekkefølge: Line, tusen takk for påtvungne pauser i form av joggeturer og vinkvelder. Tusen takk til Caroline for utallige telefonsamtaler om alt og ingenting. Takk til Dr. Havnen for alle morgenkaffesamtaler, for motivasjon og for å ha pushet meg igjennom dette. Tusen takk for all støtte dere gir meg!

Til slutt vil jeg takke familien min: Lillesøster Silje, Mor og Thorstein, Pappa og tante Tone. Og sist, men ikke minst: min kjære Bestemor Grete. Deres støtte har vært uvurderlig og jeg er evig takknemlig <3

Oslo, 29.05.2022

Hanne Fjellstad

1 Innledning

Formålet med denne studien er å undersøke om, hvordan og i hvilken grad den norske befolkningen er blitt presentert for ulike narrativer fra de ulike ministerne på et utvalg pressekonferanser i det første koronaåret, 2020. Temaet er valgt på bakgrunn av mine egne opplevelser av disse tekstene som ansatt i skolen under pandemien, samt en personlig interesse og fascinasjon for tekster i seg selv, for tekstskaping og studiet av ulike fremstillinger av virkeligheten. Med Læreplanverket av 2020 er også «Tekst i kontekst» og «Kritisk tilnærming til tekst» kommet inn som kjerneelementer i norskfaget, og denne studien kan fungere som et kompetansesupplement og som en inspirasjon til lærere i deres arbeid med å utvikle elevenes literacy. I denne innledningen presenteres bakgrunnen for studien, og det er forsøkt gjort så eksplisitt som mulig, men lar seg vanskelig gjøre å gi en god presentasjon uten å ta i bruk enkelte fagspesifikke begreper. Har man lite kjennskap til fagfeltet kan det også synes at en del fenomener tas for gitt og er underforstått. De fagspesifikke begrepene og teorien bak fenomenene vil forklares og behandles grundig i teorikapittelet.

1.1 Koronaåret 2020. Virkelighet og tekster, tekster og virkelighet

2020 var et spesielt år for alle. Arbeids- og samfunnsliv ble drastisk endret, og informasjon om koronaviruset, om trusselbildet og smittesituasjonen ble mediert til oss via et mangfold tekster. Hvis vi sammenligner oss med andre land må det sies at det har resultert i et godt samarbeid, og denne mye omtalte dugnaden har mest sannsynlig ført til lavere smittetall og færre dødsfall.

Befolkningens velvillighet tyder også på at de fleste har inntatt en rolle som informasjonsmottakere i møte med disse tekstene. Man ble oppdatert på situasjonen i samfunnet og ble informert om hvordan man skulle forholde seg. Samfunn og tekster påvirker således hverandre gjensidig. (Veum, A. & Skovholt, K, 2020) De fleste er bevisste på at virkeligheten er utgangspunkt for tekster og tekstskaping. Færre er bevisste på at tekster også former virkeligheten, og det på flere plan enn det mest åpenbare. Å studere tekster og utvikle en evne til å kunne lytte til og lese tekster med et kritisk blikk er viktig nettopp fordi språk og ord ikke bare fungerer som et bidrag i vår egen vurdering av hvordan vi velger å handle. De vil også påvirke hvordan vi tenker, hva vi føler og hvordan vi oppfatter verden rundt oss. (Fairclough, 1992). Noe av det som gjør tekstene i 2020 så spesielle er at de resulterte i mye større omveltninger i livene våre enn tidligere. Ord i form av påbud og forbud, anmodninger og anbefalinger, råd og regler fikk oss til å vaske hender mange ganger daglig, vi sluttet å gi hverandre klemmer, vi sluttet å håndhilse. Vi skulle i én periode for all del ikke bruke munnbind, for det ville øke smitten da munnbind var «konstruert for helsepersonell». (Dagbladet, 2020), så skulle vi plutselig bruke munnbind likevel. På ett tidspunkt førte det til en panisk

stemning og hamstring av matvarer til butikkhyllene var tomme, og vi lot til og med være å bruke hyttene våre en måneds tid. Zoom og Teams ble stedet både for jobb, skole og for sosiale sammenkomster med venner. Våre liv ble på kort tid snudd opp ned, men det var vi selv som endret våre handlingsmønstre. Alt på bakgrunn av tekster som ble presentert for oss. Disse praktiske endringene er åpenbare, men i tillegg har disse tekstene, som alle andre tekster, gitt sine bidrag til å endre våre tankemønstre og våre holdninger på andre plan. Det er viktig å gå tilbake og studere akkurat hva dette bidraget kan ha bestått i, for det er rimelig å anta at dette ikke har vært fokuset da vi i full panikk har plukket med oss de siste varene fra butikkhyllene.

1.2 Gruppering av befolkningen og motsetningsfylte budskap

På pressekonferansene ble flere yrkesgrupper og samfunnsgrupper nevnt spesielt, deriblant ansatte i skole og barnehage, og ulike grupper fikk ulike og tilpassede tiltak. Og med medieringen av tiltak og også fravær av tiltak, som henholdsvis var svært inngripende og som skapte stor bekymring, fulgte en argumentasjon: regjeringen måtte begrunne og forklare, forsvare og legitimere avgjørelsene sine. Hovedformålet med restriksjonene var å begrense smitten og beskytte de eldre og de i risikogruppen spesielt. Hovedformålet med fravær av restriksjoner var å skjerme barna. Regjeringen var avhengige av en bred støtte i befolkningen slik at nye råd og anbefalinger ville bli fulgt i størst mulig grad - selv i de tilfellene det ikke fulgte med juridiske konsekvenser. I et (stort sett vellykket) forsøk på å skaffe seg støtte hadde regjeringen via 208 pressekonferanser gjennom året informert og motivert befolkningen, og gitt uttrykk for stor forståelse for den vanskelige situasjonen. I tillegg til å appellere til folks empati for samfunnets sårbare, bestod også en stor del av motiveringen i å skape en engstelse slik at man på eget initiativ ville begrense sine nærkontakter og passe på å holde god avstand til hverandre. Når regjeringen da, på samme tid som de presiserte viktigheten av å holde avstand, skulle forsvare og legitimere en beordring av enkelte yrkesgrupper tilbake på jobb, og dernest til å stå i jobber der det å holde avstand ikke var mulig, skapte dette noen interessante tekster. Disse kontrasterende budskapene var et godt utgangspunkt for å undersøke om, og eventuelt hvordan og i hvilken grad vi er blitt presentert for ulike narrativer fra ulike ministere på pressekonferansene.

1.3 Diskursutvikling

På grunn av den enorme tekstmengden omhandlende ett og samme tema er dette første koronaåret også interessant i studier av hvordan nye diskurser etableres og utvikles. I tillegg er det interessant å se hvilke bidrag som blir gitt andre, mer etablerte diskurser.

Som nevnt vil tekster påvirke våre tanker, følelser og vår faktiske virkelighet, men tekster vil også påvirke andre tekster - og også disse vil bidra til å opprettholde, forsterke eller endre våre tankemønstre. Pressekonferansene var langt fra de eneste tekstene som handlet koronasituasjonen, men de var mange og lenge vår hovedkilde til informasjon, og det er rimelig å anta at de derfor i stor grad har «satt tonen» for mye av den påfølgende tekstproduksjonen. Derfor er det spesielt interessant å studere disse. Fra 12. mars ble det på relativt kort tid produsert store mengder tekst, både muntlige, skriftlige, tilknyttet ett og samme tema: pandemien. I tillegg til de daglige pressekonferansene, var alle aviser i lang tid dominert av saker om det som først ble omtalt som «koronakrisen» og så «koronasituasjonen». Nyhetsbildet var preget av smittetall, smitteutbrudd, sykehusinnleggelse og dødsfall fra både innland og utland. I tillegg så man at også andre typer tekster tok utgangspunkt i pandemien. Reklameskapere vektla smittevern i presentasjonen av produktene og det florerte av pandemirelaterte memes på sosiale medier. «Meter'n» ble tydelig overholdt i underholdningsprogrammer på tv og utsagnet «I disse koronatider ...» ble en naturlig innledning ingen lenger reagerte på. En helt ny diskurs, med alle dens subdiskurser, var introdusert for oss og den var høyst dominerende i vårt tekstliggjorte samfunn. Endringer i diskurser skjer ofte over lang tid, men nettopp det at denne diskursen var ny og tekstmengden av et så stort omfang, muliggjør en studie av utvikling i et relativt kort tidsrom. Denne studien omhandler fire av talene på pressekonferansene holdt i 2020, og hensikten er ikke å trekke noen endelige konklusjoner vedrørende disse talenes betydning for noen diskursutvikling gjennom året. Til det må man nødvendigvis ta utgangspunkt i flere tekster enn det jeg gjør her. Nærlesingen og analysen jeg gjør vil likevel kunne fungere som et bidrag i videre studier av dette.

1.4 Omtalen av ansatte i barnehager og skoler

Det er mange grupper som kunne ha fått fokus i en studie av koronatekstene. Veldig mange hadde, og har det fortsatt, svært vanskelig i dette som omtales pandemitider. I tillegg til det mest åpenbare og mest alvorlige, nettopp det at folk ble smittet og mistet livet, og at mange mistet mennesker de var glade i, så var det også andre faktorer som fulgte med pandemien som hadde store negative konsekvenser for helse og livskvalitet. Også tiltakene som ble satt inn for å hindre smittespredningen hadde en bakside. Mange led store økonomiske tap, bedrifter måtte legge ned og hele 370 000 arbeidstakere ble permittert i 2020, mot 9000 i 2019. (Memu, 2021). Hjemmekontor og isolasjon førte for mange til en ensomhet, og i perioder hvor man måtte begrense sine nærkontakter måtte man også klargjøre hvem som skulle prioriteres bort og man måtte godta å være blant dem som ble prioritert bort. Befolkningen ble inndelt og omtalt i grupper i stor grad i den

koronarelaterte diskursen: aldersgrupper, risikogrupper, arbeidsinnvandrere, vaksinerte og uvaksinerte med flere. Det må presiseres at formålet med denne studien ikke på noen måte forsøker å rangere grupper av mennesker etter hvor synd det var på dem. Denne studiens utgangspunkt er et hovedfokus på ansatte i barnehager og skoler, uten å undervurdere andre gruppers reelle eller opplevde risiko og omtale i denne perioden.

Som nevnt er det heller ikke et formål å trekke noen endelige konklusjoner vedrørende disse fire talenes betydning for noen diskursutvikling, men det må nevnes at det var nettopp en opplevd endring i omtalen av min egen yrkesgruppe som var inspirasjon for valg av tema. Da jeg så igjennom samtlige av pressekonferansene holdt i 2020 fikk jeg bekreftet dette inntrykket. I april omhandlet mange av journalistenes påfølgende spørsmål sikkerheten for de ansatte i skoler og barnehager; faren for smittespredning i skoler, om ansatte i risikogruppen også måtte gå på jobb, og i så tilfelle om de ville få yrkesskadeerstatning ved alvorlige konsekvenser av koronasykdom osv. (Regjeringen, 7. april, 14. april og 15. april). Inntrykket var at dette perspektivet avtok ganske raskt, og at folk over sommeren og ved skolestart ble mest opptatt av at skoler og barnehager skulle holdes åpne. I løpet av høsten ble det uttrykt bekymring for at lærere skulle ta med seg smitte inn i klasserommene. Noe av det viktigste for veldig mange var at elevenes hverdag skulle være så normal som mulig. Da man i januar 2021 likevel måtte over på smitteveilederens gule nivå igjen, ble det reagert sterkt på at noe av begrunnelsen var for ikke å utsette lærere for så mye smitte. Politisk kvarter ba da, i en svært aggressiv og anklagende tone, kunnskapsminister Guri Melby forklare seg: «Du la vekt på å forebygge smitte blant lærere og verne dem for smitte?» Og: «I rapporten står det skrevet følgende: ‘Vi vil lette byrden for lærere ved å redusere dobbeltarbeid og utsette dem mindre for smitte’. Hvorfor står det her?» Melbys svar var ikke «Ja, det er viktig å verne om lærere». Isteden presiserte hun at det ikke handler om å forebygge smitte. (NRK, Politisk kvarter, 2021). I tiden som fulgte var det også flere artikler som omhandlet hvordan lærere smittet titalls elever, og de ble omtalt som såkalte ‘superspredere’. (VG, 2021). Som ansatt i skolen var en stor del av bekymringen at man selv var utsatt for smitte, det følte urettferdig å bli tildelt skyld for at andre ble smittet og det var vondt at det var så lite villighet når det gjaldt å verne om denne yrkesgruppa.

I Læreplanverket 2020 er kritisk tilnærming til tekst kommet inn som ett av flere kjerneområder. Når en selv blir berørt, og berørt følelsesmessig, av tekster er dette spesielt viktig. Både for å kunne være deltakende i demokratiet ved å ytre sin enighet eller uenighet, men også for å dobbeltsjekke om ens egen reaksjon er rimelig eller urimelig. Å ta utgangspunkt i tekster som jeg selv er blitt berørt av har vært utfordrende, men også veldig lærerikt. Ved å anvende godt etablert teori i

nærlesingen av tekstene får man et klarere bilde av hvordan semiotiske ressurser blir brukt for å formidle et budskap, og man forstår bedre hvorfor man kjenner seg igjen eller ikke kjenner seg igjen i narrativene som blir presentert. Forhåpentligvis kan det også være av nytte for andre lærere da også de mest sannsynlig har et forhold til disse tekstene. I arbeidet med å utvikle elevenes literacy kan man velge ut tekster som berører elevene selv og anvende fremgangsmåte, metodikk og en forenklet versjon av teorien som er brukt i denne studien.

1.5 Problemstillingen

Selv om det hadde vært interessant å legge til grunn et stort nok tekstmateriale til grundigere å kunne uttale seg om utviklingen i diskursen, er dette studie begrenset i tid og i omfang. Forskningen vil ta utgangspunkt i fire taler og funnene jeg gjør vil omhandle disse fire talene. Det er sådan en kvalitativ studie og målet er å skaffe en dybdekunnskap om disse tekstene i konteksten de opptrer i. Det mest hensiktsmessige forskningsperspektivet å innta vurderte jeg til å være en narrativ analyse. Det vil si at jeg nærleser tekstene og ordner tekstene i fortellinger. Problemstillingen for oppgaven lyder som følger:

Hvilke ulike narrativer fremmes av Solbergregjeringens kunnskapsminister Guri Melby og dens helseminister Bent Høie i deres taler på pressekonferansene ved gjenåpning av skolene, ved skolestart og ved ny nedstenging av samfunnet i koronaåret 2020? Hvordan nytter de semiotiske ressurser for å fremme disse narrativene?

1.6 Oppgavens oppbygging

I kapittel 2 vil jeg gjøre rede for min vurdering av studiens validitet og reliabilitet, valg av metode, bakgrunnen for valg av studiens design og kriterier for utvalg av teori og tekster som skal nærleses. I kapittel 3 presenteres teorien som er lagt til grunn for nærlesingen. I all hovedsak vil jeg legge til grunn teori hentet fra sosialsemiotikken. For å ha et språk for analysen av hvilke semiotiske ressurser som er nytta vil jeg knytte disse opp mot Michael Hallidays metafunksjoner, og metafor-teori. I kapittel 4 vil jeg analysere og diskutere pressekonferansens situasjonskontekst, kapittel 5 og 6 er analyser og diskusjon av talene på pressekonferansene henholdsvis ved gjenåpning av skolene i april og ved skolestart i august. Til sist, i kapittel 7 og i sluttkommentaren, kapittel 8, kommenterer jeg funnene og hvordan disse kan brukes av ansatte i skoler og for videre studier av koronatekstene 2020.

2 Metode

I denne delen vil jeg forklare begrepene reliabilitet og validitet i kvalitative studier, og i dette henseende vil jeg presentere fremgangsmåte for forskningsarbeidet, mitt ståsted som forsker og bakgrunn for studiens design. Jeg vil også presentere kriteriene jeg har lagt til grunn for utvalg av teori og forskningsmateriale, og til slutt gjøre rede for min vurdering av disse valgene som de mest hensiktsmessige til å svare på min problemstilling. Studien er en kvalitativ studie. Kvalitative studier består som oftest av en mindre mengde enheter, men inneholder mye data om hver enhet og det presenteres ofte verbalt fremfor som en presentasjon av et tallmateriale. Denne studien tar for seg fire tekster: to taler fra Solbergregjeringens helseminister, Bent Høie, og to taler fra Solbergregjeringens kunnskapsminister, Guri Melby. Ofte er målet med kvalitative studier å kunne oppnå en dybdekunnskap og en helhetsforståelse av spesifikke kontekster og utvikle begreper eller kategorier». (snl, 2021). Dette er også målet for denne studien: å oppnå en dybdekunnskap om narrative presentert på pressekonferansene.

2.1 Reliabilitet og validitet

De fleste vil dra kjensel på begrepene «reliabilitet» og «validitet» ved å knytte dem til de engelske adjektivene «reliable» og «valid», og man vil få en anelse om hva dette omhandler: en studies pålitelighet og gyldighet. I en studie av den sosiale verdenen er målet å kunne beskrive og kanskje også trekke noen konklusjoner om virkeligheten som kan la seg etterprøve. For at forskningen eller studien skal resultere i noe mer enn en ren subjektiv beskrivelse av omstendigheter, må forskeren ta noen grep med intensjon om å etterstrebe en objektivitet. (Silverman, & Peräkylä, 2004). Full objektivitet er likevel ikke mulig, man får aldri presentert virkeligheten i sin helhet og alle beskrivelser av virkeligheten innehar et perspektiv. Derfor er det viktig å være bevisst på at «brillene» man ser igjennom vil virke inn på hva man ser. Og selv om man har en solid forankring i anerkjent teori, vil også selve utvalget av teori vil ha innvirkning på hva man ser. Werner Heisenberg, nobelprisvinner i fysikk, beskrev resultatene av forskning på følgende måte: «Virkeligheten utsatt for vår måte å spørre på». (Heisenberg i Nyeng, s.11, 2017). Validitet handler om å velge riktige briller slik at resultatet av forskningen, hvilke funn man gjør, er noe som faktisk er gjeldende: at funnene er representative for virkeligheten. Validiteten sier noe om «(...) i hvilken grad forskerens framgangsmåter og funn på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten». (Christoffersen, 2016, s. 232). For å styrke validiteten må man altså studere og forsøke å avdekke styrker og svakheter ved designet og ved måleinstrumentene man tar i bruk, gjøre en vurdering på om de er egnet til å svare på det man spør om og ut fra vurderingen

beholde eller forkaste disse. Alle disse valgene må også være tilgjengelige for leseren. Ved å gjennomgående forklare og begrunne valg som er tatt i analyseprosessen, vil leseren forstå hvordan forskeren har kommet frem til sine konklusjoner. (Kleven et al. i Lunder, 2012).

Reliabilitet kjenner vi som sagt også fra engelsk. «To be reliable» kan oversettes med «å være pålitelig». Det handler om pålitelighet, og det handler om troverdighet. Betydningen av reliabilitet i kvalitative studier skiller seg noe fra den betydningen det har i kvantitative studier. I kvalitative studier handler det i stor grad om at forskeren og forskningsprosessen må være åpne og transparente, og at studien og resonnementene må ha en logisk oppbygging slik at det blir forståelig for leseren. Reliabiliteten svekkes for eksempel dersom mottakerne ikke har tilgang på datamaterialet, dersom fremgangsmåter bevisst eller ubevisst holdes skjult eller dersom det er lagt opp til at mye skal forstås implisitt. Er det gjort rede for kriterier for utvalg av data, begrunnelse for utvalg av teori og en eksplisitt forklaring og begrunnelse for valg av fremgangsmåte vil leserne bli gitt en mulighet til selv å vurdere gyldigheten av funnene som til slutt blir presentert. Studien er da styrket i sin pålitelighet. I hele dette kapittelet er formålet å styrke reliabiliteten ved å være åpen om alt det ovennevnte, og også gjøre eksplisitt grunnlaget for min vurdering av studien som en studie med høy validitet. Videre vil jeg gjøre rede for styrker og mulige svakheter ved utvalget av tekster, måleinstrumenter, teori, samt fremgangsmåte.

Et instrument som ikke kan forkastes er en selv som forsker. Å være seg selv bevisst er en viktig del av arbeidet, da «det er en nær sammenheng mellom forskerens teoretiske ståsted, spørsmålene som blir stilt, metodene som blir valgt, og dermed måten materialet bli samlet inn, analysert og tolket på». (Postholm, 2010, s.17). I kvalitativ forskning på den sosiale verdenen vil forskeren måtte innta en fortolkende rolle, og det er viktig å være bevisst på at denne fortolkningen skjer ut fra forskerens egen referanseramme, og forskerens tidligere erfaringer, opplevelser og teorier. Steen-Olsen og Eikseth omtaler denne nødvendige selvbevisstheten som «reflexivity». Det forklares som en evne til å rette blikket innover, reflektere og korrigere ens egne tanker og verdier, samt at man forsøker å bli klar over egen førforståelse, egne fordommer og antakelser. (Steen-Olsen og Eikseth i Postholm & Skrøvset, 2014, s.508). Jeg vil i de neste to avsnittene gjøre kort rede teorien bak fremgangsmåten og dernest kaste et kritisk blick på meg selv som forsker.

2.2 Hermeneutisk metode

I kvalitative studier beskjeftiger man seg med meningsfylt materiale, og dataene er noen ganske andre enn det tallfestede materialet man finner i kvantitative studier. Sosialfilosofen Wilhelm

Dilthey argumenterte for at «metodene innenfor sosialvitenskapen skulle være hermeneutiske. Denne tilnærmingen innebærer at forskeren skal prøve å oppdage og legge frem meningsperspektivet til folkene som blir studert ved å studere talen eller språket til den som snakker eller skriver». (Postholm, 2010). Her må flere begreper pakkes ut og forklares: hermeneutikk og hermeneutisk metode, hva man må være bevisst på i oppdagelsen av et meningsperspektiv, fremgangsmåte for denne oppdagelsen, og til slutt hva som skjer i formidlingsprosessen. Teorien lagt til grunn for metode vil også i noen grad være overlappende med teorien lagt til grunn for nærlesingen.

Det finnes flere retninger innen hermeneutikken. Den som forklares her tar utgangspunkt i de tankene filosofene Martin Heidegger og Hans Georg-Gadamer har gjort seg på området. Hermeneutikk er teorien om at man fortolker alt ut fra sin (før)forståelseshorisont. Når Dilthey skriver at man skal prøve å oppdage andre folks meningsperspektiv og det med en hermeneutisk tilnærming, betyr det at man må være bevisst på at ens livserfaring og viten, personlige møter og tekster man tidligere har lest vil resultere i bevisste og ubevisste oppfatninger, holdninger og fordommer. Det er med disse fordommene som utgangspunkt at man forstår andre mennesker og nye tekster. Fordommene er ikke (nødvendigvis) negative, men fungerer som en referanseramme for ny kunnskap. Og når man igjen gjør seg nye erfaringer, vil holdninger endres, oppfatninger justeres og denne horisonten utvides. Således dannes et nytt og bredere grunnlag for videre forståelse. Det er altså ikke mulig å forstå noe eller noen uavhengig av seg selv. Hvilke spørsmål man stiller, og hvilke teser man jobber ut fra, har utspring i tidligere erfaringer. Nærlesing av en tekst eller et verk vil gi noen svar, men også utvide ens horisont, gi en nye perspektiver og nye spørsmål, og man både kan og bør derfor gå tilbake til den samme teksten med denne nye kunnskapen. Man inngår i en dialog med teksten og med seg selv, og med teksten og teorien. I denne studien vil jeg tilnærme meg tekstene med en bevissthet om mitt ståsted og hva som kan virke inn på min førforståelse. Jeg vil deretter bevisst velge ut hvilke teoretiske briller jeg tar på. Jeg har en oppfatning om hvordan tekstene skal forstås, og nærlesingen består av å «sile» tekstene gjennom teori, justere oppfatninger, og forsøke å finne samsvar mellom hele og deler av tekst, mellom tekst og teori og tekstene i en større kontekst. En slik frem- og tilbakegang mellom tese, teori og tekst, nye hypoteser og til slutt og forhåpentligvis en syntese kalles 'den hermeneutiske sirkel'. (Lægreid, 2006, Baune, 1991).

Når man, som Dilthey oppfordrer til, skal forsøke å oppdage folks meningsperspektiv, forsøker man å oppnå en forståelse av personers «indre liv». Sosialvitenskapen beskjeftiger seg også med studiet

av menneskelige handlinger og konsekvenser av menneskelige handlinger. Alt dette er noe som er skjult for oss. Personers sinnstilstander, verdier, følelser, hensikter og så videre er ikke noe man kan observere. (Baune, s. 91, 1991). Hvordan kan man gå frem for få dette avdekket? Hvordan kan man få tilgang på en persons tanker, oppfatninger og hensikter? Som Dilthey skriver kan man ta utgangspunkt og studere menneskers talte eller skrevne språk, men man kan også ta utgangspunkt i atferd, handlinger (atferd med mening) og alle menneskelige produkter som har mening: kunstverk, lagede ting, sosiale relasjoner eller institusjoner. I studien av disse skiller man mellom meningsbærende størrelser og mening. (Baune, 1991). En meningsbærende størrelse kan observeres. For eksempel kan en kam beskrives som et objekt vi kan ta på, den har tagger, den er flat. Vi kan analysere kammen under et mikroskop eller med kjemisk analyse, men kammens «mening» ligger utenfor kammen. Dens mening ligger i bruken av den og det fordrer at vi har kunnskap om, eller skaffer oss kunnskap om, den livsverdenen kammen eksisterer i. For å finne kammens mening må en derfor se den i sammenheng med det man ellers vet om denne kulturen og ut fra det trekke slutninger om hvordan den brukes og passer inn i kulturen. Meningsbærende størrelser kan som sagt observeres, mening er ikke-observerbart. Til sammen kan vi snakke om meningsfylt materiale. Det er dette meningsfylte materialet vi legger til grunn når vi søker å forstå. (Baune, 1991). Til slutt, når man har oppnådd en forståelse skal denne formidles. Som nevnt i avsnittet om reliabilitet er det viktig å gjøre dette så eksplisitt som mulig for at mottaker selv skal kunne gjøre en vurdering av studiens gyldighet. Det er viktig å være bevisst på at leseren også vil inngå i dialog med min formidling, og også dette møtet vil følge hermeneutisk prinsipper. Jeg har et ansvar for å gi en eksplisitt forklaring av min tankegang og de resonnementene jeg har gjort for å minske gapet mellom det jeg formidler og det som oppfattes.

2.3 Et refleksivt blikk på meg selv som forsker

Mening blir skapt i møte mellom mennesker i sosial samhandling, og som forsker er man også en del av denne samhandlingen. Derfor er det viktig å klargjøre hvilken rolle man selv spiller, og med hvilke fordommer man møter tekstene. Relevant for validiteten i denne studien er at tekstene som nærleses er tekster som står meg nære. De handler i stor grad om min egen yrkesgruppe og det er også en nærhet i tid. Utgangspunktet for min førforståelse av tekstmaterialet er et innenfraperspektiv, og det er viktig for meg å være bevisst på, og forsøke å unngå, at mine egne erfaringer ikke blir styrende i analysearbeidet. Tekstene har i stor grad bidratt til å endre min virkelighet, og pandemien er fortsatt en del av hverdagen min. Det er vanskelig ikke å bli berørt følelsesmessig av situasjonen. Jeg har kjent på en redsel og en urettferdighet. I skrivende stund er jeg satt i fritidskarantene grunnet et smitteutbrudd på jobb, og nå skal jeg studere disse tekstene som har

formidlet hva som skal gjelde for meg. Det er utfordrende. Dette er tekster jeg, og mange andre, har «opplevd» i snart to år, jeg har en personlig mening om dem, og jeg er klar over at dette kan vanskeliggjøre objektiviteten. I tillegg ligger det i tekstanalysens natur å rette et kritisk blikk på det som formidles. Formålet med studien er å avdekke hvilke narrativer som fremmes, og hvordan Bent Høie og Guri Melby konstruerer et bilde av virkeligheten gjennom språk og tekst. Jeg vil gjøre mitt ytterste for ikke å la meg styre av det jeg finner som bekrefter mine fordommer, men også se hvilke alternative meninger som kan knyttes til det som sies.

Selv om det kan være utfordrende å studere tekster som berører en følelsesmessig, så er disse type tekstene interessante og viktige å studere, både for å oppnå en innsikt i eget følelsesmessige engasjement, og finne hva i tekstene som utløser dette. Det gir en mulighet til å rette blikket innover og etterprøve de ikke alltid så rasjonelle følelsene: er det rimelig eller urimelig å reagere som man gjør? Hvis det er rimelig: hvordan kan man ytre sin uenighet? Dersom det er urimelig får man en mulighet til å bli bevisst på hva som trigger en, og kanskje også bli bedre rustet til å kunne gjøre noe med det. For å kunne etterprøve ens egen oppfatning er det nødvendig å kunne studere tekstene på en hensiktsmessig måte og til det kreves en god tekstkompetanse. Jeg selv har lang erfaring med tekstarbeid og har gode forutsetninger for å kunne ta et skritt tilbake og legge følelsesreaksjoner til side i selve nærlesingen og analysen av tekster. Jeg har en tro på at den litteraturkompetansen jeg har tilegnet meg både fra utdanning og erfaring, samt at jeg i nærlesingen og analysen legger til grunn teori fra masterstudiet de to siste årene i stor grad vil kompensere for et noe sårbart utgangspunkt. Det vil styrke objektivitet i forskningsarbeidet, slik at funnene kan ha en verdi også for andre. Jeg vil også i teorikapittelet, under «Narrativer», begrunne ytterligere bakgrunnen for spørsmålene jeg stiller. Videre i dette kapittelet vil jeg gjøre rede for design og utvalg av tekster, som også vil bidra til å styrke validiteten.

2.4 Design

Uten sammenligning for øvrig er studiens design valgt med utgangspunkt i Theodor Jacob van Leeuwen og Ruth Wodaks arbeid; et arbeid som resulterte blant annet i forskningsartikkelen «Legitimizing Immigration Control: A Discourse-Historical Analysis». Denne artikkelen omhandler, som tittelen indikerer, hvordan myndigheter legitimerer immigrasjonskontroll. For å kunne belyse dette har de blant annet studert syv av brevene der østeriske myndigheter underretter borgere om at deres søknad om familiegjenforening avslås. De redegjør først for den historiske konteksten, og videre redegjør de, på bakgrunn av blant annet politikeres utsagn, og uttrykk for holdninger i medier og ellers i det tekstlige samfunnet, for utviklingen i diskursen rundt innvandring

og immigrasjon. Deretter gjør de, med utgangspunkt i en systemisk-funksjonell orientert metode, en detaljert analyse av brevene. Formålet er blant annet å avdekke hvordan det argumenteres for avslagene, altså hvordan avgjørelsen rettfærdiggjøres og legitimeres. (van Leeuwen og Wodak, 1999).

Når jeg innledningsvis introduserer denne artikkelen og begynner med «uten sammenligning for øvrig» er det for å presisere en forståelse for vesensforskjellene i alvorlighetsgraden for de skjebnene van Leeuwens og Wodaks arbeid omhandler og denne studien av ulike narrativer som fremmes av Solbergregjeringens helseminister og kunnskapsminister. Konsekvensene for en yrkesgruppe som beordres tilbake i jobb under en pandemi er på ingen måte sammenlignbare med konsekvensene for de østeriske borgerne når de får sin søknad om familiegjenforening avslått. Men det finnes også likheter som gjør at van Leeuwen og Wodaks analytiske tilnærming også er aktuell for denne studien. Begge er studier av et tilnærmet likt omfang tekster som berører en følelsesmessig, begge er studier hvis formål er å avdekke språklige valg som er tatt i den hensikt å forsvare og rettfærdiggjøre noe som for andre føles vanskelig, og begge studier tar for seg tekster som er interessante nettopp fordi det er motsetningsfylte budskap som skal formidles og argumenteres for. I van Leeuwen og Wodaks studie beskrives strategiene for legitimering, på tross av motsetningsfylte forhold/intensjoner, på følgende måte:

«The strategies of legitimation and justification involved in these rejections (presenting oneself as tolerant and interested in human rights yet forced to reject applications for ‘objective’ reasons) create very special discourses and text (...)». (van Leeuwen og Wodak, 1999).

Det er en interessekonflikt også i tekstene som denne studien tar utgangspunkt i: regjeringens oppgave er på ett og samme tidspunkt, på de samme pressekonferansene og i den samme smittesituasjonen, både å motivere folk til å holde avstand til hverandre for å redusere smittespredning - og samtidig frata en yrkesgruppe muligheten til å gjøre det samme. Med 208 pressekonferanser avholdt om koronasituasjonen og daglige oppdaterte grafiske fremstillinger om smittetall, antall pasienter på intensiv og i respirator, R-tall og dødsfall etc. er det ikke urimelig å anta at en del av denne motiveringen også har bestått i å ville skape en engstelse i befolkningen. Samtidig må det legitimeres, forsvares og rettfærdiggjøres å sende ansatte i barnehage og skoler tilbake på jobb. Denne konflikten gjør tekstene interessante å studere.

2.5 Fremgangsmåte

Jeg vil, etter inspirasjon fra van Leeuwen og Wodak, plassere tekstene i en generell kontekst og en situasjonskontekst for så å anvende en systemisk funksjonell orientert metode i analysen for å avdekke narrative som fremmes i tekstene. Aller først vil jeg gjøre rede for den generelle konteksten, for så å analysere og diskutere det som gjelder for alle de fire talene:

situasjonskontekstens strataer «felt», «relasjon» og «mediering». Disse endrer seg i svært liten grad igjennom året så, om ikke diskusjonen, kan redegjørelsen for denne situasjonskonteksten kanskje være gjeldende for pressekonferansene generelt. Den siste delen av det som inngår i en beskrivelse av situasjonskonteksten, altså strataen «mediering», omhandler blant annet om hvordan språket tas i bruk. Hallidays utvikling av dette verktøyet for å analysere situasjonskonteksten var tiltenkt anvendt på verbalspråket. Tekstene jeg skal analysere er multimodale. Jeg vil derfor, under analysen og diskusjonen av denne strataen, presentere pressekonferansen som multimodal tekst, og istedenfor å se på hvordan språket er brukt, se på hvordan modalitetene i pressekonferansene fungerer sammen. Dernest vil jeg analysere og diskutere hver av de fire talene. Fokuset mitt her vil i all hovedsak være på det verbalspråklige. I kapittel 5 vil jeg ta for meg talene holdt 7. april og i kapittel 6 talene som er holdt 11. august. Innledende til hvert av disse kapitlene vil jeg gjøre greie for den mer umiddelbare konteksten: relevante hendelser som har skjedd i forkant, relevante kommende hendelser og også det tallfestede materiale som gjør at man si noe om den reelle trusselen: smittetall, smittetrend, antall tester som er tatt, sykehusinnleggelser og dødsfall. Disse tallene hentes fra FHI's ukesrapporter, men også fra VG's koronasider. Teoriene jeg legger til grunn i nærlesingen av tekstene presenteres i kapittel 4. Ikke all teori som presenteres vil anvendes på alle tekstene. Jeg vil ta utgangspunkt i tekstene selv, og vurdere hvilken teori som er hensiktsmessig å legge til grunn for analysen og diskusjonen. Noen tekster er for eksempel preget av mye metaforbruk, andre av projiseringer, noen tekster vektlegger samhold, andre er preget av skremsel. Etter hver nærlesing, og basert på analysen, vil jeg ordne talene i narrativer. En grundig redegjørelse for begrepet narrativ vil gis i teorikapittelet, men kort oppsummert: et narrativ er en fortelling, hendelser strukturert i tid og rom, og innebærer følgende elementer: *abstract*, *orientation*, *complication*, *resolution*, *coda* og *evaluation*. (Labov & Waletzky, 1997). Jeg vil ikke legge stor vekt på *abstract*: hvordan man først ber om oppmerksomhet, eller *coda*: hvilke indikasjoner som gis på at fortellingen er slutt, da formålet her ikke er å studere fortellerkunsten i seg selv. Ordet blir også som oftest tildelt og gitt videre via formelle fraser som «Og da gir jeg ordet videre til ...», og tas imot med «Takk».

Jeg vil gjøre nærlesingen med utgangspunkt i *resolution*, altså den delen som forsyner tilhørere med en løsning på problemet. Og løsningen i pressekonferansenes narrativer tolkes her som det

regjeringen vurderer som det lureste å gjøre fremover ut fra hvilken situasjon vi på tidspunktet for talen befinner seg i, altså de kommende tiltakene. I en fortelling blir løsningen som oftest gitt oss mot slutten. Nå i etterkant, når talene i denne studien nærleses, er ikke løsningen skjult eller hemmeligholdt og kan fint brukes som et utgangspunkt for analysen. Resten av narrativets elementer vil da leses som konstruksjoner som fungerer som en legitimering av tiltakene, og det som her analyseres er selve narrasjonen, altså hvilke valg fortelleren gjør. Det er nettopp disse valgene som tas i formidlingen som til slutt utgjør fortellingen.

Mange vil nok si at en «virkelighetskonstruksjon» gir de samme konnotasjonene som narrativ: «at det som blir sagt eller skrevet ikke er helt realistisk». (Språkrådet). I Veum og Skovholts *Kritisk literacy i klasserommet* kan man lese at «i kritisk analyse blir ikkje språket berre forstått som eit verktøy for kommunikasjon, eller for å overtale. Vel så viktig er det at språket blir brukt for å konstruere eit bilete av verda». (Machin & Mayr i Veum & Skovholt, 2020, s.15). En konstruksjon, den denotative meningen, defineres også av Store Norske Leksikon som «noe som er satt sammen av enkeltdeler» og «måten noe er satt sammen på». (snl, 2022). Følgelig vil jeg videre se på disse enkeltdelene og hvordan disse brukes for å iscenesette, og konstruere en kontekst. Altså under hvilke omstendigheter fortellingens konflikt utspiller seg, hva som presenteres som konflikten i fortellingen og eventuelle beneficier eller skadelidende av handlingen, og til sist hvem eller hva som fremstilles som fortellingens protagonister og antagonister.

2.6 Utvalg

Av regjeringens 208 pressekonferanser om koronasituasjonen som ble avholdt i 2020, har jeg valgt å gjøre en nærlesing av taler holdt i to av dem. Prinsippene lagt til grunn for utvalget er som følger:

- 1) Både Kunnskapsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet skal være representert
- 2) De to pressekonferansene skal være på ulike tidspunkt for året
- 3) Variasjon i smittesituasjonen / ulik reell fare på tidspunktene for de ulike pressekonferansene
- 4) Pressekonferansene skal ha større hendelser i skolen som hovedtema

Temaet for studien, altså hvilke ulike narrativer som fremmes av Solbergregjeringens helseminister og dens kunnskapsminister, bygger som sagt på min egen opplevelse av ikke å føle meg tilstrekkelig betrygget på at det var ufarlig å være i jobb i denne perioden. At jeg derfor har valgt ut tekster / taler av daværende kunnskapsminister Guri Melby er fordi det var hun som hadde

hovedansvar for å gi råd til, og formidle hvilke tiltak som skulle settes inn for elever og ansatte i skoler og barnehager. I tillegg, og i utgangspunktet som et sammenligningsgrunnlag, har jeg også valgt tekster/ taler av daværende helseminister Bent Høie. Hans jobb var å formidle råd og tiltak til befolkningen for øvrig. Helse- og omsorgsdepartementet har også hatt et særlig ansvar for å fastsette og formidle smittevernfarene og tiltak for å hindre eller begrense smittespredning i befolkningen. For lettere å kunne avdekke deres narrasjon og representasjon av (deler av) virkeligheten var det også viktig at de to talte på samme tidspunkt og dermed ut fra en lik faktisk trusselsituasjon i samfunnet. Ett av prinsippene som ble lagt til grunn for utvalget var derfor at det måtte være pressekonferanser hvor både Kunnskapsdepartementet ved Guri Melby og Helse- og omsorgsdepartementet ved Bent Høie var representert. Med dette begrenset utvalget seg til 28 pressekonferanser i løpet av året.

Det var et ønske om at de valgte pressekonferansene skulle være på ulike tidspunkt for året, slik at jeg i noe større grad ville klare å fange opp noe mer enn bare et øyeblikksbilde. Etter å ha lyttet og sett igjennom, og gjort notater til samtlige av de 28 pressekonferansene i kronologisk rekkefølge, satt jeg igjen med et inntrykk av at ministernes ordvalg, representasjon av aktører, begrunnelser for tiltak og appellformer var gjentakende og at de ikke endret seg i nevneverdig grad. Talene kunne hos begge synes svært like i både innhold og i form fra én dag til en annen og ofte var de det. Etter å ha tatt «stikkprøver», og lyttet til pressekonferanser med litt avstand i tid, var det lettere å se at det hadde vært en utvikling. Ved å fordele nærlesingsmaterialet mitt over tid ville endringene i fremstillingene komme tydeligere frem.

I tillegg var det interessant å undersøke om, og eventuelt hvordan, narrative endret seg med endret trusselbilde, så et annet prinsipp lagt til grunn for utvalget var at smittesituasjonen og den reelle faren skulle være ulik på tidspunktet fra én pressekonferanse til en annen.

Til sist var det de større hendelsene i skolen som var styrende for hvilke pressekonferanser jeg til slutt landet på: Pressekonferansen 7. april er valgt fordi det var da det først ble informert om at skolene skulle åpne igjen etter «samfunnsnedstengingen» 12.mars, og presskonferansen 11. august er valgt ut fordi den omhandler skolestart etter sommerferien

Begge pressekonferansene ligger tilgjengelig for allmennheten på regjeringens nettsider.

2.7 Prinsipper i skriftliggjøringen av talene

Vedleggene er ikke transkripsjoner fra lyd til lydspråk, men en skriftliggjøring av talt språk. Formålet med skriftliggjøringen er å «fryse» den flyktige talen. Det er ment som et arbeidsverktøy. Skriftliggjøringen er ikke ment å gjengi det talte språket så nøyaktig som mulig, men å gjengi det så nøyaktig som er nødvendig for denne studien. Jeg legger det ved for at også du som leser skal ha tilgang på talene i fryst form, da store deler av analysens fokus er på det verbalspråklige. Jeg skriver på bokmål, og særegne uttaler og dialektvarianter av ord vil derfor forsvinne. For eksempel vil jeg skrive «mange» der Bent Høie ville ha sagt «mangen» osv. Jeg vil også velge form i henhold til skriftlig normering av personlige pronomener, selv om det i enkelte dialekter brukes objektsformer for subjekt og motsatt. Ellers vil jeg ikke endre ordene. Jeg vil ikke transkribere inn kremt, host eller nøling / pauser, da jeg mitt hovedfokus i nærlesingen er modaliteten verbalspråket. Den skriftlige versjonen avviker således og nødvendigvis fra den muntlige fremstillingen, men linker til talene som nærleses er å finne i litteraturlisten og det er talene i talenes opprinnelige form som er analyse materialet mitt.

2.8 Oppsummering

I dette kapittelet har formålet vært å gjøre rede for forskningsprosjektets premisser. Etter å ha gjort rede for begrepene validitet og reliabilitet i kvalitative studier har jeg forsøkt å styrke disse i denne studien ved å forklare fremgangsmåte og undersøkt hvilke «briller» jeg ser igjennom. Jeg har kastet et refleksivt blikk som meg selv som forsker på nettopp dette temaet. Jeg har gjort rede for bakgrunnen for valg av studiens design og kriterier for utvalg av teori og tekster som skal nærleses. Teorien vil presenteres grundig i teorikapittelet. Til slutt har jeg kommentert prinsipper for skriftliggjøringen av tekstmaterialet.

3 Teori

Som nevnt i metodekapittelet er teorien man legger til grunn for nærlesing og analyse en stor del av «brillene» man ser igjennom, og disse vil ha innvirkning på hva man ser og hvilke funn man gjør. Både validiteten og reliabiliteten avhenger av at forskeren gir en grundig redegjørelse for denne teorien og for innhold i begreper som blir brukt. Dette kapittelet vies dette. Ettersom formålet med studien er å undersøke hvilke narrativer som fremmes på pressekonferansene, er det på sin plass først å gjøre rede for begrepet narrativ og narrativers plass i sakprosaen. Studien har et sosialemiotisk utgangspunkt. Hva semiotikk, multimodalitet og sosialemiotikk er vil bli forklart, og begreper fra sosialemiotikken vil avklares. Når jeg beveger meg mellom tekstenes deler og helhet for å avdekke hvilke narrativer som fremmes, vil jeg i stor grad anvende sosialemiotikeren Michael Hallidays systemisk-funksjonelle grammatikk, Hilary Janks' videre arbeid med å gjøre denne anvendelig i større grad, og også noe metafor-teori. Ettersom denne grammatikken opprinnelig er tiltenkt å anvendes i verbalspråklige analyser, og ettersom tekstene som skal nærleses er multimodale, er det også nødvendig å implementere noe teori om andre systemer.

3.1 Narrativets konnotasjoner og pressekonferansen som sjanger

Ettersom forskningsprosjektets problemstilling er å undersøke hvilke narrativer som fremmes i talene, er det på sin plass å gjøre rede for dette begrepet, både hvilke konnotasjoner det gir og narrativ som akademisk begrep, og vurdere om dette er rett begrep å bruke i omtalen av taler holdt på en pressekonferanse. Narrativ kommer fra latinsk og betyr fortelling. Språkrådet gir ikke en utgreiing om begrepet slik det er utviklet og definert som akademisk begrep, men skriver på sine sider at ordet narrativ kan brukes, men oppfordrer til «alltid å vurdere om ordet fortelling er dekkende». De skriver at ordet narrativ ofte brukes om andres fremstilling for å antyde at det ikke er helt realistisk det som sies. De fraråder å erstatte ordet fortelling med narrativ i dagligtalen da det kan oppfattes som jålete, og skriver videre at ordet ikke var en del av Kunnskapsforlagets Litteraturvitenskapelige leksikon i 1997. (Språkrådet).

Når Språkrådet skriver at 'narrativ' ofte brukes for å antyde at det som sies ikke er helt realistisk, så gir det noen negative konnotasjoner, men det er veldig ofte nettopp dette som er kjernen i arbeidet med kritisk lesing, tekstanalyse og diskursanalyse. Selv om tekstene anses for realistiske å være, i den forstand at man tror at de faktisk handler om virkeligheten, at de ikke er oppdiktete og at man ikke tror forfatteren farer med løgn, er man likevel bevisst på at tekster ikke *er* virkeligheten, men representasjoner av den. Man søker å avdekke hvilken underliggende ideologi som kommer til

uttrykk i det som formidles. Både verbalspråket og verbalspråket i samspill med andre modaliteter, har potensial for å påvirke dette forholdet mellom ytringen og den virkelighet den henviser til. Aller først, før man vurderer om narrativ er rett begrep å bruke i denne studien, er det på sin plass å gjøre en vurdering om hvorvidt pressekonferanses taler søker å tegne et så realistisk bilde av virkeligheten som mulig. Altså: Kan pressekonferansene kategoriseres som sakprosa? Og i så fall, hvordan begrepet narrativ kan brukes når det er tale om tekster om virkeligheten.

Johann Tønnesson gjengir i *Hva er sakprosa?* den danske lærebokforfatteren Claus Detlefs definisjon: «*En sakprosaetekst er en tekst som adressaten, ut fra sine forventninger, oppfatter som direkte ytringer om virkeligheten. Forventningene skapes blant annet ut fra den sammenheng teksten inngår i*». Videre problematiserer Tønnesson hvorvidt «direkte ytring om virkeligheten» i det hele tatt er mulig. Man har virkelighet og man har ytringer, og ingen ytringer kan sies å være helt realistiske, ingen ytring kopierer virkeligheten. Tønnesson skriver at forholdet mellom språk og virkelighet er for komplisert til at vi kan fastslå at sakprosa *er* direkte ytringer om virkeligheten. Språket vårt er ikke nøytralt, og det kommer alltid til å være avstand mellom tegnet og det betegnede. Sakprosaen kjennetegnes ved at man er opptatt av å gjøre denne avstanden minst mulig. (Tønnesson:2012). Tønnesson antyder, om ikke et spenn, så et diffust skille mellom sakprosaen og skjønnlitteraturen. Han nevner en rekke medier og sjangre, fra instruksen på et brannslukkingsapparat, som er en sjanger hvor det overhodet ikke er rom for språklig estetisk pynt og flertydigheter, til tekster som kan sies å være konstruerte sannheter og til sist det som er å anse for ren diktning å være. Han foreslår til slutt en videreutvikling av sakprosa-begrepet: I tillegg til en omformulering av Detlefs definisjon, hvor essensen om relasjonen til virkeligheten beholdes, deler han også sakprosaen inn i to underkategorier, «litterær sakprosa» og «funksjonell sakprosa». Funksjonell sakprosa beskriver han som følger:

(...) offentlig tilgjengelige tekster skrevet av private eller offentlige institusjoner (...). Forfatteren henvender seg som skribent på vegne av en institusjon til allmennheten (...). Denne sakprosaens sjangerkrav er intimt forbundet med deres tiltenkte funksjon. Den funksjonelle sakprosaens medier spenner fra bøker til (...), radio (...) og omfatter en rekke av Internettets medier.

(Tønnesson, s34, 2012).

Man kan gjenkjenne flere av elementene fra Tønnessons definisjon på funksjonell sakprosa i pressekonferansenes taler. Det er taler fra regjeringen til allmennheten, talene er offentlig tilgjengelige og de er intimt forbundne med en tiltenkt funksjon. Mediet er i all hovedsak NRK TV,

og etter sending ligger de tilgjengelige på regjeringens sider på Internett. Så er spørsmålet om det er snakk om direkte ytringer om virkeligheten. I overført betydning burde pressekonferansene under koronakrisen ligne den tydelige og entydige instruksjonen på et brannslukningsapparat, da hovedformålet også her har vært å gi instruksjoner for å ufarliggjøre en livsfarlig situasjon. Når Språkrådet skriver at man kan bruke begrepet narrativ om andres fremstillinger for å antyde at det som sies eller skrives ikke er helt realistisk, så har det som nevnt en negativ konnotasjon, forutsatt at «realisme» tilstrebes, altså i de tilfellene der intensjonen er å redusere avstanden mellom ytring og virkelighet.

I journalistikken kategoriseres pressekonferanser som såkalte pseudo-begivenheter. Det er arrangerte begivenheter som først og fremst er tilrettelagt for mediedekning. Begivenhetene er ikke spontane, men planlagte for å rapportere om eller reprodusere nyheter om andre begivenheter. De fungerer i arrangørens favør nettopp på grunn av denne planleggingen. (Boorstin [1961], 1992). Pressekonferanser som pseudo-begivenheter handler ofte om å få positiv medieoppmerksomhet rettet mot seg, eller så arrangeres de for å svare på en enorm medieinteresse, i dette tilfellet (det skapte?) informasjonsbehovet til befolkningen. I kriser, krig og katastrofer, som i denne pandemien, er pågangen fra journalister stor på de som sitter med det overordnede ansvaret for håndteringen av krisen. En mangelfull håndtering kan føre til tap av anseelse for bedriften eller organisasjonen, og i motsatt tilfelle kan det føre til positiv mediedekning og økt tillit. (Ihlen & Robstad, 2011, s.103). Regjeringens valg om å formidle denne informasjonen via pressekonferanser er hensiktsmessig av flere grunner: på den måten ville alle få den samme informasjonen på det samme tidspunktet, det ville frigjøre kapasitet til å jobbe med selve krisen og det ville gi dem kontroll over tid, sted og over hva som skulle sies. Pressekonferansen som sjanger kan sies å være fremføringer av forhåndsskrevne taler, og det er ikke journalistene, men regjeringen selv som kontrollerer kommunikasjonssituasjonen.

Ministrene beskjeftiger seg med virkeligheten i sine taler, det er det ingen tvil om. Når jeg likevel bruker begrepet narrativ, så er det nettopp for å presisere at ministerne har gjort noen valg i fremstillingen av koronasituasjonen, og i nærlesingen søker jeg å avdekke hvilke valg de har gjort og til hvilke formål dette kan tjene.

Språkrådet oppfordret også til å bruke ordet fortelling fremfor narrativ, da det kunne oppfattes som jålete. Jeg bruker likevel ordet narrativ heller enn fortelling, ikke for å være jålete, men for å unngå en høyst potensiell og uheldig forveksling med den intensjonelt oppdiktete fortellingen. Selv om

sakprosaen og pressekonferansen som sjanger beskjeftiger seg med virkeligheten og forsøker å si noe om virkeligheten, så skjer det noe i medieringen, og det å klare å gjenkjenne akkurat hva som skjer og hvilket formål dette tjener er en stor del av det vi kaller kritisk literacy. For å utvikle denne kompetansen, ens literacy, er det kanskje derfor ofte mer hensiktsmessig å omtale mye av sakprosaen som nettopp narrativer. Veum og Skovholt beskriver kritisk literacy blant annet som en kompetanse der en har innsikt i hvordan språk og tekster konstruerer ulike virkelighetsbilder. Et konstruert virkelighetsbilde betyr ikke nødvendigvis at det ikke er sant. Det er i språk og tekster implisitte sosiale og kulturelle forestillinger, holdninger, verdier og ideer som blir fremstilt som naturlige og selvsagte. (Veum & Skovholt 2020). Et narrativ er en fortelling med rot i virkeligheten, et perspektiv og et slikt konstruert virkelighetsbilde.

3.2 Narrativet i forskningen

Narrativ som akademisk begrep er utviklet og definert av den amerikanske lingvisten William Labov og det omhandler, som enhver fortelling, en strukturering av hendelser i tid og rom. Alle de muntlige og skriftlige fortellingene vi omgir oss med, og forteller hverandre, om det vi tenker eller har opplevd har en lignende struktur med følgende elementer (begrepene gjengis i opprinnelig språk): *abstract*, *orientation*, *complication*, *resolution*, *coda* og *evaluation*. Fortellingen har en begynnelse hvor man først ber om oppmerksomhet (*abstract*) for så å iscenesette og kontekstualisere (*orientation*). Her får/gir man svar på fortellingens hvem, hva, hvor og hvorfor. I hoveddelen introduserer man fortellingens problem (*complication*), og denne kan inneholde en rekke narrative detaljer. I fortellingens avslutning forsyner man lesere eller tilhørere med en løsning på problemet (*resolution*) og en konklusjon eller indikasjon på at fortellingen er slutt (*coda*). I denne struktureringen av hendelser i tid og rom vil man også fremheve noe, sette annet i bakgrunnen, man vil gjøre noen grep for å påkalle leserens eller tilhørernes oppmerksomhet og tydeliggjøre noe, bygge opp spenning osv (*evaluation*). (Labov & Waletzky, 1967).

Narrasjon er selve fortellerhandlingen og omhandler hvilke grep forfatteren eller fortelleren gjør. Hvilke valg som tas i formidlingen vil til slutt utgjøre fortellingen. Labov nevner blant annet at en forteller må velge ut en hendelse som den viktigste, eller i hvert fall verdifull nok til å fortelle om (*reportability*). Dernest må man kunne vise til en annen hendelse eller andre forhold som forklarer hvordan dette skjedde (*causality*). En narrasjon, eller en narrativ konstruksjon, er altså tale om en teori om årsaksforhold. Videre skriver han at det er unngåelig da ikke å tillegge personer (eller andre, ikke-levende aktører) skyld og fortjeneste for resultatet. Hvem som tillegges skyld og hvem

som krediteres styres av de valg fortelleren tar, og en stor og viktig del av en analyse av et narrativ omhandler nettopp dette: å avdekke hvordan fortelleren fordeler skyld og fortjeneste:

(...) narrative construction is equivalent to assigning a theory of causality. In accounts of (...) the struggle of human actors against natural forces, the narrator and the audience inevitably assign praise and blame to the actors for the actions involved. The ways in which this is done (...) include the use of linguistic devices of mood, factivity and causativity, evaluative lexicon, the insertion of "pseudo-events", and the wholesale omission of events. (...) The study of how narrators assign praise and blame is a major aspect of narrative analysis. (Labov: 1997).

Hvem som tillegges skyld og fortjeneste/beundring, altså hvem som er fortellingens protagonister og antagonister, vil styres av narrasjonen: fortellerens valg i fremstillingen. Labov nevner her noen av de kategoriene man kan studere: språkhandlinger, årsaksforhold, verdiladede ord og uttrykk eller utelatelse av informasjon eller hendelser. Mye av det ovennevnte finner man også i Michael Hallidays systemfunksjonelle lingvistikk og det er denne grammatikken og dette teoretiske rammeverket jeg vil legge til grunn for å ordne talene på pressekonferansene i fortellinger.

Labov og Waletzky har beskjeftiget seg primært med vanlige folks fortellinger til hverandre: Først som en del av en sosiolingvistisk studie, dernest som en studie av fortellerkunsten i seg selv, og også hvordan narrativer brukes for å hankses med livets vanskeligere temaer. (Labov, 1997). Narrativene jeg forsøker å avdekke i pressekonferansens taler er noen andre. Det er offentlige fortellinger om vanlige folks liv i en krisesituasjon. Både narrativene fra Labov og Waletzky's studier, disse «samfunnets fortellinger», og narrativene i denne studien, ytrer noe om virkeligheten, og det er ingen tvil om at alle fortellingene til sammen og i seg selv utgjør en del av virkeligheten. Disse fortellingene kan heller ikke sies å være mindreverdige den 'rene' sakprosaen eller naturvitenskapens tekster hva gjelder å påvirke diskursen i den ene eller andre retningen. Å utvikle en tekstkompetanse og en kritisk literacy innebærer å avdekke hvilke ideologier som fremmes i tekster, og å lete etter disse narrativene og være bevisst narrasjonen vil kanskje øke bevisstheten om at noen har valgt hva man skal se og høre, og hvordan man skal se og høre det. For ytterligere å legitimere bruken av narrativ analyse i/av sakprosaen, vil jeg referere til Roland Barthes beskrivelse:

Narrative is first and foremost (...) variety of genres (...). Able to be carried by articulated language, spoken or written, fixed or moving images, gestures, and the ordered mixture of all these substances; narrative is present in myth, legend, fable, tale, novella, epic, stained glass windows, cinema, comics, news item, conversation. Moreover, under this almost infinite diversity of forms, narrative is present in every age, in every place, in every society; (...) nowhere is nor has been a people without narrative. All classes, all human groups, have their narratives. (...) Caring nothing for the division between good and bad literature, narrative is international, transhistorical, transcultural: it is simply there, like life itself.”
(Roland Barthes i *Ridderstrøm*, 2022)

Når narrativer er å finne i et flekket vindu, kan en argumentere for at det også er legitimt å anvende denne formen for analyse også på pressekonferansens taler. Senere i kapitlet vil jeg komme tilbake til narrativet og gjøre rede for akkurat hvordan man kan gå frem for å ordne tekster i fortellinger. Selv narrasjonen har mange elementer som er overlappende med sosiosemiotikeren Michael Hallidays funksjonelle grammatikk og dette rammeverket jeg vil ta utgangspunkt i når jeg søker å avdekke narrativene. Jeg vil i de neste avsnittene gjøre rede for hva semiotikk og sosiosemiotikk er, og forklare begreper jeg senere vil anvende og som har sin opprinnelse i semiotikken.

3.3 Semiotikk som utgangspunkt i nærlesingen for å avdekke narrativer

I metodekapitlet var den hermeneutiske sirkel i sosialvitenskapen beskrevet og forklart som en gjentakende prosess der man har noen fordommer og en førforståelse (som er en nødvendig forutsetning) og som fungerer som en referanseramme for ny kunnskap, og ved tilegnelsen av ny kunnskap vil denne forståelseshorisonten utvides og danne et nytt grunnlag for videre fortolkning.

I nærlesing og analyse av tekster vil man bevege seg mellom hele og deler av tekster, og kople dette opp mot teori. Man har i utgangspunktet en oppfatning om hvordan et verk skal forstås i sin helhet, og tester denne oppfatningen ved å nærlese deler av teksten. Helhetsforståelsen vil kanskje endres helt, eller kanskje man vil få bekreftet sin oppfatning. I alle tilfeller vil den justeres noe, og denne nye oppfatningen vil også endre ens forståelse av de enkelte delene. Denne frem- og tilbakegangen ved å fremsette teser, teste tesene ved å nærlese deler av teksten i lys av teorien og kombinere disse i nye hypoteser repeteres til man ideelt sett har et fullstendig samsvar mellom delforståelse og helhetsforståelse av teksten. I denne studien vil helhetsforståelsen være hvilke narrativer som

fremmes i talene på pressekonferansene. For å avdekke narrative må hver enkelt tale og deler av talene studeres nærmere, og jeg vil ta utgangspunkt i teorier fra sosialsemiotikken når jeg velger akkurat hva som skal gjøres i denne nærlesingen. For å kunne formidle resonnementer i nærlesingen på en god måte, må man sikre et felles språk avsender og mottaker imellom. I de neste avsnittene vil jeg derfor gjøre rede for tradisjonell semiotikk, multimodalitet, sosialsemiotikk og begreper som følger med disse, og som jeg senere vil benytte meg av i nærlesingen og analysen av talene.

3.4 Semiotikk

Semiotikk er læren om tegn i samfunnet. Ferdinand de Saussure regnes som semiotikkens grunnlegger og han definerer begrepet som «The science of the life of signs in society». En klargjøring av tegn og tegns «opptreden» i samfunnet er viktig blant annet fordi det er med tegn vi kommuniserer, og kommunikasjonen mennesker imellom danner grunnlag for hvordan vi oppfatter verden rundt oss, hva vi tar for gitt, ideologier, sosiale grupperinger og maktstrukturer. For å forstå hvordan dette henger sammen er det nødvendig først å definere hva tegn er, både som meningsbærende størrelser og de tilhørende mulige meninger.

Alle tegn har et uttrykk og et innhold, og de Saussure kalte dette for *det betegnende* og *det betegnede*. Altså selve tegnet og tegnets referanse i den tenkte, mulige eller faktiske verdenen. Den amerikanske filosofen Charles Peirce videreførte de Saussures lære om tegn og deler tegn inn i tre kategorier: *ikoner*, *indekser* og *symboler*. (Fagerjord, 2012). Ikoner er tegn hvis uttrykk ligner innholdet. I verktøylinjen på pc-en vises for eksempel tegn som ligner et viskelær, en diskett, en mikrofon og et forstørrelsesglass. Alle disse tegnene ligner det de uttrykker og kalles ikoner. En indeks er uttrykk som er skapt i kontakt med sitt innhold. Det har en direkte forbindelse til det det uttrykker som for eksempel et avtrykk, et spor eller et merke. En liten engel i snøen indikerer at et barn har ligget der, men selve engelen er et ikon. Beveger man seg ut i trafikken finner man andre tegn: trafikklys, røde trekanter, striper, tall og bokstaver. Dette er tegn av typen symboler. De ligner ikke det de representerer. Verbalspråket består av tegn i form av symboler: bokstaver, lyder og ord. Forholdet mellom det betegnende og det betegnede er her arbitrært: intet annet enn en semantisk regel forbinder tegnets uttrykk til tegnets innhold. Disse tegnene må læres og de er kulturelt betingede.

Når man begrenser tegnet til kun å bestå av uttrykk og innhold, vil man oppfatte tegnet som uavhengig og selvstendig: en kode med én fast betydning. (Jewitt, 2012). I tillegg til uttrykk og innhold, la han til et tredje element: den meningen tegnet har for mottakeren. Med dette som

utgangspunkt kunne man også undersøke hva som danner grunnlag for hvilken mening et tegn kan ha for ulike mottakere. Hermeneutikken vektlegger mottakerens forståelsehorisont og at mening skapes i en kulturell og historisk kontekst. Ofte vil betydningen av symboler variere på tvers av landegrenser og på tvers av kulturer. Det finnes noen unntak. Enkelte tegn, indekser spesielt, kan knyttes til hva som er naturlig for mennesker og vil derfor uttrykke det samme. Latter eller et smil vil uttrykke glede, og en lavmælt stemme vil indikere nærhet mellom den som snakker og den som lytter. (van Leuuwen, 2013, s.76). Når det gjelder alle andre tegn må man lete etter mening i kulturen. Man må kartlegge hvilke allment aksepterte regler og konvensjoner som finnes for hvilke meninger som knyttes til de meningsbærende størrelsene i den kulturen tegnet opptrer. (Baune, 1991). Kulturbegrepet spenner fra makro til mikro: det kan være snakk om kulturen i den vestlige verden, til kulturen innad i et land til hvilken kultur som eksisterer blant ungdommer på ett bestemt sted etc. Men selv ikke i én og samme mikrokultur vil ett og samme tegn ha samme betydning i alle kontekster. Derfor må man også studere de umiddelbare omstendighetene og situasjonskonteksten tegnet opptrer i når man søker å finne svar på hvilken mening tegnet kan ha for avsender og mottaker.

Også den franske semiologen Roland Barthes behandler tegn og tegns betydning i sin artikkel *Biledets Retorik*. I introduksjonen til artikkelen avklares noen av begrepene han tar i bruk. Også han beskjefter seg med de bakenforliggende regelsettene som danner grunnlag for forståelsen av sammensetningen av tegn, og at disse varierer i kompleksitet. Hans forklaring av et tegns betydning i sin «reneste form» minner om de Saussures lære. Barthes forklarer dette som semantiske koder som «blot fastsætter, at der til dette uttrykk svarer hint inhold» (Barthes, 1988). Når han undersøker hva annet som danner grunnlag for hvilken mening et tegn kan ha for ulike mottakere, finner han blant annet at mening påvirkes når tegn kombineres med andre tegn og tegnsystemer. Det (materielle) uttrykkets innhold kan i større eller mindre grad endres, og innhold kan også endre uttrykk. Eksempelet han bruker for en slik endring eller utvidelse av potensielt oppfattet innhold er de røde, grønne og hvite fargene brukt i en reklame for pasta. Mottakeren av reklamen utvider fargespekteret og pastaen til å omhandle det han kaller «italienskhet». (Barthes, 1988, s.45). Denne assosiasjonen forutsetter også at mottakeren har de «rette» fordommene basert på deres kunnskap om det italienske flagget og kunnskapen om at pasta er en typisk italiensk rett. I tilfeller der innholdet endrer mening fullstendig er metaforer gode eksempler. Ordet «bro» kan henviser til et byggverk som lager en vei over en elv eller et sund, men i en annen kontekst og i kombinasjon med andre tegnsystemer kan det «å bygge broer» også bety at man møtes og kommer til enighet, eller at man gjør en innsats for å styrke en relasjon. Når Barthes forklarer denne endrede betydningen tar

han i bruk John Stuart Mills begreper *denotasjon*: tegnets direkte betydning, og *konnotasjon*: tegnets overførte eller utvidede betydning. Ettersom tegn som oftest opptrer i kombinasjon med andre tegn, kan man argumentere for at de fleste tegn har en konnotativ dimensjon. Når vi i dag taler om konnotasjoner, taler vi i stor grad om hvilke assosiasjoner vi får til et tegn ut fra konteksten det opptrer i. Disse assosiasjonen er ofte verdiladede, og man kan snakke om positive eller negative konnotasjoner.

3.5 Tegnsammensetninger, tegnsystemer og multimodalitet

Når det i semiotikken er snakk om tegnsystemer, så er disse mangfoldige. I skolen har det verbalspråklige tegnsystemet, og skriften spesielt, stått i en særstilling i arbeid med tekster, og for noen, kanskje for de fleste av fagfeltets utenforstående, betyr ordet «tekst» bare en skreven, verbalspråklig tekst som for eksempel en handleliste, en novelle eller en artikkel. Verbalspråket er også det tegnsystemet semiotikeren Michael Halliday behandlet da han først utviklet sin systemisk funksjonelle lingvistikk. Denne teorien omhandler «språk som system og språk i bruk, og hvordan språkvalg samspiller med konteksten». (USN). Språkrådets *Bokmålsordboka* begrenser også tekstbegrepet til det verbalspråklige, og til følgende tre definisjoner: «trykte eller skrevne ord satt sammen til en fortelling, skildring eller lignende (...)», «ordene i en sang (...)» og «bibelord». (Bokmålsordboka). I tillegg til ordforklaringer og definisjoner oppgir *Bokmålsordboka* også ofte ordenes opprinnelsesspråk og opprinnelige betydninger. Til ordet «tekst» kan man lese at det kommer fra det latinske «textus» som betyr «sammenføyning» eller «vev». Når vi taler om det utvidede tekstbegrepet, taler vi om en slik sammenveving av ulike typer av tegnsystemer. En tekst kan derfor like gjerne være en reklameplakat, et bilde eller et musikkstykke. En spillefilm kan omtales som en tekst, da den består av tegnsystemene bilder, lyd og verbalspråk, og subsystemene som inngår i disse. (Fairclough, 2003). Disse tekstene, der en benytter seg av flere semiotiske systemer som ressurser for å formidle et budskap, omtales i læreverket som sammensatte tekster. Her vil de omtales som multimodale tekster. Det var ikke før på sent 1980tallet, da Theo van Leeuwen satte fokus på intonasjon i tale som en meningsbærende semiotisk ressurs, at Hallidays grammatikk ble anvendt også på andre tegnsystemer. Senere har dette rammeverket fungert som en inspirasjon i forsøk på å utvikle grammatiske systemer også for visuelle representasjoner, lyder og musikk, visuell kunst, skulpturer og til og med bygninger. (Iedema, 2003, s.32).

Enkelte vil hevde at alle tekster er multimodale. I denne teksten du nå leser er den mest fremtredende modaliteten verbalspråket, men i tillegg til valget om å benytte meg av ord, og hvilke ord, har jeg også valgt en font og en farge, jeg har valgt en skriftstørrelse og jeg har valgt å bruke

normert tegnsetting. Dette er bevisste valg. I en invitasjon til en barnebursdag ville man kanskje ha valgt å skrive i Comic Sans MS, plassert skriften på skrå og delt dem ut på fargerike ark med bilder av ballonger. Selv om man i begge disse tekstene er avhengig av verbalspråket for å få frem budskapet, så kommuniserer man også noe med de andre modalitetene. I denne teksten etterstrebes en seriøsitet og en profesjonalitet. Valgene tatt i invitasjonen er andre, de har en underholdningsverdi og til formål å skape noen forventninger om en lystbetont og morsom feiring. Ingen av modalitetene opptrer alene, og det er viktig å lese tekster som helhet. Modalitetene virker i samspill med hverandre for å formidle et budskap. I denne studien vil tekstmaterialet som analyseres være et utvalg multimodale tekster: nemlig pressekonferansene. Også her er den fremtredende modaliteten det talte verbalspråket, men det må også sees i sammenheng med andre semiotiske systemer. Literacy handler dermed ikke lenger bare om å lese og tolke verbalspråk, men å studere hvilket meningspotensial som finnes i ulike semiotiske ressurser i modalitetene representert i en tekst og hvordan disse til sammen gir teksten som helhet et meningspotensial. Ettersom dette krever en kompetanse i å «lese» og tolke både verbale, visuelle og auditive komponenter i en tekst kan vi snakke om en såkalt bindestreks-literacy.

Affordanse er et begrep som må nevnes tilknyttet multimodalitet, og i tilknytning til hvilket meningspotensial som ligger i semiotiske ressurser. Som de aller fleste vet så betyr det engelske verbet «to afford» å ha råd til eller ikke å ha råd til noe. Foruten i metaforisk forstand er uttrykket brukt om penger, og det forteller en hva som er mulig å kjøpe for en viss sum og også hvilke begrensninger som ligger i denne summen. Affordanse i modalitet handler om det samme: altså hvilke muligheter og begrensninger som ligger i de ulike modalitetene og i ulike semiotiske ressurser. Et maleri og en verbaltekst vil ha ulike muligheter og begrensninger selv om det intensjonelt formidler det samme. For eksempel vil et maleri gi all informasjon på én gang. Hvor på maleriet mottakeren fester blikket først vil være styrende for i hvilken rekkefølge informasjonen mottas. Man kan selvfølgelig gjøre noen grep for å påvirke dette: man kan plassere noe i forgrunnen og annet i bakgrunnen, man kan gjøre noe diffust og noe annet skarpt og så videre, men motivet i sin helhet vil uansett presenteres for mottaker øyeblikkelig. Sammenlignet med en verbaltekst er mulighetene til å styre rekkefølgen begrensede. Affordanse handler om hva som er mulig, og som lett lar seg uttrykke med de ulike modalitetene (Jewitt, 2012, s.25). Både i tekstsaking og i kritisk lesing kan det være nyttig å være bevisst på modalitetenes muligheter og begrensninger, og stille seg spørsmålet om hvilket formål de tjener.

3.6 Sosialemiotikk

Sosialemiotikken konsentrerer seg om meningsskaping i en sosial kontekst, og det vektlegges at språk og meningsskaping må studeres i sammenhengen med denne konteksten. Tegnene og tegnsystemene er det man har til rådighet når man skal formidle et budskap. Valgmulighetene er mange, og de fungerer som ressurser avsenderen kan benytte seg av i kommunikasjonssituasjonen. Man taler derfor i sosialemiotikken om *semiotiske ressurser*, og ettersom tegnene ikke har én bestemt betydning vil man også tale om tegnenes, eller de semiotiske ressursenes, *meningspotensial*. (Hiching et al., 2011). Mye av arbeidet i sosialemiotikken går ut på å utvikle og bruke en grammatikk for ulike tegnsystemer og samspillet tegnsystemer imellom i en sosial sammenheng. De fleste vil forbinde grammatikk med den tradisjonelle skolegrammatikken: deskriptiv og normativ, og til anvendelse kun på verbalspråket. Ulike grammatiske systemer brukes i sosialemiotikken for å beskrive hvilke valg som er gjort i produksjonen av multimodale tekster, altså hvilke språklige og semiotiske ressurser tekstskaper har valgt å benytte seg av, og samtidig hvilke ressurser som er valgt bort. Formålet er å avdekke hvilken funksjon disse valgene kan ha, og hvilke formål og interesser de tjener i en sosial kontekst. I tillegg til at samfunnet, kulturen og den sosiale konteksten er utgangspunkt for forståelsen av kommunikasjonen, anser man i sosialemiotikken også kulturen, samfunnet og tilhørende sosiale praksiser som konstituerte gjennom kommunikasjon. Sosialemiotikken forsøker dermed å avdekke hvordan språkvalg og valg av semiotiske ressurser bidrar til å skape samfunnet. (Machin & Mayr, 2012).

En sosialemiotisk tilnærming vil i stor grad omhandle hvilke ideologier som kommer til uttrykk i de valgte språklige og semiotiske ressursene. Robert Hodge og Gunther Kress publiserte i 1979 *Language as Ideology*. Formålet var å utvikle en anvendelig og kritisk lingvistikk til bruk for å utforske sosiale og politiske krefter og prosesser, og det med utgangspunkt i en verbalspråklig lingvistikk. Ettersom sosiale og politiske krefter og prosesser både oppstår på bakgrunn av, og formidles via, tekster og former for diskurser, mente de da at en studie av det verbalspråklige ville være rett utgangspunkt for analyse. Rett i underkant av et tiår senere, i 1988, publiseres *Social Semiotics*, hvor de videreutvikler teorier med utgangspunkt i *Language as Ideology* og mainstream semiotikk. (Hodge & Kress, 1988). I *Social Semiotics* anerkjenner de for det første i større grad samspillet modaliteter imellom, og samspillet tekster og andre meningssystemer imellom. De skriver at ingen kode kan, med suksess, studeres isolert fra de andre. Tekstbegrepet utvides også ytterligere, og det inkluderes elementer som for noen (kanskje de fleste) ligger i grenseland for hva man vil akseptere for tegnsystemer å være. Blant annet nevner de oppførsel og etikette i samme åndedrag som visuelle, verbale og auditive tegnsystemer. Også konteksten må teoretiseres og

forstås som et sett tekster. (Hodge & Kress, 1988, s.8). For det andre, og kanskje den viktigste endringen i tilnærmingen, tok de ikke lenger utgangspunkt i tekst og språk i søken etter å finne mening, men de tok utgangspunkt i større sosiale strukturer og sosiale prosesser, for deretter å lete etter en mening som de anser som iboende denne kombinasjonen av tegn- og meningssystemer i samspill.

De sosiale strukturene og prosessene omhandler i stor grad maktstrukturer i samfunnet, og kombinasjonen av meningssystemer i samspill finner man i kommunikasjonen i sin kontekst; den sosiale samhandlingen. Denne samhandlingen samsvarer med den sosiale organiseringen, som i de fleste samfunn består av grupper hvis tilgang på makt og andre goder er ulikt fordelt. Hodge og Kress omtaler denne samhandlingen som «a social fabric between rulers and ruled, exploiters and exploited». (Hodge & Kress, 1988, s.3). Man kan snakke om kommunikasjonen og de sosiale praksisene som et usynlig vev som opprettholder en samfunnsstruktur der enkelte grupper av mennesker besitter mer makt og er (i en sosial konstruksjon) overordnet andre grupper. Uten at det sies eksplisitt kan man anta at det i tillegg til ulik fordeling av materielle goder, også handler om ulikheter når det gjelder sikkerhet, fritid, helse, uttrykksfrihet og ytringsfrihet med mer. Alle aktører vil ha en plass i dette materielle og sosiale hierarkiet, og alle interaksjoner vil foregå med denne maktfordelingen som et bakteppe. Karakteristisk for denne kommunikasjonen er at gruppene som besitter mer makt vil presentere en versjon av virkeligheten som legitimerer den sosiale organiseringen, og som fremstiller den som at den tjener både overordnede og underordnede samtidig. For at maktposisjonen til de privilegerte gruppene skal kunne opprettholdes, må de også vise sin solidaritet og forståelse for de som er dårligere stilt. I mange tilfeller vil de mindre privilegerte gruppene gjenkjenne denne retorikken og motsette seg dette synet. Motsigelsene blir tilsynelatende anerkjent, men ofte også avgrenset eller begrenset i form av projiseringer, omformuleringer eller bortforklaringer. I andre tilfeller vil de privilegerte gruppenes versjon av virkeligheten stå uimotsagt. Deres verdenssyn, verdier og forestillinger vil da fremstå som naturlige, og ikke kulturelle, fenomener, og de mindre privilegerte gruppene vil avfinne seg med situasjonen og innordne seg etter det, eller til og med støtte oppom denne samfunnorganiseringen. I de tilfellene dominerte grupper støtter oppom et slikt hierarki, kan man snakke om et hegemoni. Hodge og Kress kaller denne både denne doble kommunikasjonen fra de dominerende gruppene, og også motsetningen mellom de dominerende gruppenes retorikk og de dominerte gruppenes motstand for ideologiske komplekser. (Hodge & Kress, 1988).

Blant konstruksjonene opprettholdt av makthavende grupper (primært) kan man finne en «relasjonell modell»: klassifisering av grupper av mennesker, og også «en aksjonell modell»: forventninger, forpliktelser og etiske retningslinjer tilknyttet gruppene. (Hogde og Kress, 1988, s.3). Hvorfor og hvordan folk avfinder seg med disse rollene er også studert i sosiologien: Når man gjennom utallige sosiale interaksjoner, blir gjort oppmerksom på denne gruppetilhørigheten og hva som anses for å være idealer eller verdifulle egenskaper i nett ens egen gruppe, vil man ofte regulere ens atferd deretter. (Heith & Volkan, 2009). Blant egenskaper som verdsettes kan man også finne at flere har en ytringsbegrensende funksjon: man kan nevne ydmykhet, vennlighet, en mild eller uselvisk væremåte, ordtaket «hovmod står for fall», janteloven og en oppfordring om «ikke å gjøre seg vanskelig». En mild person, når personen ikke besitter makt, gir konnotasjoner til et harmonisk og blidt vesen, lavmælt og tilfreds. Dette er også en person som ikke gjør opprør, og som dermed er lett å kontrollere og utnytte. En mild person, når personen besitter mye makt, vil derimot være en person som ikke misbruker makten sin, eller som er nådig i sin bedømmelse, men som like fullt avsier sin dom. Med hvilken rett? En overordnet som anses for å være «mild» vil enten selv ha vunnet frem med en retorikk der fremstillingen deres av virkeligheten både legitimerer makten og viser deres solidaritet, eller de kan passivt nyte godt av folks forventninger til denne makthavende gruppen, da det vil resultere i at selv en nøytral væremåte vil anses for mild å være.

Et mer uttalt fenomen, og et fenomen det nødvendigvis må være åpenhet om for at det skal fungere, er det Hodge og Kress kaller logonomiske systemer. Logonomiske systemer beskrives som et regelsett som forsyner en med betingelser for tekstproduksjon: Hvem kan med rette initiere kommunikasjon, under hvilke betingelser, i hvilken kontekst og med hvilke modaliteter. (Hodge & Kress, 1988, s.4). Dette kommer til syne der man regulerer oppførselen etter en rolle eller en sjanger tilknyttet bestemte situasjoner: lærer og elev, forelder og barn, arbeidsgiver og arbeidstaker og så videre. Det omhandler etikette, hva som anses for god skikk å være og en bevissthet rundt «hva som sømmer seg» for ulike sosiale aktører i ulike kontekster. Logonomiske systemer er regelsett som er begrensende for én part, og som bidrar til å opprettholde en maktstruktur. Logonomos kommer av gresk «logo» og «nomos», som betyr henholdsvis tanke og kontroll (eller ordremekanisme), og denne tankekontrollen skjer gjennom språk, sjangre for atferd og gjennom sosiale prosesser. Disse systemene tillater noen å ytre seg og forplikter andre til å tie stille. En slik kontrollmekanisme finner man også i språket. I noen tilfeller vil uttrykksmåte styre hvordan innholdet skal oppfattes. Eksempler på dette er ironi, sarkasme eller fornærmelser pakket inn og presentert som vitser eller som «uskyldige» spørsmål. Hodge og Kress kaller denne formen for

kommunikasjon for «second level message». Her vil sjangeren eller uttrykksmåten kontrollere hvordan beskjeden skal tas imot, forutsatt at mottaker har kunnskap om og gjenkjenner disse uttrykksmåtene.

Logonomiske systemer, tankekontroll og kontroll av hvordan beskjeder skal mottas, er blant måtene man kan kamuflere og forsvare en opprettholdelse av makt, også i de tilfellene der den ikke er helt legitim. Disse fenomenene er blant de meningssystemene som må legges til grunn i en sosialesemiotisk tilnærming til tekster. Man beveger seg i sjiktet mellom samfunnsnormer, språk og semiotikk. Disse normene kommuniseres via språk og tekst og er derfor tett forbundne og deler av et komplekst kommunikasjonssystem. Studier av språk og tekster handler om å avdekke hvilken funksjon valgene avsender har tatt og hvordan dette former virkeligheten.

3.7 Hallidays systemiskfunksjonelle grammatikk

Sosialesemiotikeren Michael Halliday utviklet sin systemfunksjonelle grammatikk nettopp for å avdekke meningsskaping i kontekst og for å kunne si noe om språket i bruk. Hans grammatikk kalles systemisk fordi den handler om valg som tas, og i enhver meningsskaping ved bruk av ethvert semiotisk system finner man at det er et nettverk av valg som tas. Han selv kaller den en «valg-grammatikk», da fokuset er det pragmatiske aspektet ved språket. (Maagerø, 1998, s. 34). Hallidays utgangspunkt er at språket er utviklet, og er i stadig utvikling, med formål å tilfredsstille menneskelige behov. Det har en funksjon. For å forstå disse funksjonene må man også tolke hva som blir formidlet ut fra konteksten, og man foretar en rekke mer eller mindre kvalifiserte gjetninger basert på denne. Konteksten deles i to typer: den videre og mer generelle kulturkonteksten og den umiddelbare og spesifikk situasjonskonteksten. Akkurat hva som bør regnes som generelt hva som kan regnes som spesifikt er også en vurdering man må ta. Hallidays fokus er først og fremst på situasjonskonteksten og denne deler han i tre dimensjoner eller «strataer»: «felt», som handler om hva som foregår, «relasjon», som sier noe om de sosiale forbindelsene, og til slutt «mediering» som refererer til hvordan språket brukes. (Maagerø, 1998, s.37). Felt omhandler som sagt hva som foregår, både temaets og den sosiale aktivitetens betingelser for meningsproduksjon. Relasjon, de sosiale forbindelsene, handler om hvilke egenskaper deltakerne tillegges og tillegger seg selv. Dette innebærer også maktforholdet deltakerne imellom: er det asymmetrisk (ulikt maktforhold) eller symmetrisk (likt maktforhold?) Den siste delen, medieringen og hvordan språket brukes, handler også om i hvilken kanal eller hvilket medium samhandlingen foregår i, eller i en enveiskommunikasjon, (i den grad man kan snakke om det), hvordan budskapet publiseres eller formidles. Medieringen vil også omhandle

hvilken «status» teksten har i konteksten, det være seg økonomisk, kulturelt eller annet. (Berge, 1998, s.25 og 26). Hallidays kontekstbeskrivelse henger også tett sammen med hans funksjonelle grammatikk, og tilhørende de tre dimensjonene i konteksten, kan man studere hvilke funksjoner som finnes i språket. Halliday kaller disse for metafunksjoner: «den ideasjonelle metafunksjon», «den mellompersonlige metafunksjon» og «den tekstuelle metafunksjon». I de følgende avsnittene vil jeg gjøre rede for de tre metafunksjonene slik Halliday presenterer dem, og jeg vil også trekke inn Hillary Janks' konkretiseringer av hvordan det kan anvendes i praksis og Karianne Skovholt og Alsaug Veums norske terminologi på de samme begrepene. Til slutt vil jeg si noe om hvordan jeg selv kan anvende dette for å avdekke narrativer.

3.7.1 Hallidays ideasjonelle metafunksjon

Den ideasjonelle metafunksjonen sier noe om det semantiske innholdet i ytringen. Janks innleder sin forklaring av denne metafunksjonen med ett eneste oppsummerende spørsmål: Hvem gjør hva for eller imot hvem, og under hvilke omstendigheter? (Janks, 2014). Det trengs selvsagt en grundigere forklaring for å forstå kompleksiteten i denne funksjonen slik at man i større grad skal kunne nyttiggjøre seg av denne som et analyseverktøy. Jeg vil her først forklare og pakke ut deler av hva som ligger i begrepet «omstendigheter» og deretter gjøre rede for begrepene «deltakere» (hvem + hvem) og «prosesser» (gjør hva). Når jeg ikke redegjør fullt og helt for de ulike begrepene er det fordi formålet med forklaringen er å gjøre greie for de verktøyene jeg selv vil bruke i min analyse, ikke for å forklare Hallidays grammatikk i seg selv.

Omstendighetene i ytringene omhandler tid og sted, samt på hvilken måte noe skjer eller blir gjort. En ytring kan altså inneholde svar på spørsmålene: Når? Hvor? Hvordan? Den kan også inneholde kausale omstendigheter. Her finnes igjen tre underkategorier: årsak, hensikt og hensyn, som gjør at ytringer også kan gi svar på spørsmålet «hvorfor?» De kausale omstendighetenes årsak og hensikt er relativt selvforklarende: hva er årsaken til at noe er skjedd? Og hva er hensiktene med å handle som man gjør? Den siste underkategorien, «hensyn», vil i stor grad avdekke hvem som fremstilles som beneficenten, altså den som nyter godt av handlingen, den begunstigede part. (ibid., 1998). Kausale omstendigheter, og underkategorien hensyn, vil dermed også avdekke at det finnes en implisitt eller eksplisitt benefaktor: den, de eller det som forsyner det fordelaktige. I en perfekt verden ville alle ytringer som inneholder kausale omstendigheter ha en beneficent. Slik er det ikke. Noen ganger drar man ikke fordel av det som gjøres, og man kan derfor også forsøke å avdekke de

deltakerne for hvem prosessen vil være ufordelaktig, en ulempe, ugunstig eller direkte skadelig. Omstendigheter kan også omhandle uttrykte roller tilknyttet deltakerne i prosessen. Maagerø bruker eksempelet «Hun levde som enke resten av livet». (ibid., s. 40). Her er «som enke» en uttrykt rolle. Begrepet «omstendigheter» forsøker altså å avdekke ytringens plassering av hendelsen og deltakerne i en umiddelbar kontekst: når, hvor, på hvilken måte og hvorfor skjer noe? For å kunne forholde seg kritisk til tekster er det viktig hele tiden å ha i bakhodet at ytringer er fremstillinger av virkeligheten. Det betyr ikke nødvendigvis at man skal dømme dem som feilaktige fremstillinger, men ikke desto mindre er det kun fremstillinger. Omstendighetene er utgangspunkt og utgjør rammen for scenen der fortellingen utspiller seg.

Så hvem er disse deltakerne i Janks' spørsmål «Hvem gjør hva mot eller for hvem og under hvilke omstendigheter?» Og hva er en prosess og hvordan knyttes deltakerne til prosessene og omvendt? Halliday omtaler disse aktørene som deltakere, Veum omtaler dem som sosiale aktører eller bare aktører, og Janks omtaler dem både som «doers», altså aktivt handlende eller at de har en sentral rolle i årsaken til at noe skjer, og «do-ontos», altså passive deltakere, alternativt de som blir gjort noe mot eller for, altså at de enten er begunstiget eller ofre for konsekvensene av det som blir gjort eller det som skjer. Enkelte ganger ser vi at mennesker omtales som om de var brikker i et spill. De kan fremstilles som ofre eller som noen som nyter godt av ytre faktorer, det være seg push- eller pull-faktorer. De kan da fremstilles på en måte som underminerer deres vilje og bevisste handlinger, og de fratras dermed skyld eller eventuelt fortjeneste for at det gikk som det gikk. Når man leser eller lytter til tekster, kan man stille seg følgende spørsmål: Hvem er de aktive? Hvem er de passive? Er noen utelatt som kanskje burde vært nevnt? Og finnes det deltakere som skjules bak nominaliseringer eller passivformer? Det er viktig å vite at en deltaker ikke nødvendigvis er en person/et menneske eller dyr. Det kan likeså gjerne være en ting eller et fenomen. For eksempel en krig, eller i denne studiens tilfelle: smitte og tiltak.

Prosesser beskrives som handlinger, hendelser, følelser og tilstander. Halliday kategoriserer disse prosessene ut fra hvilken funksjon de har, eller hva de beskriver. Man kan snakke om materielle prosesser, relasjonelle prosesser og mentale prosesser. De materielle prosessene er verb som handler om, som begrepet tilsier, om den materielle verden. Man kjøper, selger, setter noe fra seg, henter noe eller lignende. Det kan også være kreativt eller skapende som å tegne eller å skrive. Mentale prosesser er verbene tilknyttet våre sanseinntrykk og vår bevissthetsverden: se, føle, høre, smake og lukte, tenke, fundere osv. De mentale prosessene åpner også for muligheter for verbale projiseringer. Det vil si at man i én setning gir uttrykk for hva som er tenkt eller sagt, for deretter i

en annen setning indikerer hva som var tenkt eller sagt. (Maagerø, 1998, s.54). Slik kan man tillegge andre en bevissthet, en opplevelse, synspunkt eller sanseintrykk. De relasjonelle prosessene er prosesser som beskriver tilstander, eller å inneha en egenskap eller en identitet, man kan likne eller skille seg fra andre. De relasjonelle prosessene er abstrakte mot det som, som oftest, men ikke alltid, konkrete materielle. I tillegg så finnes det noen kategorier som ligger mellom dette konkrete og det abstrakte og som knytter disse to «verdenene» sammen: Det sansende og bevisste mennesket kan gi uttrykk for sin bevissthetsverden ved å si eller gjøre noe. Dette kalles atferdsmessige prosesser og verbalprosesser. For eksempel «å oppføre seg» eller «å berette». Den siste kategorien er det eksistensielle som «å finnes», «å være», «å eksistere». Denne kategorien kan sies å være både materiell, relasjonell og mental, atferdsmessig og verbal.

Å studere omtalen av deltakerne og gruppene verbene i de ovennevnte kategoriene er hensiktsmessig da det sier noe om hvordan deltakerne fremstilles og, idet man knytter dem til verbalprosessen, får man en indikasjon på hvilken rolle de blir gitt. Hvilken leksikalisering brukes om deltakerne? Hvilke konnotasjoner gir omtalen? Forutsettes det at deltakere eller fenomener er kjent ved å omtale dem i bestemt form? Hvordan er bruken av pronomener? Inkluderes deltakerne i et «vi» eller ekskluderes de i et «dem»? Blir deltakerne fremstilt som aktive og handlende aktører? Som målobjekter? (Janks, 2014). Ytres det noe som gir leseren eller lytteren innblikk i deltakernes bevissthetsverden? Kombineres mentale eller verbale prosesser med materielle prosesser? I så fall, hvem er de begunstigede av de materielle prosessene og hvor reelle er de? Eller gjør verbalprosessen tilknyttet deltakerne at de fremstilles med et sett egenskaper og attributter uten at de selv kommer til orde? (Maagerø, 1998). Hallidays ideasjonelle metafunksjon kan fungere som et verktøy til å gjøre leseren bevisst på hvilke språklige valg som er gjort i fremstillingen av det semantiske innholdet, og hvilken funksjon disse valgene har. Uansett om det er bevisste eller ubevisste valg vil disse valgene resultere i en fremstilling av virkeligheten.

3.7.2 Den mellompersonlige metafunksjonen

I dette avsnittet vil jeg både gjøre greie for deler av Hallidays definisjon av den mellompersonlige metafunksjonen, og også andres teorier som kan virke som et supplement i min nærlesing for å avdekke relasjonen mellom avsender og mottaker. Maagerø beskriver den mellompersonlige metafunksjonen på følgende måte: «Meninger som etablerer og opprettholder sosiale forhold og som uttrykker talerens holdninger og vurderinger». (Maagerø, 1998, s.48). De samme ytringene som avdekker omstendigheter, sosiale aktører og verbalprosesser kan i en nærlesing også gi en et

innblikk i hvilken posisjon taleren eller forfatteren inntar i denne sosiale interaksjonen, og med det også hvilken rolle mottakeren plasseres i eller blir forsøkt plassert i. Som mottaker kan man ta stilling til denne tildelte rollen. Ytringene vil også avdekke avsenders grad av sikkerhet og deres uttrykk for ytringens sannsynlighet. Posisjoneringen av avsender og mottaker kategoriseres i det som på norsk omtales som modus, grad av sikkerhet kommer til uttrykk gjennom det som kalles modalitet. Dette fremstilles best gjennom skjemaer. Først vil jeg gjøre rede for modus:

Modus	Avsenders posisjonering	Ytringens posisjonering av mottaker
Konstatering	Avsender inntar en rolle der de gir eller tilbyr informasjon	Mottaker plasseres i en rolle der de trenger denne informasjonen. De kan avslå eller akseptere
Tilbud	Avsender tilbyr varer eller tjenester	Mottaker kan takke ja eller nei
Spørsmål	Avsender ber om eller krever informasjon	Mottakeren plasseres i en rolle der de sitter på denne informasjonen. Dersom de besitter denne informasjonen, kan de velge å gi den eller de kan nekte å gi den.
Ordre	Avsender krever varer eller tjenester	Mottaker plasseres i en rolle avsender med rette kan kreve noe av. De kan adlyde eller nekte.

De to første modusene, konstatering og tilbud, plasserer avsender i en rolle der de gir. Mottaker kan akseptere og si seg enig i informasjonen som gis, eller de kan motsi den. De kan også takke ja eller nei til det som tilbys av varer og tjenester. I de to siste modusene, tilbud og ordre, plasserer avsender seg i en rolle hvor de krever noe av mottaker, enten informasjon eller varer og tjenester, og mottaker kan, dersom de besitter informasjonen, gi eller holde tilbake denne, og de kan velge å adlyde eller motsette seg ordre. (Janks, 2014, s. 77 og Maagerø, 1998, s.49).

Ettersom man gjennom språket ikke bare representerer virkeligheten, men også utfører handlinger overfor adressaten, kan man snakke om talehandlinger, og ettersom man både som avsender og mottaker kan gi og motta, kalte Halliday dette for *talesamhandling*. Ulike språkhandlinger er også tidligere definert av John L. Austin i hans verk *How to do things with words*. (Austin, 1962), og senere er Austins språkhandlinger, hvorav noen er overlappende med Hallidays språkhandlinger, kategorisert av John Searle. (Searle, [1979], 1981). Blant disse finner man *direktiver*, som til dels er overlappende med Hallidays *ordre*, men som i tillegg til krav også inneholder de noe mildere

underkategoriene anmodninger, oppfordringer og forespørsler. Nesten tilsvarende Hallidays *tilbud*, finner vi blant Searles språkhandlinger *kommisiver*. Her påtar og forplikter avsender seg til å foreta en handling. Av Hallidays *konstatering* kan man finne en mer spesifikk, men på ingen måte dekkende, kategori hos Searle: *ekspressiver*. Disse ytringene uttrykker en sinnstilstand hos avsender. Det kan være hele setninger eller ord som kan gi en indikasjon på hvilke følelser avsender har til det som ytres. Eksempler på slik ord er «gjærne» og «dessverre». (Searles siste kategori er *kvalifiseringer* som er ytringer som endrer virkeligheten. For eksempel ved at man erklærer noen for ektefolk å være eller erklærer noe for åpent. Denne kategorien vil ikke benyttes i nærlesingen og analysen i denne studien). (Searle, [1979], 1981).

Disse språkhandlingene, og de tilhørende rollene som inntas avsender og som tildeles mottaker, sier noe om maktforholdet, eller i hvert fall avsenders forsøk på å etablere et maktforhold, mellom dem. Som nevnt under avsnittet om sosialsemiotikk utviklet Hodge og Kress det de kalte logonomiske systemer: kontekstuelle betingelser og samfunnets retningslinjer for hvem som med rette kan ytre seg, hva de kan ytre seg om og under hvilke omstendigheter. (Hodge og Kress, 1998). Ved å se på aktørers (forsøkt) tildelte roller i ulike interaksjoner kan man avdekke et forsøk på å opprettholde eller å etablere et logonomisk system. Man kan også avdekke de språklige logonomiske systemene, disse «second level» beskjedene. Avsender kan for eksempel bevisst og uoppfordret gi informasjon som mottaker allerede besitter, og dermed fremstille og posisjonere mottaker i en rolle som uvitende. Man gjenkjenner dette som sarkasme med intensjon om å fordømme mottaker. Som mottaker kan (bør) man gjøre en vurdering på om avsender er vitende eller uvitende om at man allerede besitter denne informasjonen, for dersom de er uvitende vil det fortelle en noe om avsenders forståelseshorisont, deres negative fordommer.

Ved å ordne ytringene i det Janks kaller «modality», og som på norsk omtales modalitet, og kan man få et innblikk i avsenders autoritet eller ydmykhet. Uttaler man seg med sikkerhet uttrykker man at man har mye kunnskap om temaet, og at man er sikker i sin viten. Modererer man seg åpner man for en mulighet for at man kan ta feil. Modalitet vil også gradere den forpliktelsen mottaker har eller påtar seg til å adlyde orde. Uttrykk for graderinger, fra mest til minst sannsynlig, frekvens, forpliktelse og villighet er som følger:

Grad av sannsynlighet	Hyppighet av forekomst	Grad av pålagt forpliktelse	Grad av mottakers villighet
Det er	Alltid	Du skal	Jeg skal
Med sikkerhet	Som oftest	Man er pålagt	Være bestemt på å
Mest sannsynlig	Noen ganger	Det er meningen at	Har lyst
Muligens / sikkert	En gang iblant		
Lite sannsynlig	Sjeldent	Man har tillatelse	Er villig
Det er ikke	Aldri		

Denne studiens formål er å avdekke narrativene som presenteres i talene på presskonferansene. Den tekstuelle metafunksjonen omhandler avsender og mottaker. Denne metafunksjonen er likevel høyst relevant ettersom regjeringen selv er blant aktørene i narrativene. Deres posisjonering og rolle i narrativene skjer ikke bare i form av egen omtale av seg selv, men også i form av hvordan de presenterer seg.

3.7.3 Den tekstuelle metafunksjonen

Den tekstuelle metafunksjonen er de ressursene i språket som binder teksten både til koteksten, det vil si det som er blitt sagt eller skrevet tidligere i teksten, og til konteksten. Det er altså snakk om språket og språkets forhold til dets omgivelser. (Maagerø, 1998, s.54). Denne sammenbindingen vil flette de ulike delene av teksten sammen til en helhet, og dette skjer på setningsnivå, på avsnittsnivå og modalitetsnivå. (Maagerø og Tønnesen, 2014, s.105). I denne delen vil jeg utelate en god del av Hallidays teori, og fokusere på det jeg senere vil bruke i nærlesingen og analysene av talene. Hver setning setningsnivå anses for å være et budskap og deler av det større budskapet, tekstens budskap. Ofte er setningens oppbygning delt i tre ledd eller deler: én del, gjerne den første delen, binder setningen til den foregående setningen, eller til noe som tidligere er sagt eller skrevet, det andre leddet vil introdusere temaet for setningen og som siste ledd i en setning vil gjerne ny informasjon bli gitt. Denne nye informasjonen kan knyttes til hva som tidligere er sagt eller skrevet, eller til konteksten. I skrevne tekster vil man benytte seg av ordstilling for å presisere hva som er temaet i setningen, men som tidligere nevnt er intonasjon en meningsbærende semiotisk ressurs, (Iedema, 2012), og i muntlig språk vil man ofte bruke intonasjon for å vektlegge noe fremfor noe annet. (Janks, 2014, s. 81). Kohesjon vil sørge for sammenheng i teksten uten at man må gjenta seg. Dette omfatter blant annet det som vi i lingvistisk grammatikk nå omtaler som determinativers demonstrativer og kvantorer. Demonstrativer peker alltid tilbake på noe eller noen som er nevnt tidligere i teksten eller noe i konteksten: den, det, slik, således og så videre. Kvantorer er

mengdeord og kan ha samme funksjon, som for eksempel ordet «begge», eller det kan knyttes til abstrakte størrelser som alle, ingen eller noen. En annen type kohesjon er relasjonskohesjon som binder setninger sammen og sier noe om kausalitet (årsak og følge), temporale forhold (rekkefølge på hendelser), komparasjon (sammenligning) og addisjon (tillegg). Eksempler kan være ord som derfor, grunnet, etterpå, deretter, som, i tillegg.

Den tekstuelle metafunksjonen gjør at språket flyter godt, at teksten bindes sammen og skaper logiske relasjoner mellom setningene. Det er ikke alltid like lett å oppdage, (Janks, 2014), men vil i stor grad være med på å forme det virkelighetsbildet som representeres.

For å oppsummere et heller langt avsnitt: Språket har som funksjon å dekke menneskelige behov og vil alltid være verdiladet. I kombinasjon med kunnskap om konteksten vil Hallidays funksjonelle grammatikk, og Janks tilknyttede og anvendelige spørsmål være et verktøy for å kunne avdekke og avsløre hvilken funksjon språket har, fra teksten som helhet og helt ned på bøyingsform av ord. Alle setninger inneholder (sosiale) aktører og prosesser. Prosesser, med mindre det uttrykkes som nominaliseringer, vil alltid inneholde tid og modalitet, og de vil knyttes til aktører. Avsender vil i med sine konstateringer, spørsmål, tilbud eller ordrer posisjonere seg som tilbyder eller mottaker av informasjon, varer eller tjenester, og med dette også tildele mottaker (i kommunikasjonssituasjonen) en rolle som mottaker eller tilbyder av informasjon, varer eller tjeneste. Både i teksten som helhet og på setningsnivå må noe nevnes først og noe sist. Denne rekkefølgen vil gi en informasjon om hva som vektlegges og ikke, hva som stilles i forgrunnen og i bakgrunnen. Den ideasjonelle, den mellompersonlige og den tekstuelle metafunksjonen må sees i sammenheng både med hverandre og med konteksten og kan bidra til å avdekke maktforhold, underliggende ideologier i virkelighetsrepresentasjonen.

Under avsnittet om narrativ som akademisk begrep kunne man lese om *orientation*, den første delen av en fortelling, og at den kunne gi svar på hvem, hva, hvor og hvorfor. Hallidays ideasjonelle metafunksjons omstendigheter vil gi svar på de samme spørsmålene. Under hvilke omstendigheter finner begivenheten sted? Hva velger avsender å plassere i forgrunnen? Hva plasseres i bakgrunnen? Hva nevnes ikke i det hele tatt? Denne iscenesettelsen, konstruksjonen av omstendigheter, vil fungere som et grunnlag for, og legge premissene for fortellingens problem, *conflict*, og hvordan denne utspiller seg. Den ideasjonelle metafunksjonens presentasjon av aktører

og verbalprosesser, og i denne analysen også den mellompersonlige metafunksjonen med inntatte og tildelte roller, vil også gi informasjon om de deltakende i narrativet og bidra til å avdekke hvem som er å anse for *protagonister* og *antagonister* å være. Den tekstuelle metafunksjonen med kausale omstendigheter og hva som plasseres i forgrunnen og bakgrunnen vil også bidra til denne rolletildelingen, og alt det ovennevnte vil til slutt føre frem til en løsning på problemet, *resolution*.

3.8 Metaforer

I dette avsnittet vil jeg gjøre rede for den teorien jeg legger til grunn for å kunne si noe om metaforbruken i pressekonferansenes taler. Jeg kunne ha viet mange av de semiotiske ressursene nevnt i kapittelet ett eller flere avsnitt. Når jeg velger å vie plass til metafor-teori fremfor detaljer om andre semiotiske ressurser, er det fordi metaforen er en mye brukt og fremtredende ressurs for meningsskaping i både Melbys og Høies taler. I all hovedsak vil jeg ta utgangspunkt i (deler av) metaforforskningen til lingvistene George Lakoff og Mark Johnson slik den presenteres i deres verk *Metaphors we live by* fra 1980, og også i Norunn Askelands og Magdalena Agdesteins *Metaforer – Hva, hvor og hvorfor?* og i David Machins og Andrea Mayrs *How to do Critical Discourse Analysis*. (Lakoff & Johnson, 1980), (Askeland og Agdestein, 2019) og (Machin & Mayr, 2012).

Metaforbegrepet er kjent for de aller fleste, og de fleste vil kanskje forbinde det med novelleanalyser og diktanalyser, og knytte begrepet til et kunstnerisk og poetisk språk. Mange vil nok også kunne nikke gjenkjennende til Lakoff og Johnsons definisjon: “the essence of metaphor is understanding and experiencing one kind of thing in terms of another”, (Lakoff & Johnson, 1980, s.5), og man vil minnes læreren som forklarte at «en metafor er en sammenligning uten å bruke ordet ‘som’». Men metaforen er mer enn et middel for å krydre språket, og dens påvirkning er langt større og spiller en viktig rolle i livene våre. Den gjennomsyrer språket vårt i alle sjangrer, ikke bare de skjønnlitterære, og Lakoff og Johnson anser metaforen for å være styrende for all vår tankegang. Metaforen er en forutsetning for vår forståelse av abstrakte konsepter, og for vår mulighet til å uttrykke vår kunnskap, våre følelser og opplevelser. Den er kulturelt betinget og vil virke inn på hvordan vi oppfatter oss selv, andre og verden rundt oss. Den metaforiske tenkningen ligger til grunn for alle våre utsagn om verden. (Lakoff i Machin & Mayr, 2012, s.163).

Lakoffs forklaring av metaforfenomenet som “understanding and experiencing one kind of thing in terms of another” defineres i teorien med begreper spesifikke for denne forståelsen og opplevelsen, og også for dette «andre». Det metaforiske uttrykket, altså dette «andre», omtales som *kildedomene*, og det metaforuttrykket viser til, altså den faktiske forståelsen og opplevelsen, omtales som

måldomene. Et domene kan oversettes til «et område» eller «et kunnskapsfelt» (Askeland og Agdestein, 2019, s.18). Ofte er man ikke bevisst på metaforbruken da den er såpass innarbeidet i språket vårt, og ofte er den nokså uskyldig: dens formål er da først og fremst at man skal få formidlet det som skal formidles. For eksempel skrev jeg innledningsvis at jeg ville gjøre rede for teorien jeg *legger til grunn*, og videre at jeg ville *vie plass* til teorien *bak* metaforer som semiotisk *ressurs*. Jeg begrunnet dette med at metaforbruken er *fremtredende* i talene jeg skal *nærlese*, og fordi metaforer er *styrende* for vår *tankegang*. I tillegg nevnte jeg også at man kanskje ville minnes *læreren som forklarte (...)*. Vanligvis når man omtaler personer i bestemt form entall, referer man til én person, og man forutsetter at denne personen er kjent for mottakeren. Her refereres det til samtlige av lesernes norsklærere, og det forutsettes at leserne har fått denne forklaringen, eller en lignende forklaring, på hva en metafor er fra sin lærer. Disse metaforene man ikke legger merke til er ofte metaforer som tar utgangspunkt i kildedomener som er mye brukt i ens egen kultur. I vestlig kultur er noen eksempler på vanlige kildedomener *reise, planteliv, bygninger, opp/ned, kulde/varme*. Tilhørende hvert domene finner man også en rekke egenskaper. For eksempel til *reise* kan man tale om å ta det første skrittet, ta ett skritt frem og ett tilbake, man kan møte hindringer på veien, ta en annen vei, eller man kan snakke om at man har en lang vei å gå. (ibid, s.19).

Som nevnt tidligere i dette teorikapittelet kan tegns uttrykk endre innhold når det opptrer i sammenheng med andre tegn. Metaforer er absolutt et eksempel på dette. Tegn og tegnenes utvidede meningsinnhold vil også ha en konnotativ dimensjon. Det vil si at det vil fremkalle en rekke, ofte verdiladede, assosiasjoner basert på konteksten det opptrer i og mottakerens forståelseshorisont. (Barthes, 1988, s.45). Hva som er positivt og hva som er negativt ladet er til dels kulturelt betinget, til dels naturlig. Bevegelse opp og frem er positivt ladet, mens bevegelse ned og bakover er negativt ladet. Det å spire, blomstre og gro er forbundet med begynnelsen på liv og vil dermed være positivt i de aller fleste kulturer, og motsatt kan det å visne tenkes å være er negativt. Etersom alt språk i større eller mindre grad er verdiladet, og ettersom metaforer er en del av det hverdagslige språket vårt, kan de fortelle mye om en kulturs rådende verdier. Nye eller originale metaforer kan også fungere som et effektivt retorisk middel når formålet er å påvirke og overtale. Machin og Mayr uttrykker metaforers ideologiske betydning på følgende måte: «Which metaphors become accepted can have implications not only for how we think about and understand the world, but also for how we act, the institutions we build and how we organize our societies». (Machin & Mayr, 2012, s.164). Etersom metaforers konnotative mening først og fremst er å finne i kulturen, i konteksten og i mottakers forståelseshorisont, istedenfor hos avsender eller i selve metaforuttrykket, kan den også fungere som en ressurs når en har behov for å pakke inn sitt

budskap, enten for å skåne mottakeren eller for å fraskrive seg ansvaret for hvordan det forstås. Fairclough presiserer denne doble egenskapen metaforer kan ha av både å skjule og på samme tid (tilsynelatende) avdekke et budskap: «metaphors have hidden ideological loadings due to the way that they can conceal and shape understandings, while at the same time giving the impression that they reveal them. They are, therefore, one linguistic way of hiding underlying power relations.» (Fairclough i Machin og Mayr, 2012, s.164). Dette behovet for å kunne formidle et dobbelt budskap, og å dekke over eller legitimere og forsvare maktrelasjoner, kjenner vi også igjen fra Hodge og Kress' ideologiske komplekser og logonomiske systemer. (Hodge & Kress, 1988).

Inndelingen av ulike typer bildespråk, såkalte troper, stemmer tilbake helt fra Aristoteles' tid. I tillegg til metaforer finner vi sammenligning, besjeling, symboler med flere. (Askeland og Agdestein, 2019, s.173). Relevant for denne studien er metaforer, allegorier, metonymier og synekdoke. Metaforer er som nevnt ord og uttrykk som representerer noe annet i en mer eller mindre direkte overført betydning i sammenligningen. Allegorier er fortellinger der hvert ledd av fortellingen fungerer som metaforer. Allegorier kan bygges opp og bestå av ett eller flere domener med deres tilhørende egenskaper. (ibid, s.172). Metonymier kan beskrives som «del for helhet», for eksempel «brunskjortene» for fascismen som ideologi og alle dens overordnede og soldater. Synekdoke er også «del for helhet», men med en funksjon der man kan unngå å være spesifikk. Et eksempel er «her er en del nye ansikter». (Machin & Mayr, 2012). Mitt ovennevnte eksempel, «læreren», er et språklig bilde som ligger i sjiktet mellom metonymi og synekdoke. Det er spesifikt i form av at uttrykket omhandler én person, men denne ene personen representerer en større gruppe. Denne formen for billedspråk er mye brukt, spesielt av Bent Høie. Jeg vil omtale det som metonymi, da det ligger nærest denne kategorien.

Bruk av metaforer og andre språklige bilder er altså en nødvendighet når vi skal sette ord på våre tanker, følelser og opplevelser. De er styrende for hvordan vi oppfatter oss selv, andre og verden rundt oss. Derfor kan de, som alle andre semiotiske ressurser, brukes til å påvirke og endre våre verdier og syn på andre grupper av mennesker, og det kan endre hvordan vi organiserer samfunnet vårt. Bruken av språklige bilder kan fungere som en abstraksjon og til å skjule, samtidig som man tilsynelatende avdekker et budskap. Som med nominaliseringer kan det skjule eller glatte over detaljer, prosesser, aktører og maktrelasjoner. I en analyse er det hensiktsmessig å avdekke tropene og identifisere hva måldomenet mest sannsynlig er, og dette med utgangspunkt i konteksten. Dernest kan man også stille spørsmålet om hvilke formål valget av nettopp disse språklige bildene tjener, og knytte det til teksten som helhet og den videre diskursen. (Machin & Mayr, 2012).

3.9 Resemiotiseringer og diskurser

Hodge og Kress deler kommunikasjonen inn i tre deler: «message», «text» og «discourse». Vi kan oversette «message» til «melding», «text» til «tekst», og «discourse» til «diskurs». (ndla.no). En «melding» kan beskrives som den minste meningsbærende kommunikative enheten. Det er en ytring som har en referanse i virkeligheten (eller i fantasien); den omhandler noe utenfor seg selv. Flere meldinger satt sammen omtales som «tekst». Videre skulle man da tro at diskurs bare er en sammensetning av tekster, men diskursbegrepet er videre enn som så. Diskurs omhandler i større grad de sosiale prosessene hvori tekster utveksles. Mainstream semiotikk, og de grammatiske systemene som har sprunget ut fra denne, har stort sett behandlet tegnsystemer som statiske. Meldinger, tekster og tegnsystemer er produkter av sosiale prosesser, og all sosial interaksjon og tekstproduksjon er i konstant endring og utvikling. Tekstene produsert på samme tid vil således også fungere som dokumentasjon på både de sosiale prosessene, sosial organisering, ideologier og på tegnsystemets form på dette tidspunktet. De sosiale prosessene konstituerer tekstene og tegnsystemene, og tekstene og tegnsystemene vil også bidra til å forme de kommende sosiale prosessene. Med store tekstmengder og reproduksjoner av tekster vil også de meningene og verdiene som utgjør en kultur endres. (Hodge & Kress, 1988, s. 5 og 6).

I dette henseende er det på sin plass å se på Rick Iedemas «resemiotisering». Resemiotisering handler om hvordan tekstlige virkelighetsrepresentasjoner reproduseres, og hvordan meningsskaping skifter fra kontekst til kontekst og fra én praksis til en annen. Han er opptatt av virkelighetsrepresentasjoners opprinnelse, og dens utvikling etter hvert som denne representasjonen reproduseres og til slutt materialiseres eller endres i en ny og redefinert virkelighet. Ett av eksemplene han bruker for å illustrere dette er tekstproduksjonen i prosessen fra bekymring til diagnose i diagnostisering av et barn. Enhver som har jobbet i skoleverket kan kjenne seg igjen: etter lærers observasjon i klasserommet og samtaler med eleven, utformer de et skriv som dokumenterer bekymringen, et skriv som blir det første i en rekke av nye tekster, både muntlige og skriftlige: møter og møtereferater, henvisninger, pedagogiske rapporter, sakkyndig vurdering og til slutt en sluttrapport der barnet plasseres i en sosial kategori, i tilfellet i Iedemas eksempel: «intellectually disabled». (Iedema, 2003, s.41). Det er på grunnlag av alle disse skrivene at en diagnose stilles, og en kan stille spørsmål ved hvor langt vekk fra de første observasjonene og

samtalene mellom og læreren og eleven man har beveget seg. Etter hvert som skrivene kommer til og blir flere, vil de også tillegge både budskapet og institusjonenes autoritet en tyngde, og påstander og kategoriseringer vil i mindre og mindre grad være kontroversielle. Sannheten i det som skrives og dokumenteres styrkes pr reproduksjon. Skrevne tekster er også vanskeligere å utfordre og motsi da forfatteren ofte ikke er til stede. Resemiotisering er selvforsterkende og legitimerende i sin prosess.

Hodge og Kress' tale om diskurser og teksters bidrag til diskurser, og Iedemas spørsmål om representasjoners opprinnelse og konsekvenser av resemiotisering kan man også gjenkjenne i Mikhail Bakhtins «Spørsmålet om talegenrane» som var skrevet allerede i 1954. Her kan man lese at alle ytringer må regnes som svar på andre ytringer.

Alle ytringar er fulle av gjenklang og gjenlydar av andre ytringar (...). Ei ytring må først og fremst vurderast som eit svar på tidlegare ytringar innanfor den aktuelle sfæren (ordet «svar» forstår vi her i den aller vidaste tydinga av ordet). Ho imøtegår dei, stadfester dei, utfyller dei, stør seg på dei, føreset at dei er kjende og reknar med dei på ein eller annan måte. Ytringa inntek ei bestemt posisjon i den aktuelle kommunikasjonssfæren. (Bakhtin, 2005).

Som nevnt i underkapittelet om metaforer er «metaforen er en forutsetning for vår forståelse av abstrakte konsepter, og for vår mulighet til å uttrykke vår kunnskap (...)». Diskursbegrepet er blant de abstrakte begrepene som for mange kan være utfordrende å gripe fatt i og forstå fullt ut. Et språklig bilde som kan være til hjelp for å forstå, i hvert fall deler av begrepet, er sammenligningen en kan gjøre med murmurasjoner. Murmurasjoner er fenomenet der fugler, stærer spesielt, flyr i flokk i tusentalls og danner det som for oss kan fortone seg som skyer på himmelen. De er i konstant bevegelse, og skifter én stær retning kan de andre velge enten å følge etter og danne en undergruppe, eller de kan med eller fly videre med hovedflokk. Andre ganger vil hele flokken skifte retning. Tekstmangfoldet fungerer på samme måte. Hver tekst, hver ytring vil være et bidrag til diskursen og påvirke i hvilken retning den beveger seg, hvilke verdier som vil være rådende.

3.10 Oppsummering

Pressekonferansen kan kategoriseres som funksjonell sakprosa, og anses i journalistikken som en såkalt pseudoevent hvis formål er å dekke et informasjonsbehov, og selv skaffe seg positiv omtale i mediene. Disse tekstene søker å si noe om virkeligheten, og mot Språkrådets fraråding om å omtale denne typen tekster som narrativer, så vil jeg gjøre nettopp det. Språkrådets begrunnelse er at

bruken av ordet «narrativ» kan antyde at det som sies ikke er helt realistisk, men en stor del av det å lese kritisk er nettopp det å kunne avdekke tekstens underliggende ideologier, og oppdage hvordan virkeligheten fremstilles. Jeg vil altså ordne talene i fortellinger. Det vil si at jeg søker å avdekke fremstillingen av omstendighetene, under hvilke konfliktene utspiller seg, og identifisere hvem som fremstilles som fortellingens protagonister og antagonister. For å kunne gjøre dette vil jeg etter hermeneutisk metode veksle mellom å lese tekstene som helhet og nærlese deler, og til slutt, og forhåpentligvis, komme frem til et tilfredsstillende samsvar. I nærlesingen vil Hallidays systemiskfunksjonelle grammatikk og metafor-teori fungere som et viktig verktøy for å avdekke narrasjonen. Tekstene er multimodale, og analysen vil ha et sosialsemiotisk utgangspunkt. Semiotikk er læren om tegn og tegns opptreden i samfunnet. De består av uttrykk, innhold og den meningen det har for mottaker. Tegn og tekst i kontekst vil gi noen konnotasjoner som i større eller mindre grad er verdiladede, og som det er viktig å være bevisst på. Etersom disse konnotasjonene er å finne i kulturen, i konteksten og i mottakers førforståelse, vil det alltid være noe avstand mellom det som blir forsøkt formidlet og det som oppfattes. Vi kan derfor snakke om at tegnene, tegnsammensetningene og tegnsystemene er noe vi har til rådighet. De er semiotiske ressurser og de har et potensial for mening. All kommunikasjon er å anse for sosial samhandling å være, og til grunn for denne samhandlingen vil det ligge en samfunnsstruktur og en sosial orden. I ethvert samfunn vil man finne en ulik fordeling av makt og goder, og mye av det som kjennetegner kommunikasjonen er denne kampen mellom makthavende og utnyttede grupper. Makthavende vil forsøke å opprettholde og legitimere sin makt, men må samtidig vise sin solidaritet. Noen ganger gjøres dette med suksess, andre ganger vil de møte motstand. Dette er det ideologiske komplekset. I tillegg til de konkrete interaksjonene, finnes det også i alle samfunn ulike normer for ulike grupper av mennesker, altså sosialt etablerte grupper med tilhørende roller som det er forventet at menneskene skal utspille. I tillegg til at sosial samhandling skjer med disse samfunnsstrukturene som et bakteppe, vil også den sosiale samhandlingen konstituere virkeligheten. Resemiotiseringer er ytringer og tekster, her semiotiseringer, som legger til grunn eller som svarer på tidligere ytringer eller tekster. Ideologiske tekster i mangfold vil ha egenskapen av å fryse og dokumentere en kulturs verdisett på et gitt tidspunkt. Når de da også konstituerer virkeligheten, vil de kontinuerlig skape et samfunn i konstant utvikling. Hver tekst vil fungere som et bidrag til en diskurs. Som jeg nevnte innledningsvis, så er dette året spesielt interessant for studier av diskursutvikling, da det er produsert så mange tekster om ett og samme tema.

4 Analyse av kulturkontekst, situasjonskontekst og pressekonferansen som multimodal tekst

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for noen av de kontekstelementene som er gjeldende for samtlige av de fire talene. Det ene er den generelle konteksten: bakgrunnskunnskap om koronaåret 2020, pandemiens inntreden og verdens styresmakters håndteringen av den, dens øvrige aktører og et kommunikasjonsapparat som muliggjorde store endringer i livene til mennesker verden rundt. Det andre er deler av det som vanligvis ville ha inngått i en mer umiddelbar situasjonskontekst, men som i pressekonferansene i liten grad endres gjennom året: Hallidays strataer «felt», «relasjon» og «mediering». Å kjenne til situasjonskonteksten er en forutsetning for å kunne gripe meningen med tekstene, da mange av de gjetningene man gjør i lese- eller lytteprosessen vil basere seg på denne. (Berge, 1998 og Maagerø, 1998). Situasjonskonteksten har også et meningspotensial i seg selv, og i denne utgreiingen vil jeg også forsøke å fange situasjonskontekstens eget meningspotensial og funksjon. Hallidays strataer er i sin natur overlappende med hverandre. For oversikts skyld er de forsøkt holdt atskilt, men «mediering» spesielt, altså hvordan språket brukes og i hvilken kanal, vil i stor grad være overlappende med «felt». Hallidays rammeverk er i utgangspunktet tiltenkt et verbalspråk, men vil her anvendes på multimodale tekster. «Hvordan språket brukes» utvides da til hvordan modalitetene brukes, og hvilken affordans som ligger i modalitetene som er valgt i formidlingen. Da dette er et ganske stort felt, vil jeg gjøre rede for dette i et eget underkapittel: «Pressekonferansene som multimodal tekst». I tillegg vil jeg i de neste kapitlene, i forkant av nærlesningene, supplere med en beskrivelse av omstendigheter og relevant bakgrunnskunnskap tilknyttet de aktuelle tidspunktene for talene. For eksempel er kunnskap om den faktiske smittesituasjonen til hjelp når man skal forsøke å avdekke narrativene, og kunnskap om relevante foregående eller kommende begivenheter vil bidra til å forstå formålet med tekstene.

4.1 Generell kontekst

Frem til år 2020 forbandt de fleste ordet «pandemi» med pandemier man hadde lært om på skolen: pesten, koleraen og spanskesyken blant andre. Man visste at det omhandlet smitte, sykdom og massedød. Og i en ikke-globalisert verden var det kanskje så «enkelt» som det. Nå, etter å ha gjennomlevd en pandemi, ser man hvilken kompleksitet som ligger i dette fenomenet, i hvert fall i en verden der alle kommunikasjonskanaler er åpne på tvers av landegrenser. Det første utbruddet av koronaviruset fant sted i Wuhan i Kina i november 2019. En av de første til å advare resten av

verden var kinesiske Dr. Li Wenliang i en Weibo-melding¹ hvor han informerte om at han hadde fått påvist smitte av et nytt og ukjent SARS-lignende virus. Én måned senere dør han, 34 år gammel. Det skulle vise seg at viruset spredte seg raskt. De første smittetilfellene i Europa ble registrert i Italia, og italienerne fikk hard medfart: skrekkehistorier om deres helsevesen «nær kollaps» og bilder fra overfylte intensivavdelinger gikk verden rundt. (The Atlantic, 2020., New York Times, 2020 og VG 2020, 09.03). Det er rimelig trygt å påstå at den påfølgende mobiliseringen av verdens styresmakter og helseorganisasjoner, det internasjonale samarbeidet og mediedekningen mangler sidestykke i historien. Selv om vi har hatt flere store virusutbrudd i nyere tid; SARS, svineinfluensa og MERS blant andre, ble koronaviruset ansett for å være den største trusselen (den vestlige) verden hadde stått overfor siden andre verdenskrig. Men om historiebøkene i fremtiden begrenser denne pandemien til å omhandle smitte, sykdom og massedød, gjør de urett på alt det omkringliggende det medførte: dette maskineriet av et internasjonalt samarbeid som raskt kom på plass, kommunikasjonsnettverket og hvilke konsekvenser dette hadde for folks dagligliv og økonomi. Blant de (globale) aktørene i denne pandemien kan man nevne viruset selv, verdens helseorganisasjon og verdens styresmakter, vaksineprodusentene og befolkningen som ble henvist til hjemmeskole og hjemmekontor. Målet, over alle mål, var å stoppe smittespredningen. I løpet av februar og mars 2020 stengte land etter land sine skoler, og arbeidstakere ble henvist til hjemmekontor. Folks bevegelsesfrihet ble sterkt innskrenket, og flere steder ble det innført portforbud. WHO var klar i sitt budskap til styresmakter i alle land: få oversikt, test befolkningen for smitte; isoler. Utenriksnyheter og innenriksnyheter gled over i hverandre, her som i andre land. Temaet var pandemien, dens konsekvenser og ulike regjeringers tiltak. Og det som skjedde i resten av verden ville ha direkte konsekvenser også for oss. I alle land ble det holdt pressekonferanser hvor man ble informert om situasjonen og hvordan man skulle forholde seg.

4.2 Situasjonstekst

Som en del av dette globale «maskineriet», uten å tillegge ulike styresmakter en intensjonell samkjøring, ble det i Norge som tidligere nevnt avholdt 208 pressekonferanser i løpet av 2020. Valget av denne mengden, formen for formidling og hva som ble formidlet var trolig påvirket i stor grad av formidlingsform og fattede tiltak i andre land. Lenge kunne man for eksempel se til Danmark spesielt, i et forsøk på å forutse hva den norske regjeringen ville presentere for oss i den daværende kommende uken. Den norske regjeringens kontakt med befolkningen stod på ingen måte i særstilling verken i valg av medium, sjanger, innhold eller håndtering. Likevel var smittetallene

---

¹ kinesisk SoMe, lignende twitter

her til lands betraktelig lavere enn i resten av Europa. Dette kan selvfølgelig skyldes mange ting, men man kan trygt tillegge regjeringens evne til å formidle sitt budskap og til å overtale befolkningen noe av fortjenesten. I dette underkapittelet vil jeg se på pressekonferansene i Norge med utgangspunkt i Hallidays strataer «felt», «relasjon» og «mediering», og bruke disse som et verktøy for å kartlegge situasjonskonteksten.

4.2.1 Felt

«Felt» forklares av Kjell Lars Berge, som tidligere nevnt, som den faktiske sosiale aktiviteten og dens betingelser for meningsproduksjon. Han skriver også at det her kan være hensiktsmessig å studere sjanger og kjennetegn for sjangeren. (Berge, 1998, s.37). Pressekonferansen i seg selv er ingen rapporteringsverdig begivenhet, men en såkalt pseudo-begivenhet. Den sosiale aktiviteten er i dette tilfellet regjeringens møter med pressen, med formål å gi informasjon til både journalistene og til befolkningen for øvrig. Med dette vil de komme journalistene med deres spørsmål i forkjøpet, formidlingen vil også skje på regjeringens premisser hva gjelder tid og sted, og de kan selv styre innholdet. Mange av pressekonferansene ble holdt for å informere om nye eller endrede tiltak basert på endringer i smittesituasjonen. Da denne var uforutsigbar, ble også tidspunktene uforutsigbare. Ofte fikk man ikke beskjed før timen i forveien om at de skulle «på». Stedet var i regjeringens egne lokaler, og det at de skulle «på» betyr både på tv, men også på scenen. I denne fysiske formen ligger det noen føringer for hvordan denne sosiale aktiviteten skal foregå. Regjeringsmedlemmene står på en opphøyet og opplyst scene, vendt mot kameraer og presse. Det er de som har ordet, og talene de holder er forhåndsskrevne. Denne muligheten for planlegging, både av tid, plassering og innhold vil fungere i regjeringens favør, og i siste instans vil det mest sannsynlig resultere i redusert kritikk, og øke sannsynligheten for positiv omtale i mediene og dermed økt tillit fra folket. (Boorstin [1961], 1992 og Ihlen & Robstad, 2011, s.103).

4.2.2 Relasjon

Strataen «relasjon» sier noe om de sosiale forbindelsene, hvilke egenskaper deltakerne tillegges, hvilke egenskaper de tillegger seg selv, og maktforholdet deltakerne imellom. (Maagerø, 1998, s.37). En stor del av et analysearbeid hvis formål er å avdekke hvilke narrativer som fremmes er å se nettopp på disse egenskapene. Hvilke egenskaper som tillegges aktørene vil fortelle en noe om hvilken rolle de tildeles i fortellingen. Enhver fortelling, med sine protagonister og antagonister, vil

i større eller mindre grad handle om «kampen mellom det gode og det onde». Regjeringen er selv aktører i narrativet, og det er derfor ikke bare deres eksplisitte omtale av seg selv som vil avgjøre hvilken rolle de vil spille. Føringer for rollen i narrativet vil i tillegg ligge både i deres faktiske rolle som regjeringsmedlemmer, men den vil også formidles og etableres ved å statuere et eksempel i selve formidlingen. En fersk masteroppgave i journalistikk av Sondre Bjerknes konkluderer også med at «myndighetene [under pressekonferansene i 2020] i stor grad imøtekommer eksisterende litteraturs krav for optimal kommunikasjon for å skape tillit». (Bjerknes, 2021). Denne kommunikasjonen, både verbalt og gjennom andre modaliteter som klesvalg og bruk av munnbind, bygger en etos, og de vil implisitt tillegge seg selv egenskaper som ansvarlige og troverdige.

Når det gjelder maktforholdet er dette ganske åpenbart i denne kommunikasjonssituasjonen. Regjeringen er avsender og befolkningen er plassert i en mottakerrolle, men en regjering som taler på pressekonferanser er på mange måter ikke å anse for en samhandling å være. Situasjonens kontekst «relasjon» kan knyttes til den mellompersonlige metafunksjonen, og her gjør Halliday greie for modus, og at de ulike modusene vil plassere mottakerne i roller der hvor de kan ta stilling til det som blir sagt ved å si seg enig eller uenig i informasjonen, takke ja eller nei til tilbud, adlyde eller motsette seg ordre også videre. Situasjonens kontekstens felt og mediering begrenser denne muligheten til å innta en deltakende rolle i den sosiale samhandlingen. Man kan selvsagt ta stilling til det som blir sagt på et privat plan ved å følge eller la være å følge regjeringens anbefalinger, råd og påbud, og ta de konsekvensene som det medfører. Man har også mulighet til å ytre sin enighet eller uenighet, men man vil på ingen måte nå frem med sitt budskap i samme grad, og man vil ikke spille en stor rolle i det offentlige rom med sin meningsskaping: én enkelt stemme vil ikke kunne påvirke forholdene. Det tok også lang tid før pressen inntok sin sedvanlige kritiske rolle, mulig grunnet et ønske om samarbeid i krisetid, og det resulterte i at det regjeringen sa i stor grad ble stående uimotsagt. Dette påvirker maktrelasjonen. Men regjeringen har også pr definisjon lovlig rett og makt til å bestemme. I normale tider vil de være avhengige av støtte i det folkevalgte Stortinget, men i denne unntakstilstanden gjaldt også Koronaloven, som ga regjeringen fullmakt til å vedta forskrifter uten å måtte gå veien om denne godkjenningen fra Stortinget. Formålet med loven var å «legge til rette for forsvarlige, effektive og forholdsmessige tiltak (...) for å avhjelpe negative konsekvenser for befolkningen, næringslivet, offentlig sektor eller samfunnet for øvrig». (Lovdata, 2020). Man kan konkludere med at maktforholdet avsender og mottaker imellom var asymmetrisk.

4.2.3 Mediering

Den siste strataen, «mediering» refererer til hvordan språket brukes. (Maagerø, 1998, s.37). Dette handler også om i hvilken kanal eller i hvilket medium samhandlingen foregår. I dette tilfellet er det riktigere å studere hvordan budskapet publiseres eller formidles, da det i stor grad er snakk om en enveiskommunikasjon. Medieringen vil også omhandle hvilken «status» teksten har i konteksten, det være seg økonomisk, kulturelt eller annet. (Berge, 1998, s.37). For å ta det siste først: Når det gjelder tekstenes status er pressekonferansen en sjanger vi i vår kultur har stor tillit til, og trass i regelmessig kritikk av regjeringen og en ofte uttrykt misnøye når det gjelder bompenger, sentralisering, arveavgift med mer, så anser vi myndighetene som noen vi kan stole på i krisetider. I andre land, der makten ofte er blitt misbrukt, og det med rette hersker mistillit til politikere og statlige kanaler, er det andre sjangre som gjelder. For eksempel kan politiske budskap inkorporeres i sangtekster, og musikk kan fungere som det primære mediet i hele valgkampanjer. (wa Mũtonya & Kiiru, 2018). I Norge er regjeringen som avsendere og regjeringens pressekonferanser en teksttype som har høy status i de fleste sammenhenger. Den andre delen av denne strataen, altså hvordan språket brukes og i hvilket medium eller i hvilken kanal kommunikasjonen foregår, må her behandles for seg. Halliday beskjeftiget seg først og fremst med verbalspråket, og når man skal anvende dette rammeverket på multimodale tekster må man gjøre noen vurderinger på hva som havner i hvilken kategori. Når det gjelder «hvordan språket brukes», kan man si noe om valget av modaliteter, hva som er fremtredende og hva som fungerer «i bakgrunnen». (Det kan også argumenteres for at det ville ha vært like legitimt å behandle dette under strataen «felt» og i en beskrivelse av sjanger). Beskrivelsen av denne delen av strataen «mediering» vil derfor også være en del av nærlesingen og analysen av de semiotiske ressursene som benyttes, og den vil være felles for alle tekstene. En analyse av modaliteter med tilhørende meningspotensial og affordans vil være omfattende, og neste underkapittel vies dette.

4.3 «Språk i bruk»: Pressekonferansen som multimodal tekst

Den mest fremtredende modaliteten er det muntlige verbalspråket, tegnspråk for de hørselshemmede, og gitt hva som skulle formidles og mengden informasjon, er det trygt å påstå at valget av verbalspråk som den mest fremtredende modaliteten er det eneste hensiktsmessige. Andre modaliteter virker i bakgrunnen og i samspill med verbalspråket, supplerer det og underbygger det. Når det gjelder affordans har talt språk og tegnspråk, som alle andre modaliteter, både sine begrensninger og muligheter. Hvilke egenskaper som anses for å være begrensende, og hvilke som anses for å skape muligheter, vil avhenge av formål. Med det talte språket får man formidlet mye på

kort tid, men det er også flyktig. Denne flyktigheten har vært begrensende i en studie som denne, og jeg har måttet skriftliggjøre materialet for å kunne nærlese og analysere det. Skriftliggjøringene finnes også vedlagt slik at også lesere av studien skal ha samme tilgang på materialet. Denne flyktigheten kan også åpne for noen muligheter for avsender. Når man fratrer mottakerne muligheten til å ta inn informasjonen i eget tempo, til å stoppe opp, tenke, for så å ta stilling til det som blir sagt, vil man trolig øke sannsynligheten for at de semiotiske ressursene man benytter seg av fungerer som intendert. En lytter vil ikke like lett som en leser kunne oppdage og bite seg merke i nominaliseringer, passivformer, avsenders valg av verdiladete ord og metaforer eller andre detaljer i språket, men disse ressursene vil mest sannsynlig virke like fullt. Denne flyktigheten, i kombinasjon med hyppigheten på pressekonferansene, flere enn én pr dag i snitt den første måneden, fratok befolkningen muligheten til å prosessere det som ble sagt. Pressekonferansene fungerte som en slags «stream of consciousness» for folket. I innledningen ble det nevnt at «det er rimelig å anta at pressekonferansene i stor grad har ‘satt tonen’ for mye av den påfølgende tekstproduksjonen». Med 208 bidrag til diskursen i et flyktig talespråk, og flyktig i form av hyppighet, er ikke dette utenkelig.

Formålet i 2020 var å redde liv og sikre folks helse, ikke å sikre eller forsterke egen maktposisjon. De var likevel avhengige av å opprettholde den for å få støtte fra befolkningen, og logonomiske systemer er å spore også her. Hodge og Kress illustrerer i *Social Semiotics* hvordan man kan oppdage logonomiske systemer i tekster. I en analyse de gjør av en større reklameplakat for Marlboro stiller de spørsmål ved hvilken rett reklamebyrået har til å plassere en plakat akkurat der den står, midt i offentligheten. (Dette handler ikke om at reklamen er for skadelige sigaretter, spørsmålet hadde vært det samme om det var for noe annet). De skriver at plasseringen alene gir teksten en institusjonell legitimering og autoritet, og videre at denne legitimeringen lett kan testes ved å forestille seg et annet innhold i dets sted. Som eksempler på erstatninger trekker de frem en oppfordring til heroinbruk eller lobbying for løslatelse av en innsatt. Et slikt innhold ville ha syntes sjokkerende. (Hodge & Kress, 1988, s.9). Anvender man den samme «testen» på formen og hyppigheten av pressekonferansens taler i 2020, er det vanskelig å tenke seg at dette ville kunne forsvares med noe annet tema enn en ekstrem kritesituasjon og med formål å forhindre at liv skulle gå tapt.

I tillegg til muntlig verbalspråk fungerer andre modaliteter i bakgrunnen, og de vil alle fungere i et samspill og i relasjon til hverandre. Stemmebruk, tempo og intonasjon vil underbygge budskapet. Dette kan i større grad knyttes direkte til hva som sies og vil kommenteres i nærlesingen av talene

der det er relevant. Andre modaliteter igjen kan benyttes for å synliggjøre og posisjonere seg i det logonomiske systemet, altså dette «regelsettet som forsyner en med betingelser for tekstproduksjon: Hvem kan med rette initiere kommunikasjon, under hvilke betingelser, i hvilken kontekst og med hvilke modaliteter». (Hodge & Kress, 1988, s.4). Blant modalitetene hvis effekt har vært en slik posisjonering, og som gjelder alle pressekonferansene, kan man trekke frem deltakernes generelle fremtoning, deres holdning, et velstelt ytre, deres antrekk og fravær av «fikling» eller andre forstyrrende og formålsløse bevegelser. Også den fysiske bakgrunnen bør nevnes: heldekkende, enkel og regjeringsblå med regjeringslogoen og departementslogoen påtrykket. På regjeringens nettsider kan man også lese hvordan logoene skal og ikke skal forvaltes, og hvordan de skal se ut. Reglene for plassering og fargebruk er strenge. (Regjeringen, 2022). Det skal være formelt og korrekt og formidle en seriøsitet og profesjonalitet. Man kan si at modaliteter i en kommunikasjonssituasjon er alt det som ikke er overlatt til tilfeldighetene. Og selv det som er overlatt til tilfeldighetene vil ha en virkning på mottaker, men avsender lar da være å benytte seg av de semiotiske ressursene iboende modalitetene. På regjeringens pressekonferanser synes det meste å være bevisste valg. Det hele fremstår som ryddig og det vil forsterke inntrykket av at regjeringen har god kontroll, men det vil også formidle at det er behov for god kontroll. Høytideligheten vitner om en seriøs og alvorlig situasjon, og at budskapet de kommer med er viktig. Hvis man også her anvender Hodge og Kress' «test», og forsøker å endre eller erstatte de semiotiske ressursene som er benyttet med andre, vil det komme tydeligere frem hva slags effekt og meningspotensial som ligger i disse «usynlige» modalitetene. Ettersom det ble holdt pressekonferanser i alle land, behøver man ikke å forestille seg dette. Bildene under er fra pressekonferanser fra Norge og fra Sverige holdt på ca samme tidspunkt. Det første bildet er av Bent Høie, det andre av Guri Melby, og det siste bildet viser en pressekonferanse fra Sverige med deres regjeringsmedlemmer og også en av Sveriges hovedaktører under pandemien: statsepidemiolog Anders Tegnell.

Figur 2 Sveriges pressekonferanse

Figur 1 Bent Høie på pressekonferanse

På Sveriges presskonferanse er det ikke et slips å spore, Tegnell selv har tatt på seg olabukser og noe som ligner en røkjakke, og de står oppstilt foran en rekke skillevegger. (Dagsavisen, 2021). Mye kan synes tilfeldig, men det kan også være bevisste valg for å tone ned alvorlighetsgraden i situasjonen.

Figur 4 Guri Melby

Som kjent tok Sverige en noe annen vei, tiltakene var færre og skolene stengte ikke ned. Formen samsvarer sånn sett med budskapet. Det er usikkert om bildet er fra Sveriges tv-bilder, men en sammenligning av bildenes kameravinkel og utsnitt tydeliggjør også at et halvnært bilde vil lede mottakernes oppmerksomhet mot den som taler og det som sies. I bildene av Høie og Melby fungerer bildeutsnitt, bakgrunn og antrekk i bakgrunnen, alle modalitetene kommuniserer noe og alle virker for å underbygge det som sies. Den mest fremtredende modaliteten er det muntlige verbalspråket og ingen elementer konkurrerer med denne. De andre modalitetene blir usynlige, men er like fullt med på å bygge regjeringens etos. De vil bidra til å vekke en tillit hos befolkningen til det som blir sagt, og får talerne og det som sier til å virke troverdig.

4.4 Oppsummering

Den generelle konteksten forsyner oss med den store fortellingen slik den er blitt fremstilt her i Norge: Konflikten er en klassisk «Mann mot natur». Antagonisten er naturkreftene, viruset. Protagonistene er verdens styresmakter, WHO, og det internasjonale samarbeidet med å utvikle vaksiner. De som skal reddes er oss alle: befolkningen, de vanlige menneskene. Og også vi er deltakende i kampen. Vårt bidrag består i å holde avstand, holde oss hjemme og holde ut et digitalt arbeids- og samfunnsliv. Stengte landegrenser og fysisk immobilitet er et nødvendig onde. Ildprøven er en tålmodighetsprøve, og det vi venter på er at vaksinene skal utvikles slik at de kan befri oss, og gjøre så vi trygt kan bevege oss rundt igjen.

Situasjonskonteksten er felles for de fire talene som skal nærleses. Den omhandler det som foregår, altså den sosiale handlingen, om maktforhold deltakerne imellom, tekstens status og hvordan språket brukes, her modalitetene. Den sosiale handlingen er regjeringens tale til befolkningen der de informerer om situasjonen og om hvordan den norske befolkningen skal forholde seg.

Maktforholdet regjeringen og befolkningen imellom er asymmetrisk: Regjeringen har lov og rett til å bestemme, og i enda større grad under koronaen enn tidligere. Formidlingsformen, altså pressekonferansen som sjanger, hindrer også en samhandling, og det regjeringen formidler blir i

stor grad stående uimotsagt. Pressekonferansenes formål var å redde liv og helse, ikke å øke eller sikre egen maktposisjon. De var likevel avhengige av en støtte for tiltakene og informasjonsmengden var massiv: 208 pressekonferanser på ett år, og den første måneden var de «på» på en daglig basis. Både et muntlig språk og denne hyppige rapporteringen fratok i stor grad mottakerne muligheten til å prosessere det som ble sagt. Hadde formålet vært et annet ville denne formen syntes sjokkerende. Myndighetene har i Norge stor tillit hos befolkningen, og pressekonferansen er en teksttype med høy status. Vi har ingen historie av myndigheters maktmisbruk, og regjeringen er noen vi anser for å kunne regne med i krisetid. Hvordan de benyttet seg av modalitetene med deres semiotiske ressurser under pressekonferansene styrket også dette bildet av dem selv som troverdige og ansvarlige. Det var formelt og det vitnet om alvor, men også god kontroll. Situasjonskonteksten gir regjeringen gode forutsetninger for å styre narrative.

5 Analyse og diskusjon av talene holdt 7. april 2020

5.1 Kontekst, koronatal og «resolution»

Rett under én måned i forkant av at disse talene ble holdt, den 12. mars, bestemte regjeringen at også vårt samfunn skulle «stenges ned». Det betydde at alt arbeidsliv og samfunnsliv skulle drives digitalt. Unntaket var samfunnskritisk personell som brann-, politi- og helsevesen, m.fl. og den 13. april, fem dager etter nyheten om gjenåpning av skoler, og syv dager før den faktiske gjenåpningen, blir også ansatte i barnehage og skole definert som samfunnskritisk personell. (Regjeringen, 14.04.20). Nedstengningen gjorde også at bedrifter ikke lenger klarte å holde på sine arbeidstakere. Ved inngangen til påskeuken stod 400 000 uten jobb, de fleste permitterte, og NAVs dagpengeordninger ble erstattet av særegne kompensasjonsordninger. (Regjeringen, 07.04.20). Nyhetene denne måneden var preget av skrekkehistorier fra andre europeiske land, og forespeilede skrekksenarioer for utviklingen her til lands: FHI estimerte at 2,2 millioner nordmenn ville bli smittet, koronaen ble sammenlignet med pesten, og scenarier der 150.000 nordmenn ville miste livet ble forespeilet av epidemiologi-forsker Gunhild Nyborg på statskanalen. (NRK, 2020). Denne pressekonferansen 7. april var den 28. i rekken siden nedstengningen av samfunnet, og ble innledet av daværende statsminister Erna Solberg hvor hun kondolerte til de som hadde mistet sine kjære: «Viruset har en høy pris. Mange nordmenn har mistet livet. Familien deres har gått inn i påskeuken uten sine kjære, og til alle dere vil jeg sende mine varmeste tanker». (Regjeringen, 2020, 7. april). Dernest talte daværende helseminister Bent Høie, og til slutt daværende kunnskapsminister Guri Melby. (Heretter omtalt Høie og Melby).

7. april 2020 var tirsdag i uke 15. Tallene for uke 14 var følgende:

- 36 dødsfall. (FHI, 2020)
- 1112 nye smittetilfeller. (De som hadde testet seg var 2% av de som selv rapporterte symptomer på helsenorge.no, så det var muligens også noen mørketall.) (FHI, 2020)
- 197 var innlagt på sykehus med CoVid19 som hovedårsak (VG, 2020)
- Reproduksjonstallet var under 1, som betyr at smitten var synkende. (FHI,2020)

Løsning og tema for pressekonferansen: «En gradvis og kontrollert gjenåpning av samfunnet, og få hjulene i samfunnet i gang igjen». (Felles for både Høie og for Melby).

5.2 Bent Høies tale

5.2.1 Sammendrag

Høie innleder talen med å anerkjenne at den siste måneden har vært tung for mange, og oppfordrer til å gå forsiktig frem i gjenåpningen. Han takker den norske befolkningen for innsatsen, og sier at vi på grunn av denne nå har kontroll på smittespredningen og at vi kan starte en forsiktig gjenåpning. Dernest går han over til å snakke om regjeringen, Helsedirektoratet og Folkehelseinstituttet og deres enighet rundt hva som er utfordringene og hvordan man skal hankses med dem. Han sier også at de er enige om at vi må gå over til mer vanlig aktivitet, og innleder med dette hva tiltakene blir fremover, for så å presentere dem i følgende rekkefølge: etter påske vil flere pasienter bli innkalt til behandling, den 20. april vil barnehager og skoler gjenåpnes, inklusive en delvis gjenåpning for høyskoler og universiteter, hytteforbudet vil også oppheves og virksomheter innen helse, som for eksempel psykolog og fysioterapi, vil også gjenåpnes. Dernest, den 27. april vil det åpnes for andre virksomheter som frisører, kroppspleiere med videre. Avslutningsvis presiserer han igjen at gjenåpningen må skje forsiktig, slik at vi ikke mister kontrollen på smittespredningen.

5.2.2 Kontekstualisering, tidligere og nåværende konflikt

Talen innledes og avsluttes med følgende språklige bilde:

Jeg er veldig glad i å gå på fjellet som veldig mange andre i dette landet, og det er alltid en lettelse å nå toppen etter å slitt seg opp en lang og bratt fjellside. Og mange tror at det er tyngre å gå oppover enn å gå nedover, men turen ned fra toppen er vel så krevende som turen opp. Du er skjelven i knærne og det er veldig lett å snuble. Derfor er det veldig viktig å gå varsomt ned igjen. Og vi har nå sammen slitt oss opp en lang og bratt fjellside, og de tøffe tiltakene har vært veldig tunge for veldig mange, men takket være den norske befolkningen har vi nå kontroll over smittespredningen, sånn at vi igjen kan åpne samfunnet gradvis og kontrollert opp igjen.

(...)

Vi har fått kontroll på smittespredningen og den kontrollen den må vi beholde. Vi skal ikke løpe ned fra toppen med skjelvende knær. Vi skal gå langsomt og varsomt, sånn at vi kommer oss trygt hjem igjen. (Regjeringen, 07.04.20)

Tatt ut av kontekst kunne (deler av) denne teksten like gjerne ha stått skrevet på en plakat på Besseggens høyeste punkt, i en av DNTs brosjyrer eller på innsiden av et Kvikk Lunsj-papir. Vi forstår umiddelbart ut fra konteksten at dette er en metafor for situasjonen man har stått i, og som man da også fortsatt stod i. Og ut fra denne konteksten i kombinasjon med beskjeden om at samfunnet skulle gjenåpnes, forstår vi at den lange og bratte fjellsidens måldomene er den siste månedens nedstenging, som hadde vært tung for mange. Skjelvende knær vitner om at man er sliten og at man ikke orker så mye mer, i dette tilfellet at man ville ut av huset og leve livet som normalt igjen. Oppfordringen om å gå varsomt ned igjen, er en oppfordring om fortsatt å holde avstand, vaske hender og hoste i armkroken m.m., og hvis man ikke gjorde det ville det være lett å snuble. Å snuble er et relativt mildt uttrykk, og indikerer at i verste fall vil smitten vil spre seg i større grad, men at det er alvorlig nok. I avslutningen går han tilbake til denne metaforen, og binder talen sammen i en godt klingende sirkelkomposisjon. Motivet er det samme, og oppfordringen står, men i forsterket ordlyd: «Vi skal ikke *løpe* ned fra toppen med skjelvende knær».

Som nevnt i teoridelen kan språklige bilder brukes til å skjule eller glatte over detaljer, prosesser, aktører og maktrelasjoner. (Machin & Mayr, 2012). Men mange av metaforene her forklares eksplisitt senere i talen. Den bratte fjellside og hva det betyr å ha nådd toppen konkretiseres umiddelbart, henholdsvis som tøffe tiltak og å ha fått kontroll på smittespredningen. Tiltakene spesifiseres ikke, og sykdom og dødsfall utelates. Høie sikter heller ikke til annet enn at vi kan miste kontrollen igjen når han nevner faren for å snuble. Selv om noe skjules, er nok hovedformålet med metaforbruken å tilføye talen en viss litterær estetikk, noe som er typisk for Høies taler.

Selv om metaforen i seg selv nok ikke brukes til å glatte over detaljer eller skjule aktører og maktrelasjoner, kan dette spores i den ideasjonelle metafunksjonens «omstendigheter», og mellompersonlige metafunksjonen. I Høies fremstilling befinner vi oss i en relativt trygg verden. Den verste faren over og den tyngste jobben ligger bak oss. Konflikten har allerede utspilt seg, og utfordringen nå er ingen annen enn å ta det med ro. Det har en betryggende effekt, og det å få støtte til gjenåpning fordrer en betrygget befolkning. De faktiske smittetallene vitner likevel om en fortsatt utrygg situasjon.

I teorikapittelet kunne man også lese at mentale prosesser åpner for muligheter for projiseringer. (Maagerø, 1998). Projiseringen her ligger ikke i den ideasjonelle metafunksjonens verbale prosesser, men i beskrivelsen av aktører og i den mellompersonlige metafunksjonens modus. Metaforen er delvis en konstatering, som i en annen sosial kontekst åpen for samhandling, ville ha

plassert mottaker i en posisjon der de kunne ha akseptert eller latt være å akseptere informasjonen. Den er også en oppfordring/ordre, som mottaker kan velge å adlyde eller ikke adlyde. I konstaterings beskrivelse av aktørene, og i modusen «oppfordring» med dens innhold, konstrueres i tillegg et bilde av befolkningen. Konstateringen er at befolkningen er så slitne at de er skjelvne i knærne, altså at de omtrent ikke lenger holder ut hjemmeskole, hjemmekontor og å holde avstand. Oppfordringen er å gå varsomt ned, og mot slutten en beskjed om ikke å løpe ned, altså må man unngå å klemme alle en treffer på sin vei og kline med de greieste av dem. De fleste var nok allerede 7. april 2020 leie av å holde seg hjemme, men at de var så slitne som beskrives her er vel heller tvilsomt. Vi finner også en projisering i valg av modus. I det å oppfordre eller beordre folk til å ta det med ro, ligger det også informasjon om at oppfordringen er nødvendig: at hvis det ikke blir sagt, så vil de ikke ta det med ro. Gitt alle skrekkehistoriene og skrekksenarioene vi var blitt presentert for på en daglig basis i en hel måned var nok de fleste innforstått med at det var lurt å gå litt forsiktig frem, og noen ville nok ikke frem i det hele tatt riktig ennå.

I Høies fremstilling har fortellingen allerede utspilt seg. Metaforen tegner et bilde av en så godt som tilbakelagt kamp, en kamp som vi vant grunnet den norske befolkningens innsats. Den tegner også et bilde av en utålmodig befolkning som uten frykt ivrer etter å komme tilbake til sitt vante liv, og Høie inntar en posisjon der han holder oss tilbake ved å gi oss en vennlig påminnelse om at det er lett å snuble dersom vi ikke er varsomme.

5.2.3 Protagonister i en trygg verden

Hvem som presenteres som protagonister og antagonister er ofte å finne i hendelsesforløpets årsaker og virkninger. Denne kausaliteten finner vi den tekstuelle metafunksjonen, og hvordan setninger, og større deler av teksten, bindes sammen og står i et forhold til hverandre. I fortellingen som allerede har utspilt seg, er det som nevnt befolkningen som presenteres som protagonister. I metaforen sier han at «takket være den norske befolkningen har vi nå kontroll over smittespredningen, sånn at vi igjen kan åpne samfunnet gradvis og kontrollert opp igjen». Dette sier noe om kausalitet, altså om årsaksforhold, og det er blant annet i denne tekstbindingen at den norske befolkningen defineres som protagonister.

I denne metaforen og i denne setningen er det endog flere ting som er verdt å merke seg. På tross av at det kan være krevende, vil en beskrivelse av en fjelltur som denne også vekke gode minner hos mange, eller det kan symbolisere en livsstil man ønsker seg. Men for en ganske stor del av befolkningen er verken fjellturer eller presisjonen av den «norske» befolkningen noe man

identifiserer seg med. Dette i kombinasjon med at utenlandsfødte på dette tidspunktet var kraftig overrepresentert blant de smittede, (FHI, uke 14, 2020), kan gjøre at nordmenn med innvandrerbakgrunn følte seg ekskludert fra denne gruppen av protagonister. Det er høyst usikkert om dette var intendert, men her kan vi snakke om et potensial for mening.

Som beskrevet i situasjonskonteksten i forrige kapittel er også regjeringen selv, i form av den reelle maktposisjonen de innehar, og i form av at de i utgangspunktet har tillit hos folket, en selvskreven protagonist. Også i modalitetene brukt på pressekonferansene, og regjeringsmedlemmenes fremtreden i den sosiale handlingen, finner vi at de presenterer seg som seriøse og ansvarlige aktører. I tillegg kan måten omtaler seg selv på, forsterke dette inntrykket, og dette ser vi i Høies tale her. En stor del vies en redegjørelse for regjeringens samarbeid med Folkehelseinstituttet og Helsedirektoratet. «Vi har en felles forståelse», «vi er enige» og «vi er óg enige» gjentas syv ganger på kort tid. Til slutt avslutter Høie denne delen med å si at «regjeringen følger de viktigste faglige rådene vi har fått: på noen områder bruker vi mer tid enn det vi har fått råd om, og på noen områder har vi valgt å ikke følge rådene». Med dette formidler han både at samarbeidet er godt, men også at det er regjeringen som øverste autoritet til slutt tar avgjørelsene.

Om ikke kjært, så var de fleste av tingene de ble enige om i hvert fall kjente: blant annet at det ville bli svært viktig med «mer testing, bedre sporing og rask isolering», og at det er viktig å «holde hendene rene, holde avstand og holde seg hjemme hvis en er syk». Selv om disse konklusjonene kommer fra eksperthold: fra Helsedirektoratet, FHI og regjeringen, er dette tiltak enhver kan forstå. I tillegg til at det kanskje er nødvendig å holde det enkelt for at det skal fungere, vil det også inkludere alle. Regjeringen møter folket der de er, de unngår å snakke over hodet på folk og ingen vil føle seg dumme. For øvrig kan man nevne at det mest kompliserte som ble introdusert for oss under pandemien var «R-tallet», men dette ble godt forklart og gjentatt, for noen til det kjedsommelige. Å holde det enkelt vil også bidra til å redusere denne asymmetrien i maktforholdet. Til de sistnevnte tiltakene, altså å holde avstand, holde hender rene og å holde seg hjemme hvis en er syk, legges det også til en kommentar om at «vi må være forberedt på at akkurat disse tiltakene vil vare lenge». I dette ligger en omsorg og en forståelse for at for at tiltakene fortsatt oppleves som en belastning. Altså fremstiller de seg selv som omsorgsfulle. På dette tidspunktet var denne kommentaren en bagatellisering av akkurat hva det var vi burde forberede oss på, men denne bagatelliseringen konstruerer også en relativt trygg verden. Det var selvsagt andre mer alvorlige farer som truet, og disse utelates.

Fremstillingen av egen person (og regjeringen) som en omsorgsfull autoritet fortsetter. Forsikringer gis både pasienter som nå vil bli kalt inn til behandling, til foreldre som nå skal sende barna sine på skolen og til lærere som nå skal tilbake på jobb: «Pasientene skal vite at sykehusene og fastlegene har gjort mye for at det fortsatt skal være trygt å møte opp til time», og til foreldre og lærere sier han: «Vi vil åpne, men litt mer gradvis og litt mer forsiktig. Foreldre må føle at det er trygt når de sender barna sine tilbake til skolen, lærerne må føle seg trygge når de skal tilbake på jobb». «Skal» og «må» i disse setningene er former for modalitet, altså grad av sikkerhet. Det er ingen modereringer ala «det hadde vært fint dersom ...». Høie formidler at det som sies er viktig for regjeringen, og at de vil sørge for at det er på plass. På grunn av denne sikkerheten vil klangen i ytringen virke tillitsvekkende, og i en faktisk trygg situasjon ville det ha vært en særs omsorgsfull gest å vente med gjenåpning til folk hadde fått landet og selv følte seg klare. Som beskrevet i situasjonskonteksten er et muntlig språk et flyktig språk, og denne flyktigheten begrenser mottakers mulighet til å stoppe opp, til å tenke over hva som er sagt for så å og ta stilling til det. Disse absolutte og bastante modalitetsuttrykkene, «skal» og «må», kan for mottaker fort vekke overføres til å gjelde selve tryggheten, og man vil forstå det slik at det *er* trygt å møte opp til time, og det *er* trygt å gå på jobb. Men disse uttrykkene formidler bare en sikkerhet om at er at det er lagt ned en innsats, og at det er viktig med en *opplevd* trygghet. Et annet uttrykk, om enn et noe eldre, lyder som følger: «'Nesten' river ingen mann av hesten».

5.2.4 Narrativets antagonister - om noen

En antagonist kan gjenkjennes ved å stille seg spørsmålet: «Hvem eller hva motarbeider protagonistens mål?» Protagonistene i den forrige fortellingen var befolkningen, som med sin tålmodighet og utholdenhet holdt seg hjemme og dermed vant kampen mot R-tallet. Smittespredningen var antagonistene. Nå, under omstendighetene som presenteres her, er antagonistene de mulige scenarioene som kan utspille seg: nemlig at vi «snubler», at folk «løper ned med skjelvende knær», altså at vi går for fort frem. Det forutsettes i stor grad at folk forstår hva det innebærer å gå for fort frem, men med noen få unntak: selv om regjeringen vil oppheve hytteforbudet, så frarådes det å dra på hytta. Folk som drar på hytta, vil motarbeide målet. I oppfordringen om fortsatt å vaske hender og holde avstand ligger det implisitt en potensiell fare i å la være å gjøre dette. En siste potensiell fare som forespeiles er i forbindelse med gjenåpning for virksomheter for «frisører med kroppspoliere med videre». Betingelsene for gjenåpning presenteres: «De kan åpne når en bransjestandard er på plass, og den kommer senest 27. april. Regelverket skal utarbeides sånn at ansatte og kunder får god beskyttelse, men uten at det fører til et overforbruk av

beskyttelsesutstyr». Overforbruk betyr et unødig høyt forbruk, et sløseri. «Overforbruk» er også en nominalisering av det ikke-eksisterende verbet «å overforbruke», altså å ødsle eller sløse. Nominaliseringer fungerer som nevnt på den måten at de skjuler tid og de skjuler aktør. (Janks, 2014). Det er likevel og nødvendigvis en aktør som står for dette overforbruket, og det siktes nok mest sannsynlig og forhåpentligvis til regjeringen selv, og at de i fravær av dette regelverket ville blitt tvunget til å bruke unødig mye beskyttelsesutstyr på denne gruppen. Kohesjonen i teksten tillater også andre mulige aktører: nemlig frisørene selv, kroppspleierne og deres kunder, og om så, at de ikke ville klare å utvise måtehold i beskyttelsen av seg selv. Dette «overforbruket» nevnes heller ikke i forbindelse med noen andre yrkesgrupper. Helsepersonell er en selvsagt prioritering, og ansatte i barnehage og skole fikk ikke lov, så her er det verken et forbruk eller overforbruk å snakke om, men at det ikke også nevnes i forbindelse med fysioterapeuter og kiropraktorer, hvis forutsetninger for å holde avstand er tilsvarende frisørers og kroppspleieres er noe merkelig. Intendert eller ei, det er et uheldig bidrag til diskursen om hvordan disse yrkesgruppene omtales og dermed deres anseelse blant andre.

5.2.5 Narrativet i Bent Høies tale holdt 07. april 2020

Den største faren er tilbakelagt. Den norske befolkningens innsats gjorde at man fikk kontroll over smittespredningen, og utfordringen nå er i all hovedsak at man må gå forsiktig frem, unngå å bli overtent og med det «snuble på vei ned fra toppen». Befolkningen er ivrige etter å leve som normalt igjen, men Høie minner oss på at vi fortsatt må være forsiktige og vi må følge regjeringens råd. Men ja, befolkningen kan puste ut litt. Regjeringen og dens medlemmer er ansvarlige og kyndige, og de har lagt en plan for befolkningen. De viser forståelse for folks utålmodighet, og omsorg for de som fortsatt føler på en utrygghet. Toppene er nådd, og endelig kan man åpne samfunnet igjen: gradvis og forsiktig. (Lite visste vi om hva fremtiden skulle bringe ...)

5.3 Guri Melbys tale

5.3.1 Sammendrag

Melby innleder med å henvende seg direkte til tilhørerne med et «Kjære alle sammen», før hun informerer om at de nå vil lette på tiltakene for skole og barnehage. Hun presiserer viktigheten av at det skal være trygt å komme tilbake på skole og jobb. Gjenåpningen vil derfor skje med forbehold om at «det går som vi ønsker», og at dersom det blir nødvendig, så vil det strammes inn igjen.

Derneft legger hun frem planen for gjenåpning: den 20. april åpner barnehagene, den 27. april åpner skolen for 1.-4. trinn og skolefritidsordningen, «og så» for de elevene på yrkesfags vg2 og vg3. Dato for denne siste gruppen spesifiseres ikke, og verken elevene på 5.-10. trinn eller øvrige elever på videregående blir nevnt. Derimot informerer hun om hva som vil gjelde høyere utdanningsinstitusjoner. Videre gir hun sine forsikringer om at skolene skal få tid til å forberede seg, men at man muligens må belage seg på at det ikke blir helt den samme hverdagen som før den 12. mars. Hun forsyner så tilhørerne med begrunnelser for åpning, begrunnelser for at åpning må gjøres forsiktig, og begrunnelser for at barnehager og 1.-4. er prioritert og vil kunne komme tilbake først. Etter noe synsing rundt mulige løsninger for hvordan smittevernet skal kunne ivaretas, forsikrer hun ansatte om at sjekklister skal være klare i god tid før gjenåpning. Avslutningsvis uttrykker hun sin sympati for barn og unge i risikogruppen, for så å gi honnør til de involverte, og alle som bidrar i denne nasjonale dugnaden. Til sist gjentar hun at hensynet til helse kommer først, for så å takke for oppmerksomheten.

5.3.2 Innledende kommentar

Melby innleder talen sin med «Kjære alle sammen», og man forstår ganske raskt at disse «alle» hun adresserer her ikke utgjør én homogen gruppe: det er foreldre, barnehageansatte, lærere, videregåendelever, studenter og skoleledere. Muligens også yngre elever. Tilhørernes interesser er mange og sprikende, og hvilke disse er kan spores i hennes forsøk på å gjøre alle til lags. En så heterogen målgruppe byr selvfølgelig på flere utfordringer, men dette er ofte politikeres ekspertiseområde. Det kan synes at Melby i denne talen løser dette på en svært lite elegant måte. Flere steder er budskapet selvmotsigende. Både struktur og innhold i teksten er et salig rot, og språket er til tider så dårlig at det er kommunikasjonshekkende. Det kan også være intensjonelt: Dette var ikke merkbart under selve talen. Jeg oppdaget det først etter å ha skriftliggjort verbalteksten, og det var svært utfordrende å ordne talen i et narrativ. Det muntlige verbalspråket er den mest fremtredende modaliteten, men til tider er den ikke den mest meningsbærende. Jeg vil derfor, i analysen av denne talen, også ha noe fokus på andre modaliteter og tilhørende semiotiske ressurser. Selv om disse er gjennomgått i kapittelet om situasjonskontekst, må noe gjentas og spesifiseres for hva som gjelder akkurat denne talen.

5.3.3 Kontekstualisering og konflikt

I motsetning til Høie har ikke Melby stort fokus på måneden som er gått, og vi får dermed ikke presentert noen årsak til at vi står i den situasjonen vi står i. Denne talen holdes rett etter hans, og ser man hele pressekonferansen som én tekst, så er det helt rimelig at dette ikke gjentas. Derimot får vi, stykkevis og delt, presentert en fremstilling av den nåværende situasjonen med dens elementer, og i følgende rekkefølge: Helsemyndigheter har gitt råd og anbefalinger til regjeringen, det er vanskeligere med hjemmeundervisning for de minste, og de minste klarer ikke si ifra hvis de ikke har det så bra. Smittesituasjonen tilsier at vi må ha en gradvis gjenåpning, og til slutt, at vi alle er med i en nasjonal dugnad. I tillegg får vi indirekte, i form av begrunnelser for lettelsene, ytterligere informasjon om situasjonen: slik det er nå får ikke elever på enkelte yrkesfag fullført sin videregående opplæring og det samme det gjelder studenter. Barnas hverdag er ikke normal, og de omgivelsene de befinner seg i er uvante. Og sist, men ikke minst: samfunnet går ikke som normalt. Løsningen er å lette på tiltak, og at gjenåpningen skal være forsiktig og skje gradvis.

Å bruke metaforen «å lette på tiltak» gjør at handlingen fremstår som en tjeneste, og som god. Det er tiltak som har vært tunge og vanskelige, og nå skal regjeringen lette på denne byrden. Innholdet, den faktiske handlingen, er å fjerne tiltak som tidligere er iverksatt for å verne dem mot å bli smittet av koronaviruset. I Melbys tale finner vi også tydelige beneficier, altså de som nyter godt av handlingen, de som nå vil bli beskyttet fra beskyttelsen: nemlig elevene som får komme tilbake på skolen igjen. Ordvalg og omtale av dem tydeliggjør også hvor sårbare de er. Med ett unntak, («Det skal oppleves trygt for alle foreldre å sende *ungene* sine til barnehagen og skolen»), blir de omtalt som *de minste*, *de minste barna*, *noen barn*, *alle barn*, *barna* og *små barn*. Ikke som *elever*, som er den rollen de er i på skolen. Uttrykk som *små barn* og *de minste* vil for de fleste i de fleste kulturer gi konnotasjoner som uskyld, noen man må passe godt på, noen man har stor omsorg og kjærlighet for, og i denne situasjonen vi befant oss i da: noen som er sårbare som må beskyttes. Ansatte i barnehagene og skolene omtales annerledes. Som oftest omtales de som nettopp det: lærere og ansatte i skole og barnehage, men også *de voksne*, *noen voksne* eller *Skolene* og *barnehagene*. Det er for eksempel *Skolene* og *barnehagene* som skal forberede seg. Denne typen metonymier brukes for å skape en distanse til personene, og kan ha flere funksjoner. Det kan tillegge handlingen en ekstra tyngde og gjøre saken viktigere. (Machin & Mayr, 2012, s. 79 og s.171). Det er ikke «Frøken Myggland» og «Fru Ruder» som skal legge planene. Hele institusjonen står for planleggingen. Denne distanseringen vil også i dette tilfelle skjule at det er mennesker som skal tilbake på jobb i en smittefarlig situasjon.

5.3.4 Antagonister

Farene som truer nevnes sjeldent eksplisitt. At det er en fare formidles indirekte og først og fremst med alle forsikringene som gis, men de er å finne både innledningsvis og avslutningsvis.

Innledningsvis sier Melby følgende: «Og jeg vil understreke at *dersom dette ikke går som vi ønsker* fremover, så kan vi bli nødt til å stramme inn igjen og det kan skje raskt.» Akkurat hva skjer «dersom dette ikke går som vi ønsker» spesifiseres ikke. Begynnelsen på setningen, «Og jeg vil understreke», pakker inn ytringen, og tale tempoet settes også opp når dette sies, vel å merke etter en svært rolig innledning. Det er lite sannsynlig at man stopper opp og tenker gjennom hva det faktisk kan innebære, og gjør man det så er det individuelt hvilke scenarier man vil forestille seg. Mest sannsynlig er det man får med seg den siste delen: at man bør være forberedt på nye innstramminger. Underveis i talen begrunner hun også hvorfor gjenåpningen må skje gradvis med følgende utsagn: «Samtidig så tilsier smittesituasjonen og anbefalingene fra helsemyndighetene at vi må ha en forsiktig og gradvis gjenåpning». Også her pakkes smittesituasjon inn, og det er større sannsynlighet for at man oppfatter at det er (de skumle?) anbefalingene som tilsier at vi må ha en forsiktig gjenåpning. Talen avsluttes med et litt mer konkret bilde av faren: «Og selv om vi åpner gradvis kan vi være nødt til å stenge igjen dersom *smittespredningen* kommer over et visst nivå. Eller at vi får *lokale smitteutbrudd* i skoler eller barnehager». I løpet av talen nevnes det også én gang at man må finne løsninger for å *begrense smitte* og én gang for å *unngå smitte*. Smitte og smitteutbrudd er ikke mennesker, og smittespredning er nominalisering av det å spre smitte, men her knyttes det ikke til noen, verken direkte eller indirekte. Smitten i seg selv er antagonist.

5.3.5 Protagoner

Protagonistene må sies å være regjeringen og Guri Melby selv. Handlingen er gjenåpning og de fremstilles her som beskyttere og Melby inntar en rolle som en omsorgsfull leder. De skal sikre at denne gjenåpningen er trygg, men forsikringer i et så stort omfang som det som gis her, kan virke mot sin hensikt dersom hensikten er å betrygge. Som nevnt i analysen av Bent Høies tale kommuniserer man også noe med selve språkhandlingen. I Høies tilfelle ble befolkningen fremstilt som fryktløse og utålmodige ved at han innledningsvis, gjennomgående og avslutningsvis måtte gi ordre om ikke «å løpe ned fra fjellet». I Melbys tilfelle finner man også et meningspotensial i selve språkhandlingen, og her fører det til en dobbel kommunikasjon: «Dette er trygt. Vær forsiktige.» Modusen som nyttes her er ikke ordre, men konstateringer og Searles språkhandling «kommisiv», altså at avsender påtar seg et ansvar eller forplikter seg til å gjøre noe. (Searle, 1981). Allerede i innledningen presiseres det at helse prioriteres over alt annet, og det gis flere forsikringer:

Etter råd fra helsemyndighetene letter vi nå på tiltakene for skole og barnehage. En forsiktig åpning må være medisinsk forsvarlig. Derfor vil vi gjøre det her i kontrollerte former. Hensynet til helse går foran alle andre hensyn. Og jeg vil understreke at dersom dette ikke går som vi ønsker fremover, så kan vi bli nødt til å stramme inn igjen og det kan skje raskt. Utviklinga for både barn og voksne skal være trygg. Som statsministeren sa så har vi derfor bestemt oss for å gjenåpne (...)

Melby nytter også aktivt blikkontakt, variasjon i tempo og andre semiotiske ressurser i kombinasjon med de verbalspråklige ressursene. Etter den første konstateringen, informasjonen om at de åpner opp, følger tre korte helsetninger, de leses i et sakte tempo og med en liten pause etter hver setning. Hun legger trykk på ordet «må», og senere «ska vær». Hun løfter også blikket idet hun sier at «Hensynet til helse går foran alle andre hensyn». Dernest tar hun en noe lenger pause før hun i raskere, men normalt, tempo fortsetter. Som tilskuer og lytter har det et godt potensial for å fungere som (antatt) intendert, men det skriftlige verbalspråket alene er ikke betryggende i like stor grad. Helsemyndighetene er en aktør befolkningen har stor tillit til, men ved å tillegge dem ansvaret for avgjørelsen kommer det ikke tydelig frem hvorvidt hun selv stiller seg bak tiltaket. I tillegg referer hun til Solberg når hun informerer om hvordan de skal gå frem: «Som statsministeren sa...». Dette kan gi et inntrykk av at hennes jobb er å formidle hva andre bestemmer. Også modalitetsform «må være» i «En forsiktig åpning må være medisinsk forsvarlig», og «skal» i «Utviklinga skal være trygg», er andre enn «er» og «kommer til å være» og uttrykker noe grad av usikkerhet. Mot slutten forsikres det også om at de vil følge nøye med på utviklingen. Det var mange som skulle tilbake til skolen, og gitt hvor lite man visste om viruset i april 2020, og hvilke nyheter som hadde blitt presentert, så betyr dette «Vi prøver. Vi skal følge godt med, og går det galt, så går vi tilbake på avgjørelsene våre.» Innledningen fungerer nok betryggende for noen, men den skaper også og trolig nok engstelse til at man selv vil være forsiktig og forsøke å holde avstand i den grad det er mulig.

Melbys fremstiller egen person først og fremst som omsorgsfull. Ordvalg som «de minste» og «de små barna» er intimt. «Minstemann» og «minsten» er i uttrykk som gjerne brukes innad i familier, og bare der. Når Guri Melby bruker lignende ord, så trer hun litt ut av rollen som regjeringsmedlem og kunnskapsminister, og trer inn i en noe mer uformell rolle, og man kan få inntrykk av at motivasjonen for å lette på tiltakene har utspring i hennes egen kjærighet til disse barna. I tillegg høres det også ut som det er nettopp dem hun snakker til. Det var egne pressekonferanser for barn, så man skulle tro at denne pressekonferansen først og fremst var for de eldre elevene og de voksne,

men bruken av formildende uttrykk, enkle og unødvendige fyllord gjør språket karakteristisk for hvordan man snakker til små barn. Til studentene sier hun følgende: for dere så *gjelder da egentlig* de samme reglene, og til lærerne: *men dere skal vite* at dere skal få gode råd, og til foreldre: «det er også anbefalingene fra (...) *ekspertgruppa som har sett på det her*. Og bakgrunnen for det er *jo* at for de minste er hjemmeundervisning vanskeligere å få til. Det her er også barn som er mer sårbare enn andre med tanke på det å si ifra *dersom de ikke har det bra for eksempel*». Stemmeleiet forsterker også dette inntrykket. Det varierer, men ofte benyttes et forhøyet stemmeleie. Som nevnt i teorikapittelet var Theo van Leeuwen blant de første til å studere intonasjon og stemmebruk som en meningsbærende semiotisk ressurs, og han skriver at et forhøyet stemmeleie ofte brukes til å gjøre seg liten. (van Leeuwen, 2013, s.79). Valg av forenklete ord, fyllord, enkle setninger og et forhøyet stemmeleie kan synes noe nedlatende for voksne mennesker, men det har også potensial for å skape en intim og trygg stemning og minne mottakerne på hvem det er dette handler om. Melby fremstiller regjeringen som beskyttende, at de har kontroll, og hun fremstiller seg selv som en omsorgsfull person. Mot slutten av talen gir hun også honnør til foreldre, lærere og andre ansatte i skolen, samt alle de som er og har vært med på denne nasjonale dugnaden. På denne måten plasserer hun også disse i rollen som protagonister.

5.3.6 Avsluttende kommentar

Det at talen er ustrukturert er mye mulig et bevisst valg. Melby viser igjennom året at hun kan å skrive taler med god struktur og med et godt språk som synes rettet mot voksne mennesker. I vanskeligere tider er talene ofte lengre, og ofte preges de av ulogiske begrunnelser, sirkelbegrunnelser, motsigelser og manglende kausal kohesjon. I denne talen, og før man har fått presentert at 1.-4. skal først tilbake, begrunner hun en endret skolehverdag på følgende måte: «(...) det er ikke sikkert at alle får fulle dager eller fulle uker. Men det å komme tilbake til en mer normal hverdag (...) er viktig for alle barn og unge, ikke bare for de minste». Her forutsettes det at tilhørerne, den 07. april 2020, selv skal klare å resonnerer seg frem til at behovet for mer plass resulterer i bruk av flere klasserom, at det vil bli et rulleringssystem, hvordan dette vil se ut og at de minste er prioritert. Det er trygt å si at dette er for mye å forvente. Melby innleder også et avsnitt med å presisere hvor viktig det er at alle skal være trygge når barnehagene og skolene åpner igjen, og begrunner dette med at hun, som kunnskapsminister, «har tett dialog med de ulike aktørene i [skole-] sektoren, og det faglige rådet [de] fikk var klart: skolene og barnehagene må få tid». Og det skulle de få, men i hvilken grad tid kan sikre trygghet er begrenset. Av sirkelbegrunnelser finner vi at «anbefalingene tilsier at vi må ha en gradvis gjenåpning». Anbefalingene tilsier ingenting. De *er*

at gjenåpningen må skje gradvis. Disse sirkelbegrunnelsene er ofte å finne i talene i vanskelige tider: «De strengeste tiltakene er (...) retta mot oss voksne. Det er det veldig gode grunner til. Fordi, barna som går sammen (..) kan fortsatt være sammen med kohorten sin». (Regjeringen, 28.10.20). I setningen «En forsiktig åpning må være medisinsk forsvarlig» har man også, ut fra tradisjonell lingvistisk grammatikk normeringen, et bedre belegg for å tolke det dithen at det er forsiktigheten i seg selv som utgjør faren. Og til sist, selv om man anså toppen for å være nådd, var det ikke før den 28. april 2021, ett år og én uke etter gjenåpningen, at regjeringen lettet på reglene som gjaldt for hjemmet, og blant disse fant man at man kunne «gi barnebarna en klem én uke etter andre dose». (Aftenposten, 2021). I lys av dette kan det synes som en motsigelse at «Det skal være trygt for alle ansatte å komme tilbake på jobb og alle barn skal være trygge på at de får en klem dersom de trenger det av noen voksne på skolen». Som nevnt innledningsvis var ikke dette merkbart under selve talen. Selv ikke jeg, som har jobbet som norsklærer i 15 år, oppdaget dette før etter å ha skriftliggjort verbalteksten. At informasjonen i talen kommer «hulter til bulter» med sirkelbegrunnelser og manglende kohesjon har potensial for å skjule en potensielt farlig situasjon. I kombinasjon med de andre modalitetene som stemmeleie, intonasjon, blikkontakt og et språk som ofte synes rettet mot barn skaper en barnlig, god og trygg stemning. Det er sannsynlig at Melby, for mange, fremstår som en omsorgsfull person som i en vanskelig situasjon klarer å ivareta alles behov og som er glad i barna. Og det viktigste for henne, som i talen presiseres igjen og igjen, er at helse går foran alt. Om dette språket og denne strukturen er et bevisst valg eller om det er et resultat av hastverksarbeid i en svært hektisk periode er vanskelig å si, men intensjonaliteten virker i alle fall i hennes favør og gjør at talen i sin helhet formidler følgende narrativ ... :

5.3.7 Narrativ i Guri Melbys tale holdt 07. april 2020

Det er fortsatt hjemmeskole for alle og dette er vanskelig for de minste. De små barna befinner seg i uvante omgivelser, og de har også vanskelig for å si ifra dersom de ikke har det så bra. Helsemyndighetene har nå gitt råd til regjeringen om å lette på tiltakene, og det gjør de. Smittesituasjonen tilsier at dette må skje gradvis, og for regjeringen er det viktigste av alt at gjenåpningen skjer på forsvarlig vis. Det skal være trygt og de vil derfor gi Skolene og barnehagene tid til å forberede seg. Regjeringen og Melby selv har stor omsorg for barna og derfor vil de gå forsiktig frem, og de vil følge godt med på utviklingen. Hvis det ikke går som planlagt, så vil de stramme inn igjen, og det kan skje raskt.

6 Analyse og diskusjon av talene holdt 11. august 2020

6.1 Kontekst og koronatal

Sommerferien nærmer seg slutten, smittetallene er lave, og det har de vært de to siste månedene. Det er seks uker siden det siste registrerte CoVid19-relaterte dødsfallet, og/men det er 10 personer innlagt på sykehus. Europas land har fått farger, og de som har vært på utenlandsferie denne sommeren har dratt til de landene som var grønne. Vi venter spent på at vaksinene skal bli ferdig utviklet, og om det er Pfizer, AstraZeneca eller Moderna som vinner dette kappløpet. Reglene om å holde én meter avstand, vaske hender og holde seg hjemme om man er syk gjelder fortsatt. I tillegg er det ikke lov til å være flere enn 20 personer samlet i private selskap. Høstens skolestart er nært forestående og skolene starter opp på «gult nivå». Det innebærer at foreldre ikke får komme inn i skolegården, man skal unngå kroppskontakt, holde god håndhygiene og fellesarealer skal ikke benyttes. Studentenes fadderuke er allerede i gang. Mange av høstens førsteårsstudenter er blant de som ble frarøvet russetiden sin i mai på grunn av smittesituasjonen. Studentenes første fadderukesamlinger var dagen før denne pressekonferansen, og det førte til flere avisoppslag. Politiet i Oslo meldte om at det var «svært fullt i Frognerparken», og assisterende helsedirektør Espen Rostrup Nakstad uttalte i sin kommentar at «når det er alkohol involvert, så blir meteren veldig kort». (Aftenposten, 2020). Til stede på denne pressekonferansen er Bent Høie, forsknings- og høyere utdanningsminister Henrik Asheim og Guri Melby, og de taler i den rekkefølgen.

11. august 2020 var tirsdag i uke 33. Tallene for uke 32 var følgende:

- 0 dødsfall. Siste registrerte CoVid19-relaterte dødsfall var i uke 26 (FHI, 2020)
- 357 nye smittetilfeller. (FHI, 2020)
- 10 personer var innlagt på sykehus med CoVid19 som hovedårsak (VG, 2020)
- Reproduksjonstallet var over 1, som betyr at smitten var stigende (FHI,2020)

Løsninger:

Bent Høie: Unge i 20å-rene må ta mer hensyn

Melby: Sikre en trygg skolestart i koronatid

6.2 Bent Høies tale

6.2.1 Sammendrag

Denne talen er en appell til unge voksne. Målet er å få dem til å vise hensyn, og i større grad overholde smittevernreglene slik at de ikke sprer smitte. Høie innleder med at smittetallene for sommeren har vært lave, men at unge mennesker har begynt å bli uforsiktige og at smitten blant dem øker. Høie minner dem på at «mange ofret mye under nedstengingen», og sier at disse nå frykter at dette offeret vil være forgjeves. Han sier også at denne frykten er reell. Dernest viser han forståelse for at det kan være vanskelig å vite om man er smittet eller ei, og han viser forståelse for at man som ung ikke tror at smitten vil ramme en selv. Den siste delen av appellen består av en rekke gjentakende setninger med følgende oppbygging: en presentasjon av et scenario som kan føre til at man sprer smitte, og med tilhørende konsekvenser. Han avslutter med en siste appell: «Ikke vær den som sprer smitten. Vær den som stopper den». Talen er kort. Den fremføres på tre minutter og verbalteksten utgjør rett i underkant av 400 ord.

6.2.2 Omstendigheter og konflikt

Bent Høie er ikke kjent for å være veldig ekspressiv verken i ansiktsuttrykk, kroppsspråk eller stemmebruk. Også denne talen holdes uten å fortrekke en mine. Han verken hever eller senker øyenbrynene, ingen grimaser og heller ingen smil. Kun et avslappet ansikt og en relativ monoton tale. At han er så rolig gir gode forutsetninger for å fremkalle en følelse av trygghet og stabilitet. I tillegg har han en myk stemme og en «myk dialekt», han snakker i et rolig tempo og tar gode pauser mellom setningene. Dette gir det et preg av omsorg. Som nevnt tidligere er ulike innslag av litterær estetikk karakteristisk for hans taler, og denne talen er intet unntak. I et poetisk språk innleder han talen med å presentere hvilken situasjon vi nå befinner oss i, omstendigheter og hvilken konflikt vi står overfor:

Smitten sprer seg nå blant de unge. Det er veldig alvorlig. Sommer, sol og smittetall av det beskjedne slaget har fått mange til å glemme smitteråd og smitteregler. Det ser ut som unge i 20-årene har glemt rådene og reglene litt mer og litt oftere enn andre. Stadig flere i denne aldersgruppen blir nå smitta viser statistikken. Mange av de blir smitta på fuktige fester med alt for mange folk og altfor lite avstand. (Regjeringen, 11.08.20).

Foreløpig snakker han til hele befolkningen, og er man ikke oppmerksom som tilskuer/tilhører kan man oppfatte de tre første setningene som et uttrykk for omtanke for disse unge som blir smittet. Det å glemme noe kan de fleste tilgi, og noen kan oppfatte at Høie uttrykker at han synes at det er ille at denne glemselen skal føre til at de blir smittet. Det er ikke det som formidles. Som nevnt i teorikapittelet, introduserer Hogde og Kress det de kaller for «second level message», og denne innledningen er et eksempel på dette. Uttrykksmåten vil her kontrollere hvordan beskjednen skal oppfattes. For at dette skal fungere må mottaker ha kunnskap om, og klare å gjenkjenne, denne formen for uttrykk. (Hodge og Kress, 1988). Selv for voksne mennesker kan dette være vanskelig. Det kan også være kulturelle eller språklige barrierer som hindrer forståelsen av disse «second level message-ene». I teorikapittelet gis eksempler på slike uttrykksmåter: ironi, sarkasme, vitser som kamuflerer fornærmelser, og konstateringer der mottaker allerede, og åpenbart, besitter informasjonen som formidles. I skolen introduseres verken ironi eller sarkasme som virkemidler før på ungdomstrinnet, og ifølge NDLA, en nettside som ofte brukes i undervisningen, kan sarkasme gjenkjennes på følgende måte: «Sarkasme kan uttrykkes gjennom stemmebruk og kroppsspråk, for eksempel ved å overdrive, vektlegge ord eller setninger ekstra sterkt, himle med øynene eller lignende». (NDLA). Som nevnt innledningsvis er Bent Høie relativt uttrykksløs når han holder denne talen. Likevel er det (med sikkerhet) sarkastisk ment det han sier. Sommer og sol forårsaker ikke at man glemmer noe. Til nød kan lave smittetall føre til en manglende omtale i mediene, som igjen kan gjøre at man ikke husker på reglene. Men det har ikke manglet på omtale og det er heller ikke en manglende omtale Høie referer til, men smittetallene i seg selv. I den neste setningen informeres det indirekte om at andre får det til helt fint, og implisitt at det burde også unge i 20-årene gjøre. Til sist får vi vite hovedgrunnen: «Mange blir smitta på fuktige fester med alt for mange folk og altfor lite avstand». Omstendighetene og konflikten som presenteres er derfor denne: «Unge mennesker i 20-årene gidder ikke lenger følge regler for smittevern. De drar på fest, de drikker seg fulle, de holder ikke avstand og de sprer smitte.»

Men formålet med å bruke denne uttrykksformen, som for mange kan være vanskelig, er naturligvis ikke å kamuflere budskapet i seg selv. Bruk av ord som «å glemme» kan gi inntrykk av at han er grei og legger godviljen til. Det kan også, og dermed, forsikre han mot kritikk. Som nevnt tidligere vil man ikke i sosiosemiotikken anse språket for å være instrumentelt: et tegn er ikke uavhengig og selvstendig, det er ikke en kode med én fast betydning. (Jewitt, 2012). De semiotiske ressursene har dermed et potensial for mening, og (deler av) meningen ligger hos mottaker. (Hitching, 2011). Dette kan misbrukes. Blir Høie konfrontert med sin sarkastiske tone, kan han legge ansvaret over på mottaker, og til sitt forsvar si at det ikke var slik ment og «Jeg beklager at du oppfattet det sånn».

I tillegg til at hans rolige vesen kan gi en følelse av trygghet og stabilitet, og hans ordvalg med potensial for å fremstille han som en grei person, kan også det poetiske språket gjøre at tilhørerne får et godt inntrykk av han. Og det skorter ikke på litterære kvaliteter i teksten: varierende lengde på setningene og alliterasjoner som «sommer, sol, smittetall, smittråd og smitteregler», «det beskjedne slaget» og «fuktige fester» gir det hele en poetisk klang. Også gjentakelser som «litt mer og litt oftere» og «alt for mange folk og altfor lite avstand» vil ha samme effekt. Han fremstiller seg altså som en trygg, stabil og grei person som ordlegger seg godt. Det siste stemmer.

Videre i talen omtales de som er skadelidende av denne hensynsløse fremferden.

Det fører til sinne og fortvilelse. Mange ofra mye når vi stengte landet for å ta kontroll over smittespredningen. Nå frykter de at vi skal miste det vi vant på trange dansegulv i overfylte hus og leiligheter. Nå frykter de at fellesskapet som vi savna så sårt da landet stengte skal gå tapt på fuktige fester. Det har vi grunn til å frykte alle sammen. Hvis smitten øker mye, må vi stenge landet igjen.

Høie taler fortsatt til hele befolkningen. Han projiserer ved å tillegge «mange» en følelse av frykt, og går ikke veien om modererende mentale prosesser som «jeg tror». Det tas for gitt. Hvor reell denne frykten er, er heller usikkert. Sinne og fortvilelse er nominaliseringer og knyttes ikke direkte til disse «mange». Det som knyttes til dem er eget offer, og eget tap forårsaket av andre. De unge i 20-årene nevnes ikke. Det som nevnes er trange dansegulv, overfylte hus og leiligheter, og fuktige fester. Konnotasjonene dette gir er mange. Trangt, overfylt og fuktig kan i bestefall assosieres med en hyggelig feiring med mange beduggede mennesker. I verste fall kan det assosieres det med en trengsel blant overstadige berusede ungdommer, og trangt og fuktig kan gi konnotasjoner til sex, eller råte og fordervelse. Med dette økes sannsynligheten for at denne, i utgangspunktet projiserte, fryktfølelsen faktisk realiseres. Han bekrefter også til slutt at det er all grunn til å frykte.

6.2.3 Antagonister

Som nevnt i sammendraget innledningsvis består den siste delen av appellen av en rekke gjentakende setninger med følgende oppbygging: en presentasjon av et scenario som kan føre til at man sprer smitte, og med tilhørende konsekvenser. De to siste setningene er disse:

Hvis du dropper håndvasken og sprer smitte kan det føre til at mennesker du bryr deg om, inkludert de på din egen alder, blir alvorlig syke og kan streve med helsa i lang tid etterpå. Hvis du lar være å teste deg og sprer smitte, så setter du menneskers liv i fare. Så det handler om deg og livet ditt, og det handler om liv og død.

Høie henvender seg ikke lenger til befolkningen som helhet, og ikke heller til gruppen av unge i 20-årene. Han snakker til hver enkelt av de i denne aldergruppen som sitter og ser på. «Du» er intimt. Samtlige av scenarioene som presenteres etterfølges av «sprer smitte». I talene holdt i april var det smittespredningen, smitten og smittesituasjonen som truet. Disse nominaliseringene formidler at det at smitten spredte seg var bare noe som skjedde, og ingen var å klandre for det. I denne teksten presenteres det som en aktiv handling, og de som gjør dette er de unge i 20-årene. I klassisk retorisk stil nevnes det nest viktigste først, det minst viktige mellom og det viktigste til sist. Det er det siste som nevnes som mottaker kommer til å huske best. Her graderes det etter alvor, og det siste som nevnes av konsekvenser av denne aktive handlingen, nemlig det å spre smitte, er at mennesker man bryr seg om, også de på egen alder, blir alvorlig syke og kan streve med helsa i lang tid etterpå, at man setter menneskers liv i fare, og at det handler om en selv og eget liv, og det handler om liv og død. Når det innledningsvis ble informert om at disse handlingene allerede er utført, klandres de unge i 20-årene, om enn på en indirekte måte, for å forårsake andres død.

I et forsøk på å avdekke fortellerens teori om kausalitet, og med det kunne definere fortellingens protagonister og antagonister, kan man også lete etter hva som utelates i fortellingen. (Labov, 1997, Janks 2014, m.fl). Det som ikke nevnes i Høies tale er at disse unge i 20-årene også var blant de som ofret mye under nedstengingen, og dermed blant de som han i april takket og krediterte for at vi endelig hadde fått kontroll over smittespredningen. Det nevnes ikke, selv om det utfra hendelsene dagen i forveien er ganske åpenbart, at de også er blant de som savnet fellesskapet så sårt. I tillegg sier Høie innledningsvis at «stadig flere i denne aldersgruppen blir nå smitta viser statistikken». Men dette betyr også at de faktisk har gått og testet seg. Det nevnes ikke. FHI's aldersinndelinger i sin rapportering av smitte var 10-19 år og 20-30år. Dette kan være noe av grunnen til at Høie ikke inkluderer 18- og 19-åringene, men det skaper også en distanse til den gruppen Guri Melby om få minutter skal ønske velkommen tilbake til skolen. At 18- og 19-åringene som kvelden før hadde vært i Frognerparken, og som ser på denne pressekonferansen, føler seg adressert er ikke utenkelig, og mange av førsteårsstudentene kommer rett fra videregående. Som nevnt tidligere benytter Hogde og Kress seg av å erstatte innholdet med et annet for å tydeliggjøre perspektivet. (Hogde og Kress, 1988, s.9). Et alternativt, og kontrasterende, narrativ kan i dette tilfelle kan være følgende:

«Helseministeren håner og latterliggjør ungdommene som for få måneder siden villig ofret sin russetid, men som nå når smittetallene er så lave som de er, benytter anledningen til å være sosiale og bli kjent med sine medstudenter. På tross av at det ikke har vært et dødsfall de siste seks ukene, går de samvittighetsfullt og tester seg. De er ikke selv i noen risikogruppe, og en positiv test på dette tidspunktet vil ikke gi dem noen fordeler i form av frihet grunnet dokumentert gjennomgått CoVid. De tester seg altså ikke for sin egen del, men for å beskytte andre». Virkeligheten fremstilles noe annerledes av Høie, og i hans narrativ er det de unge i 20-årene som er antagonistene.

6.2.4 Protagonister

Her er det få protagonister å spore, men Bent Høie uttrykker midtveis i talen en forståelse og en sympati som virker å være oppriktig:

Ingen unge mennesker ønsker å spre farlig smitte heller, men jeg tror at mange unge ikke vet at de kan ha viruset uten å vite det, og sprer det uten å ville det. Jeg tror at du som er ung tenker at viruset ikke rammer deg, men det rammer deg og. Og det rammer de du bryr deg om og det rammer det du bryr deg om, og du kan være smitta uten å vite det.

Han avslutter også med en oppfordring til de unge: «Ikke vær den som sprer smitten. Vær den som stopper den». Det drukner likevel i all sarkasmen, og gir ikke grunnlag for å plassere han i en protagonistrolle. I beste fall oppfyller han, om ikke alt, så i hvert fall deler av det som karakteriserer dystopisjangerens protagonist: “The protagonist believes or feels that something is terribly wrong with the society in which he or she lives. The protagonist helps the audience recognize the negative aspects of the dystopian world through his or her perspective.” (ReadWriteThink).

6.2.5 Narrativ i Bent Høies tale 11.08.20

Mange ofret mye under nedstengingen i våres, og de savnet alle sårt det fellesskapet de var vant med fra før. Men de vant til slutt og fikk kontroll over smittespredningen. Nå står alt i fare for å gå tapt: Unge i 20-årene gidder ikke lenger følge reglene for smittevern. De drar på fester, de drikker og de sprer smitte. Når man er ung er det lett å tro at det ikke er så farlig, at det ikke gjelder en selv, men hvis dette fortsetter vil konsekvensene være at flere blir syke, flere vil slite med helsa, flere vil dø. De unge må mer ansvar, ta mer hensyn.

6.3 Guri Melbys tale

Før Melby får ordet taler Forsknings- og høyere utdanningsminister Henrik Asheim. Etter en kort innledning parafraserer han Høie med følgende setning: «Og som Bent sa så er det grunn til å være ekstra påpasselig i ukene som kommer nå». Derneft presenterer han alternative måter å feire fadderuka på. Han nevner hvor viktig det er å følge smittereglene, men de mulige konsekvensene som presenteres er mildere enn Høies: flere kan bli smittet, flere kan bli syke eller miste jobben, og man risikerer en ny nedstenging til høsten. Derneft er fokuset over på studier og karakterer, før han ønsker studentene et godt studieår. At hans tale plasseres mellom Høies og Melbys er nok ikke tilfeldig. Det mildner overgangen fra Bent Høies dystopiske fremstillingen av virkeligheten, til Melbys tale hvor hun skal ønske barn og ansatte velkommen til et nytt skoleår.

6.3.1 Sammendrag

Melby stiller til pressekonferansen i en hvit sommerkjole, passende for anledningen. Hun innleder med å skildre en skolestart slik den fortoner seg under normale omstendigheter. Derneft adresserer hun den uroen som mange kanskje kan kjenne på, for fortsatt er ikke alt helt som normalt. Målet er likevel å holde skolene åpne, og hun forklarer systemet de har for at det skal kunne la seg gjøre: trafikklysmodellen og veilederen. Hun forteller at det har vært noen tilfeller av smitteutbrudd som har ført til stenging av barnehager og SFO, men at trafikklysmodellen er laget for at man skal kunne holde åpent selv om det er lokale smitteoppblomstringer. Og det skal de gjøre sitt ytterste for å få til. Skole og barnehage er viktig for barna. Deretter presenterer hun hvilke forventninger de har til de ansatte og gir dem skryt for den jobben de la ned i våres. Alle som har vært med på vårens og sommerens dugnad, som resulterte i at smittetallene nå er lave, får også skryt. Avslutningsvis minner hun om reglene som fortsatt gjelder: vask hender, hold avstand, host i armkroken og holde deg hjemme ved sykdom.

Figur 5 Guri Melby 11.08.20

6.3.2 Omstendigheter og konflikt

Guri Melby fremstiller en ganske annen virkelighet enn det Bent Høie gjør. Hennes skildring av skolestart kan gjøre enhver varm om hjertet, og også fremkalle en følelse av nostalgi:

Barnehager, SFO og AKS har nå allerede starta opp etter sommeren, og til neste uke så åpner skolene igjen. Og det er det mange som gleder seg til - både voksne og barn. Det er noen som møter skolen for første gang med en litt for stor sekk og med sommerfugler i magen, mens andre er veteraner og gleder seg til å treffe igjen elever og lærere.

I tillegg til variasjon i setningslengde som gir denne innledningen en god klang, er det beskrivelsen av de som møter skolen for første gang som mest sannsynlig vil fremkalle disse gode følelsene. Man kan lett se for seg disse barna med litt for store sekker. At det har potensial for å fremkalle en følelse av nostalgi skyldes ikke ens forestilling av 2020s førsteklassinger, men egne barn da de begynte på skolen eller en selv om man fortsatt husker det. Disse barna som beskrives representerer alle førsteklassinger, forhenværende, nåværende og fremtidige. I motsetning til Høies sarkasme er dette en semiotisk ressurs som er lett å forstå, og det har potensial for å fungere på de aller fleste. Det kan (muligens) få selv en 5-åring til å glede seg til neste år. At dette språklige bildet er lettere å forstå enn andre, kan være at kildedomenet aktiverer assosiasjoner i det samme domenet, altså er det en del som representerer en helhet; en metonymi. (Askeland og Agdestein, 2019, s.35 og s.172). Melby forhøyer toneleiet ørlite bitt når hun sier «litt», men i motsetning til i april, synes det ikke barnslig. Det passer til situasjonen og skaper en god kohesjon modalitetene imellom. Dette er for øvrig også den eneste gangen dette gjøres i løpet av talen, og talen oppleves som rettet mot voksne primært.

Etter å ha iscenesatt, kontekstualisert og lagt rammene for konflikten adresseres den: det er en del som kjenner på en uro knyttet til hvor trygt det å sende ungene sine på til skolen, og for ansatte; om det er trygt å jobbe der. Videre uttrykker hun sin forståelse for dette, for så å betrygge:

Og det er forståelig. Men det er viktig at barn og unge, foreldre og ansatte vet at vi gjør det vi kan for at det skal være trygt. Men alt er ikke normalt. Årets førsteklassinger kan ikke håndhilse på rektor første skoledag, en del steder så får ikke vi som er foreldre følge barna inn i skolebygget. Smittevernreglene gir noen begrensninger i barnehage- og skolehverdagen. Sånn er det.

I tillegg, og i likhet med Høies forsikringer om trygghet i april: «Pasientene skal vite at *sykehusene og fastlegene har gjort mye* for at det fortsatt skal være trygt å møte opp til time», er også Melbys forsikringer relativt usolide: «(...) det er viktig at [dere] vet *at vi gjør det vi kan* for at det skal være trygt». Det bastante modalitetsuttrykket «vet» har også potensial for å kunne, for mottaker, oppfattes som «Det er viktig at dere vet at det *er* trygt». De påfølgende tiltakene som presenteres, og som skal adressere denne uroen, er interessante. I teorikapittelet kunne man lese om Hodge og Kress' ideologiske komplekser, og dette er et eksempel på dette. Det ideologiske komplekset handler om at all interaksjon vil foregå med en ulik maktfordeling som bakteppe, og de som besitter makten vil både forsøke å legitimere sin maktposisjon, og samtidig, og nødvendig for å kunne opprettholde denne posisjonen, ytre sin solidaritet og forståelse for situasjonen til de som er dårligere stilt. Eventuelle motsigelser blir ofte anerkjent, men redefinert eller begrenset. (Hodge og Kress, 1988). Melby forsøker ikke her å opprettholde sin maktposisjon, og strengt tatt er det ingen som kan sies å være «dårligere stilt». Likevel kan dette ideologiske komplekset anvendes i en analyse av hva som sies her. Melbys mål er å legitimere en tilnærmet normal skolestart tross koronaen, og samtidig må hun vise en forståelse for «de som kjenner på en uro knyttet til dette». Med utgangspunkt i de lave smittetallene, kunne «kjenne på en uro» være en passende beskrivelse, men etter Høies tale er det nok for noen en kraftig underdrivelse. Ettersom pressekonferansene, idet talene holdes, er en enveiskommunikasjon er det heller ingen umiddelbare motsigelser å snakke om, men Melby kommer eventuell kritikk i forkjøpet ved å anerkjenne den opplevde utfordringen, og viser sin solidaritet ved å presentere tiltak. Men disse tiltakene adresserer en eventuell uro for smitte hos noen, og en eventuell skuffelse for andre, knyttet til det å håndhilde på rektor, og knyttet til at foreldre kan gå inn i skolegården eller skolebygget. Denne projiseringen tar definisjonsmakten fra de som sitter med følelsen og kan kanskje bagatellisere den.

Tiltakene i seg selv er representative for de som var iverksatt og pålagt på «gult nivå», som var det nivået skolen var på den første delen av høstsemesteret 2020. Det gule nivået presenteres som en del av trafikklysmodellen, som ble innført i mai, og som er det systemet som ligger til grunn for å klare å holde skolene åpne. Det er et system som vil verne mot smitte og «trafikklysmodellen er laget for at skoler og barnehager skal kunne ha åpent selv om det er smitteutbrudd». Etter å ha snakket litt om veilederen og planlegging, og dermed noe distanse til ytringen om trafikklysene som en modell for smittevern, kommer hun tilbake til denne, og til det gule nivået:

Det betyr for eksempel at hele skoleklasser kan være samla, det betyr at alle elever skal få et fulltidstilbud på skolen med mest mulig vanlige skoledager og barnehagene skal i de aller fleste tilfeller ha så normale åpningstider som mulig

Det er svært lite vern mot smitte å spore. Det siste som er nevnt er at skoler er i gang med planlegging, og kausaliteten er ulogisk. Ettersom distansen er såpass stor til sist gang det gule nivået ble omtalt, skaper heller ikke determinativet «det» noen god kohesjon i teksten. Denne feilen (?) har potensial for å skjule det manglende smittevernet på det gule nivået. Dette er den eneste feilslutningen og gal bruk av determinativ. Denne talen før skolestart har en bedre struktur og et betydelig bedre språk enn talen holdt før gjenåpningen.

Konflikten er skolestart i koronatid. Handlingen er at det settes inn tiltak og det er elevene som presenteres som beneficier. De blir ikke omtalt i like stor grad som i april, og ord som «de minste» og «de små barna» brukes ikke i det hele tatt. Barnehagebarna er heller ikke i fokus. Elevene presenteres ikke som sårbare, så det er ikke primært beskyttelsen de drar fordel av, men skolestart i seg selv. Beneficiantene er «førsteklassingene med litt for stor sekk og med sommerfugler i magen», og «veteranene som gleder seg til å treffe igjen elever og lærere». Det nevnes at det er viktig at de vet at regjeringen gjør det de kan for at det skal være trygt, men oftere nevnes fordeler som ikke er direkte relatert til koronaen: hele skoleklasser skal være samlet, de får et fulltidstilbud med mest mulig vanlige skoledager og «opplæringa og det sosiale med å være sammen, tryggheten med å bli sett og det å bare møtes for å leke seg».

Beneficiantene av talen i seg selv er nok foreldre som blir betrygget. Ansatte i skoler og barnehager er forsøkt betrygget, men de fleste kjenner nok systemet såpass godt at de gjennomskuer en noe forskjønnet versjon av tiltakene og lovnadene om godt smittevern. De lave smittetallene betrygger.

6.3.3 Antagonister

Melbys fremstilling av farene som truer er rake motsetningen av Høies versjon. Smittetallene tatt i betraktning, så ligger nok Melbys versjon nærere realiteten, men det er tydelig at også hun konstruerer et bilde av virkeligheten som tjener til talens formål: nemlig å betrygge foreldre, elever og ansatte. Smittefaren nevnes eksplisitt ved to anledninger:

Så er det sånn at vi har sett noen tilfeller av lokale smitteutbrudd den siste tida. Det har ført til stenging av barnehager og SFO i noen kommuner. Og vi kommer helt sikkert til å se flere sånne eksempler på lokal smitteoppblomstring.

(...)

Vi følger opp og håndterer lokal oppblomstring av smitte sånn at vi beholder kontrollen.

Som nevnt i teorikapittelet vil tegn og tegnsammensettinger også ha en konnotativ dimensjon og som oftest vil meningen være å finne i den kulturen det opptrer i, og i mottakers forståelseshorisont. (Barthes, 1988, s.45). Det finnes noen unntak. Metaforer som å spire, å blomstre og å gro er blant disse. Deres denotative mening er alle knyttet til liv og til vekst, og vil i de fleste kulturer, i utgangspunktet, være positivt ladet. Men konteksten og situasjonskonteksten har også et potensial for å påvirke meningsinnholdet, og det gjør det her. Oppblomstring i dette tilfelle er negativt. Det er likevel en mulighet for at konnotasjonene til liv og til vekst er det som sitter igjen hos mottaker, og det vil gjøre noe med stemningen i teksten som helhet. På denne måten vil disse språklige bildene tilsynelatende avdekke hvilke farer det er som truer, men de glatter over detaljene. Akkurat hva en «smitteoppblomstring» innebærer beskrives ikke, og det vil bidra til at foreldre vil anse det som trygt å sende barna på skolen og ansatte vil anse det som trygt å gå på jobb.

6.3.4 Protagonister

Regjeringen er den soleklare protagonisten i denne fortellingen. Deres mål er å holde skoler og barnehager åpne, og som nevnt over vil barn og unge dra store fordeler av dette. Regjeringen gjør det de kan for at det skal være trygt, blant annet ved innføringen av trafikklysmodellen og de vil «håndtere lokale smitteoppblomstringer slik at vi beholder kontrollen». Det har vært noen tilfeller av smitteutbrudd, og håndteringen da var at det «førte til stenging». Det er også kommunene som tildeles ansvaret for å holde skoler og barnehager åpne. Dernest er det alle de som har vært med på den felles dugnaden som har ført til lave smittetall, som igjen vil føre til en mer normal skole- og barnehagehverdag. Ansatte i skoler og barnehager får også skryt for å ha lagt ned en «stor og imponerende jobb i vår under vanskelige forhold», men dette sies rett etter å ha presentert hvilke forventninger de har til den forestående jobben.

6.3.5 Narrativ

Vårens felles dugnad har ført til lave smittetall, og skolene kan nå starte opp med en hverdag tilnærmet lik den som var før koronaen. Små og store gleder seg. At noen likevel er urolige er forståelig, men i mai innførte regjeringen trafikklysmodellen, en modell for smittevern. Nå er vi på gult nivå, så noen endringer i hverdagen må man regne med. Førsteklassingene får for eksempel ikke håndhilst på rektor, og foreldre får kanskje ikke fulgt barna inn i skolebygget. Sånn er det. Noen smitteutbrudd har det vært, og det har ført til stengte barnehager i noen kommuner. Regjeringen vil følge med, og håndtere eventuelle fremtidige smitteoppblomstringer. Nå må alle vaske hender ofte, hoste i albuen og holde avstand. Slik holdes smittetall nede og skolene åpne.

7 Refleksjoner

7.1 Oppsummering og kommentarer til av funn i analysen

I april har Bent Høie og Guri Melby et felles mål: Gjenåpning av samfunnet. Hjulene må gå rundt. Legitimeringen er ulik: Bent Høie betrygger ved å skryte av befolkningen og innsatsen vår som har ført til at vi nå har kontroll over smittespredningen. Belønningen er at vi, i vår iver, får litt mer frihet da de kan lette på tiltak. Guri Melby spiller på sympati for «de minste». Begge presenterer regjeringen som ansvarlige og omsorgsfulle. De har kontroll. De har lagt en plan, men de advarer også om at et vil stenge raskt ned dersom det ikke går som de ønsker. Guri Melby, i form, fremstår ikke som overbevist. Alle forsikringene om at helse går foran alt kan virke mot sin hensikt. I tillegg sier vel egentlig begge at «vi får se hvordan det går». Verken Melbys eller Høies presenterte narrativer gjenspeiler smittesituasjonen på dette tidspunktet.

I august er det soleklart at Høies dystopiske fremstilling og Melbys «smitteoppblomstringer» er virkelighetskonstruksjoner, hvor minst én av dem ikke er representativ for situasjonen, da de spriker i så stor grad. Høie håner 20-åringer og indirekte tillegger han dem et ansvar for folks, om enn fremtidige, død. Det er vanskelig for å se for seg en situasjon der denne formen for tilsnakk kan forsvares. Av de to talene er det Melbys versjon som på dette tidspunktet i størst grad gjenspeiler virkeligheten. Hun ønsker elever og ansatte velkommen til et nytt skoleår, og talen hennes fungerer nok som intendert. Ansatte i skolen vil likevel mest sannsynlig helle mot at hennes presentasjon av veilederen som et godt vern mot smitte ikke stemmer, og det viste seg jo at smitten økte i løpet av høsten. At trafikklysmodellen er laget for at skolene skal kunne holde åpent selv under smitteutbrudd ble også et argument da Oslo stengte ned i oktober. Lærere og barnehageansatte skulle fortsatt stå i jobb. Trafikklysmodellen, og det at folk ellers i samfunnet ikke kunne treffe fem personer, var det som gjorde det trygt for ansatte å ha 100+ nærkontakter. Legitimeringen var også følgende: «Så til alle dere som er ansatt i barnehager og skoler så vil jeg si følgende: regjeringen har stramma inn tiltak ellers i samfunnet for at vi skal kunne holde barnehager og skoler åpne. (...). Vi har et særlig ansvar nå for å ta vare på barna og ungdommene våre sånn at de blir minst mulig skadelidende» (Regjeringen, 28.10.20)

7.2 En sammenligning med mitt selvopplevde narrativ

Én lærers perspektiv: Jeg har synes det har vært interessant å sammenligne disse fremstillingene med mitt selvopplevde narrativ. Det var noe annerledes. For meg var FHIs smittetall i all hovedsak det jeg anså for omgivelsene mine å være, men også jeg lot meg skremme og jeg lot meg betrygge av hva som ble presentert. Antagonisten, året igjennom, var for meg koronaen i seg selv. Jeg var ikke blant de som ivret etter å komme tilbake i normal gange i april. Jeg var redd. Jeg har stor omsorg for «de minste», men min families helse og min egen helse er viktigere for meg. Jeg kjente også på at jeg igjennom året ble plassert i en rolle som «samfunnets protagonist», en rolle jeg ikke ønsket å være i, og som jeg mener at ikke faller under mitt mandat som lærer. Mandatet mitt er at elevene skal lære mest mulig, og også at de skal trives på skolen. Jeg har til tider følt at jobben min har vært å avlaste samfunnet. At skolene skal holde åpne med begrunnelse om at hjulene i samfunnet skal gå rundt handler om økonomi, og jeg savnet en større ærlighet rundt det. Elevene er heller ikke mine barn, og denne omtalen, og dette «samfunnets mål» og dugnadsinnsatsen vi kontinuerlig fikk skryt for, gjorde at det hele minnet om et utilitaristisk samfunn. Regjeringens og mediernes fremstilling ga også gjenklang i måten jeg ble møtt på av andre, kjente og ukjente. Våren 2020 ble jeg ofte møtt med takknemlighet og mange uttrykte sin beundring for arbeidet jeg la ned. Høsten 2020 var dette snudd til forventning, og da samfunnet stengte ned i oktober hendte det meg at fikk jeg beskjed om at jeg var utakknemlig for andres offer for min beskyttelse.

7.3 Omtalen av grupper i talene

Ettersom jeg selv ikke har kjent meg igjen i omtalen av min gruppe, fremstillingen av hva som var mine bekymringer og mitt mål, har jeg også stilt meg kritisk til omtalen av andre grupper, deres tillagte bekymringer og mål. Bent Høies tale til studentene før skolestart, overforbruket som ble nevnt rett etter omtalen av frisører og kroppspleiere. Jeg velger å tro at det ikke var intensjonelt, og hvis det var det, så var det svært subtilt. Jeg reagerte valget av det språklige bildet om fjellturen i kombinasjon med presiseringen av «den norske befolkningen». Jeg har reagert på omtalen av nordmenn med opphav andre steder fra flere ganger i løpet av året. Ja, de har vært overrepresentert i smittestatistikken, men fremstillingen har ofte vært at de har spredd smitte og oppfordringen har vært at de må være forsiktige, istedenfor å presentere dem som er svært sårbar gruppe – som de er. Mange bor trangt og med mange barn. Flere elever dro under nedstengingen hjem til leiligheter hvor det blant søsken var fem, seks, syv kohorter representert. De gruppene som har fått en heller negativ omtale i disse fire talene som er analysert her, er også grupper som i vårt samfunn er blant

de dominerte, og det er grupper som i Hodge og Kress' logonomiske system har, sammenlignet med mange andre grupper, større begrensninger i sin frihet til å ytre seg. De er unge, de er lavtlønnede og det er grupper med større språklige barrierer og med kulturer mange har fordommer mot. Den anseelsen unge mennesker, lavtlønnede og nordmenn med opphav andre steder fra, kan, og kan med fordel, endres. Enhver sosial interaksjon er en prosess som også vil konstituere virkeligheten, skape forventinger til folks atferd og fordommer mot grupper.

7.4 Bidrag til diskursen

Med 208 pressekonferanser på et år, og med resemiotiseringens forsterkende effekt, har regjeringen hatt mange «fugler i murmurasjonen». At deres fremstilling av virkeligheten har gitt bidrag av stor betydning til ulike diskurser er det ingen tvil om. Og i det ligger et stort ansvar. Denne oppgavens formål har vært å oppnå en dybdekunnskap om fire taler på to av 208 pressekonferanser. Det kan selvsagt ikke gi noen informasjon om hvilken påvirkning omtaler i pressekonferansene har hatt for noen diskurser. Men analysen har avdekket at enkelte av bidragene har vært uheldige. Men formålet med pressekonferansene har vært å redde liv. Og det har de klart. Norge var blant landene med færrest dødsfall pr innbygger i lang tid. Samtidig har vi hatt større frihet enn mange andre land, hvor det var regelmessige «lock downs». Vi har også klart oss godt økonomisk. Regjeringens og deres pressekonferanser skal ha mye av æren for dette. Og at det gikk så bra henger selvfølgelig sammen med tiltakene som er innført, men også at regjeringen i sin kommunikasjon til befolkningen. Men det har også hatt sin pris, både fysisk og mentalt. Omtalen av ansatte i skoler og barnehager, og fremstillingen av skolen som et relativt ufarlig sted, har hatt et klart formål. Barna har fått en mer normal hverdag og det at lærere og barnehageansatte har stått i jobb har også bidratt stort til at hjulene i samfunnet har gått rundt. Man kan her argumentere for at målet heller er middelet. Denne analysen har avdekket at det også har vært uheldige omtaler av andre grupper. Det vil påvirke folks virkelighet, det vil påvirke hvilket syn de har på seg selv og hvilket syn andre har på dem. En negativ omtale uten nytteverdi kan ikke forsvares. Den vurderingen må gjøres, det ansvaret må tas.

8 Sluttkommentar

Innledningsvis presenterte jeg formålet med studien: å undersøke om, hvordan og i hvilken grad den norske befolkningen er blitt presentert for ulike narrativer fra de ulike ministerne på et utvalg pressekonferanser i det første koronaåret, 2020.

Før jeg begynte på denne oppgaven var jeg egentlig ikke i tvil om hvorvidt vi var blitt presentert for ulike narrativer. Jeg var ganske sikker på at det var vi blitt. Da jeg skulle velge ut hvilke taler jeg ville legge til grunn for analysen, så jeg gjennom samtlige av de 28 pressekonferansene der både helseminister og kunnskapsminister talte, og jeg fikk i den prosessen bekreftet det jeg trodde: narrativene vi ble presentert for var faktisk ulike.

Jeg har ikke belegg for å uttale meg om i hvilken grad vi er blitt presentert for ulike narrative på et generelt plan, men i disse talene var omstendighetene presentert som relativt like i april, og det er hensiktsmessig med tanke på deres felles formål: en legitimering for gjenåpningen av samfunnet. I august var de rake motsetninger, men begge talene er tjener til sitt formål. Mye av grunnen til at jeg valgte dette som tema var at det var tekster som presenterte en virkelighet jeg ikke kjente meg igjen i, og jeg kjente meg heller ikke igjen i alt hva som ble projisert over på «min gruppe». Det var tekster som berørte meg følelsesmessig. Det som overrasket meg, var alle de andre narrativene som dukket opp underveis. FHI's narrativ, andre gruppers narrativ og mitt eget narrativ.

Det som overrasket meg, var ikke akkurat hvordan dette ble gjort, men at det som (jeg mistenker) kanskje har vært uten intensjon også har sin funksjon. Intendert eller ikke: Å møte opp på pressekonferanse i røkjakke er en semiotisk ressurs med meningspotensial. Å strukturere en tekst hvor innholdet blir presentert hulter til bulter og med dårlig språk, er også en ressurs som kan ha en nytteverdi. Jeg vil i fremtiden være mer oppmerksom på slike sjangerbrudd, og ikke tenke automatisk at det er slurv. Tjener det formålet er det kanskje er det gjort med intensjon.

Jeg hadde også noen luftige tanker om hva studien kunne tjene til. Blant dem at det kanskje kunne fungere som et bidrag til videre studier av diskursutviklingen i 2020. Ettersom koronaen nå er for gammelt nytt å regne, så er nok dette mindre interessant. Men jeg tenkte også at det kunne fungere som et kompetansesupplement og som en inspirasjon til lærere i deres arbeid med å utvikle elevenes literacy. Det tror jeg fortsatt og i høyeste grad. Mer nå enn da jeg startet. Jeg begrunnet det da med at blant kjerneelementene i Læreplanverket av 2020 finner vi «Tekst i kontekst» og «Kritisk

tilnærming til tekst». Nå tenker jeg at denne måten å jobbe på også vil være svært hensiktsmessig for det (blant flere) overordnede målet «Demokrati og medborgerskap» og hvis man velger tekster som berører en følelsesmessig slik som jeg har gjort her, vil denne måten å jobbe på også passe under «Folkehelse og livsmestring». Jeg tror det kan være en interessant tilnærming til tekst for elevene. Det er noe «barnlig» over fortellinger. Det er en sjanger alle kjenner fra før, og som de aller fleste er glade i. Ikke alle er like glade i sakprosa tekster. Det går også andre veien. En studie i klasserommet hvor elevene får i oppgave å lage sakprosa tekster ut av fortellinger og fortellinger ut av sakprosa hadde også vært interessant.

Kilder

Aftenposten. (2020). *Nå får fullvaksinerte klemme barnebarna.*

<https://www.aftenposten.no/norge/i/jBeWmA/naa-faar-fullvaksinerte-besteforeldre-klemme-barnebarna>

Askeland, N. og Agdestein, M. (2019). *Metaforer – Hva, hvor og hvorfor?* Universitetsforlaget. Oslo

Barthes, R. (1980). Billedets retorik. I Fausing, Larsen, B. Fausing, & P. Larsen (Red.), *Visuel kommunikation 1. Medusa*

Baune, Ø. (1991). *Vitenskap og metode.* (7. utg.) Falch. Oslo. Cambrigde

Berge, K.L. (1998). Å skape mening med språk. I K.L. Berge, E. Maagerø, P.J. Coppock, M.A.K. Halliday, J.R. Martin & R. Hasan (Red.), *Å skape mening med språk: en samling artikler av M.A.K. Halliday, R. Hasan, J.R. Martin ; Berge, Coppock, Maagerø (red.)* (2007). Oslo, Landslaget for norskundervisning.

Bjerknes, S.G. (2021) *Tillit i krisetider. En casestudie av norske helsemyndigheters pandemikommunikasjon under covid-19.* [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo

Boorstin, Daniel J. (1992). *The Image: A Guide to Pseudo-Events in America*, 3. utg, New York: Vintage Books.

Christoffersen, L., Johannesen, A., & Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode.* Oslo: Abstrakt forlag.

Dagbladet (2020): *Ikke bruk munnbind.* <https://www.dagbladet.no/nyheter/ikke-bruk-munnbind/72186941> (Hentet august 2021)

Fagerjord, A. (2012) *Semiotikk*

<https://www.uio.no/studier/emner/hf/imk/MEVIT2700/v14/undervisningsmateriale/semiotikk2012.pdf>

Fairclough, N (2008) Kritisk analyse av mediediskurs. *Kritisk diskursanalyse en tekstsamling.* København: Hans Reitzels forlag

Heith C., Volkan, T. (2009). *Criminological Theory: Reading and Retrospectives.* New York, NY: McGraw-Hill

Hodge, R. & Kress, G. (1979) *Language as Ideology.* Routledge & Keagan Paul, London.

Hodge, R. & Kress, G. (1988) *Social Semiotics.* Cornell University Press, Ithica New York

Hitching, T. R., Nilsen, A.B & Veum, A. (Red.) (2011). *Diskursanalyse i praksis.* Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Iedema, R. (2003) *Multimodality, resemiotization: extending the analysis of discourse as multi-semiotic practice.* SAGE Publications, London.

- Ihlen, Øyvind & Per Robstad (2011) *Informasjon & samfunnskontakt: Perspektiver og praksis*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS. Bergen.
- Janks, H. (2014) Section 4: *Grammar as a resource for critical literacy*. New York: Routledge
- Jewitt, C. (2012). *Technology, Literacy, Learning: A Multimodal Approach*. Hoboken: Taylor and Francis.
- Kleven, T.A. (red), Hjørdemaal F., Tveit, K. (2011) *Innføring i pedagogisk forskningsmetode: en hjelp til kritisk tolkning og vurdering*. Ubipub
- Labov, W. (1997) <https://www.ling.upenn.edu/~wlabov/sfs.html> (Hentet november 2021)
- Labov, W., & Waletzky, J. (1997). Narrative analysis: Oral versions of personal experience. I June Helm *Essays of the verbal and visual arts*. Seattle: University of Washington Press
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press
- Lovdata. (2020). <https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/2020-03-27-17?q=koronaloven>
- Lunder, L.K. (2012) *Hvilke oppfatninger finnes det av bildeboken i den andre leseopplæringen?* [Masteroppgave] Universitetet i Oslo
- Læg Reid, S., Skorgen, T. (2006) Hans-Georg Gadamer: Fordommens produktive mening og forståelsens universalitet. In *Hermeneutikk: en innføring*. Oslo: Spartacus
- Maagerø, E. (1998). Hallidays funksjonelle grammatikk. I Kjell Lars Berge, E. Maagerø, P.J. Coppock, M.A.K. Halliday, J.R. Martin & R. Hasan (Red.), *Å skape mening med språk: en samling artikler av M.A.K. Halliday, R. Hasan, J.R. Martin ; Berge, Coppock, Maagerø (red.)* (2007). Oslo, Landslaget for norskundervisning.
- Maagerø, E., & Tønnessen, E. S. (2014). *Multimodal tekstkompetanse*. Kristiansand: Portal
- Mennesker og muligheter (2021) <https://memu.no/artikler/nesten-hver-sjuende-arbeidstaker-har-vaert-permittert-under-koronapandemien/> (Hentet oktober 2021)
- Machin, David og Mayr., Andrea (2012) *How to do critical discourse analysis*. SAGE, Los Angeles
- Norsk Akademisk Ordbok (2021): <https://naob.no/ordbok/r%C3%B8pe> (Hentet november 2021)
- NDLA (2022) <https://ndla.no/nb/subject:1:605d33e0-1695-4540-9255-fc5e612e996f/topic:1:186ce415-6136-4959-967f-b3ef0b84a202/topic:1:3f100596-2231-40e7-98b2-f8ce8bf3dbae/resource:1:1794>
- NRK. (2020). *Debatten*, <https://tv.nrk.no/serie/debatten/202003/NNFA51031720/avspiller>
- NRK. (2021). *Politisk Kvarter*, <https://tv.nrk.no/serie/politisk-kvarter-tv/202101/NNFA07012621/avspiller>
- New York Times. (2020). *Italy's Health Care System Groans Under Coronavirus — a Warning to the World* <https://www.nytimes.com/2020/03/12/world/europe/12italy-coronavirus-health->

care.html?fbclid=IwAR3yuHGmahRMW32MWC7FujvE2c5Jv30U2-dKpmPimtieLmkWtATVoIpcXbE (Hentet oktober 2021)

Penne, Sylvi (2010). «Literacy, litteraturundervisning og en skole for alle»

Postholm, M.B. (2010). Kvalitativ forskning på praksis. Fra opprinnelse til forskerfokus. In *Kvalitativ metode: en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kaususstudier*. (2.utg. pp. 17-32) Oslo: Universitetsforlaget

Postholm, M.B. & Skrøvset, S. (2014). *The Researcher Reflecting on Her own Role during Action Research*. Educational Action Research

ReadWriteThink: *Dystopias: Definition and Characteristics*.

https://www.readwritethink.org/sites/default/files/resources/lesson_images/lesson926/DefinitionCharacteristics.pdf (Hentet mai 2022)

Regjeringen (2020): Pressekonferanse 07. april 2020, Bent Høies tale (09:44-16:52) og Guri Melbys tale (16:52-22:30) <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/smk/pressemeldinger/2020/pressekonferanse-om-korona-tiltak/id2696977/>

Regjeringen (2020): Pressekonferanse 7. april 2020, (25:02-25:13 og 41:43-41:50) <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/smk/pressemeldinger/2020/pressekonferanse-om-korona-tiltak/id2696977/>

Regjeringen (2020): Pressekonferanse 14. april 2020, (20:58-21:11) <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/jd/pressemeldinger/2020/koronasituasjonen-pressekonferanse-med-justisministeren-og-og-helseministeren2/id2697330/>

Regjeringen (2020): Pressekonferanse 15. april 2020, (22:17-22:40) <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/jd/pressemeldinger/2020/koronasituasjonen-pressekonferanse-med-justisministeren-og-kunnskapsministeren/id2697569/>

Regjeringen (2020): Pressekonferanse 10. august 2020, Bent Høies tale (00:56-04:22) & Guri Melbys tale (08:05-12:45) <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kd/pressemeldinger/2020/pressekonferanse/id2724298/>

Regjeringen (2020): Pressekonferanse 28. oktober 2020, Bent Høies tale (00:34- 05:16) & Guri Melbys tale (05:16-12:02) <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/hod/nyheter/2020ny/koronasituasjonen-pressekonferanse-med-helseministeren-og-kunnskapsministeren-onsdag-28.-oktober/id2777545/>

- Regjeringen (2022): *Designprogram for departementene*.
<https://nettsteder.regjeringen.no/standarddesign/designprogrammet/> Hentet januar 2022
- Ridderstrøm, H. (2022). Narratologi
<https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/narratologi.pdf> (Hentet april 2022)
- Searle, John R. (1981[1979]): *Expression and meaning. Studies in the Theory of Speech Acts*.
 Cambridge: Cambridge University Press.
- Silverman, D. & Peräkylä, A. (2004). Reliability and validity in research based upon transcripts. In:
Qualitative research: theory, method and practice. London: Sage
- Språkrådet (2017) <https://www.sprakradet.no/svardatabase/sporsmal-og-svar/narrativ-bruk-og-genus/> (Hentet november 2021)
- Store Norske Leksikon. <https://snl.no/konstruksjon> (Hentet mai 2022)
- Tønnesson, Johann L (2012) Hva er sakprosa? I J.L. Tønnesson, Hva er sakprosa Johan L.
 Tønnesson (2.utg., Bd. 25). Oslo: Universitetsforlaget
- The Atlantic, Mounk, Y. (2020) *The Extraordinary Decisions Facing Italian Doctors*.
<https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/03/who-gets-hospital-bed/607807/?fbclid=IwAR3yuHGmahRMW32Mwc7FujvE2c5Jv30U2-dKpmPimtieLmkWtATVoIpcXbE> Hentet oktober 2021
- UNESCO. (2004). *The plurality of literacy and its implications for politics and programs: Position paper*. Paris: UNESCO
- Universitetet i Sørøst-Norge. (2022) <https://www.usn.no/forskning/forskergrupper-og-senter/humanistiske-fag/sosialsemiotikk-sfl-og-multimodalitet/> (Hentet januar 2022)
- Utdanningsforbundet (2021) <https://utdanningsforbundet.no/nyheter/2021/larerrommet-hvorfor-slutter-larerne/> (Hentet november 2021)
- van Leeuwen, Theo (2013): Critical Analysis of Multimodal Discourse. I: *Chapelle, C.A: (ed.) Encyclopedia of Applied Linguistics*. Blackwell Publishing Ltd
- Verdens Gang. (2020) *Vær så snill. Forbered dere*. <https://www.vg.no/nyheter/i/EWnEal/italienske-lege-til-norge-vaer-saa-snill-forbered-dere> (Hentet oktober 2021)
- Verdens gang (2020). https://www.vg.no/spesial/corona/?utm_source=coronav-new-front (Hentet november 2021)
- Verdens gang (2021) <https://direkte.vg.no/coronaviruset/news/laerer-smittet-en-hel-klasse-naa-er-fem-trinn-i-karantene.AyHh7z91c>
- Veum, A. & Skovholt, K. (2020). *Kritisk literacy i klasserommet*. Universitetsforlaget.
- wa Mũtonya & Kiiru, K (2018). *Music and Dance in Eastern Africa*. NAIROBI: Africae, Twaweza Communications

Bilder:

Dagsavisen. (2021). [Figur 1] Bilde fra Sveriges pressekonferanse.

<https://www.dagsavisen.no/nyheter/verden/2021/10/29/svenske-myndigheter-far-slakt-fra-koronakommisjon/>

Dagsavisen (2020). [Figur 2] Bilde av Bent Høie på pressekonferanse

<https://www.dagsavisen.no/rogalandsavis/nyheter/2020/04/28/bent-hoie-hylles-pa-sosiale-medier-for-sin-tale-til-ungdommen/>

Folkebladet. (2020). [Figur 4] Bilde av Guri Melby på pressekonferanse

<https://www.folkebladet.no/norgeogverden/i/PR6Qkb/foreldre-slipper-a-betale-for-koronastengte-barnehager-og-sfo>

Regjeringen. (2020). [Figur 5] Bilde av Guri Melby på pressekonferanse 11. august 2022. (Croppet

skjermdump fra sendingen) <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kd/pressemeldinger/2020/pressekonferanse/id2724298/>

Vedlegg 1: Skriftliggjøring av Bent Høies tale 07.04.20

(Takk...) Jeg er veldig glad i å gå på fjellet, som veldig mange andre i dette landet og det er alltid en lettelse å nå toppen etter å slitt seg opp en lang og bratt fjellside, og mange tror at det er tyngre å gå oppover enn å gå nedover, men turen ned fra toppen er vel så krevende som turen opp. Du er skjelven i knærne og det er veldig lett å snuble. Derfor er det veldig viktig å gå varsomt ned igjen. Og vi har nå sammen slitt oss opp en lang og bratt fjellside, og de tøffe tiltakene har vært veldig tunge for veldig mange, men takket være den norske befolkningen har vi nå kontroll over smittespredningen, sånn at vi igjen kan åpne samfunnet gradvis og kontrollert opp igjen. Helsedirektoratet, Folkehelseinstituttet og regjeringen har en felles forståelse av hva som er utfordringene og hvordan vi skal møte dem. Vi er enige om at mer testing, bedre sporing og rask isolering av smitte blir svært viktig i neste fase hvis vi skal åpne samfunnet mer opp. Dette jobber vi nå for å få på plass sikkert. Vi er og enige om at det viktigste for å begrense smitte er de billigste og de enkleste tiltakene: nemlig å holde hendene rene, holde avstand og holde seg hjemme hvis en er syk. Vi er og enige at vi må være forberedt på at akkurat disse tiltakene vil vare lenge. Vi er óg enige om at når smittespredningen er under kontroll, og helsetjenesten har fått bedre tid til å forberede seg, sånn som er nå, så må vi etter påske, både i sykehusene og kommunene våre, gå over til mer vanlig aktivitet. Det betyr at flere pasienter kommer til å bli innkalt til undersøkelser og behandlinger som i noen uker nå har opplevd å bli skjøvet på. Da skal pasientene vite at sykehusene og fastlegene har gjort mye for at det fortsatt skal være trygt å møte opp til time. Regjeringen følger de viktigste faglige rådene vi har fått: på noen områder bruker vi mer tid enn det vi har fått råd om – og på noen områder har vi valgt å ikke følge rådene. Vi vil åpne, men litt mer gradvis og litt mer forsiktig. Foreldre må føle at det er trygt når de sender barna sine tilbake til skolen, lærerne må føle seg trygge når de skal tilbake på jobb. Derfor starter vi med å åpne skolene fra første til fjerde trinn, derfor bruker vi ekstra tid til forberedelse. Vi skal få på plass råd og rutiner for å øke tryggheten, for å redusere smitterisikoen før vi åpner opp. Vi har fått råd om at kommunene selv skal kunne avgjøre om barnehager og skoler skal være åpne. Det rådet følger vi ikke. Det er viktig for oss er å få hjulene i samfunnet i gang igjen. Det blir vanskelig hvis kommuner i samme region har ulik praksis. Hvis barnehagen og skolen er åpen i kommunen du jobber i, men stengt i kommunen du bor i, kan det bli vanskelig å få dagliglivet til å gå opp. Ulik praksis kan skape store problemer for arbeidsliv og samfunnsliv. Derfor må man ha nasjonale og ikke kommunale regler på dette området. I bo- og arbeidsregionene med stor smittespredning skal der være mulig å holde barnehager og skoler stengt lengre, eller å stenge igjen, hvis en har en økt lokal smittespredning. Vi har ikke fått noen spesifikke råd når det gjelder de endringene vi gjør når det gjelder universiteter, høyskoler og fagskoler, men vi bygger endringene på rådene som gjelder arbeidslivet for denne gruppen voksne

studenter. Vi følger råd om å oppheve hytteforbudet, men venter til 20. april. Det gjør vi for å skape forutsigbarhet for kommunene som ba oss innføre dette forbudet. Men vi råder fortsatt folk til å unngå unødvendig reising og det gjelder fortsatt reising til hytta som ligger utenfor din bo- og arbeidsregion. Vi følger rådet om å åpne virksomheten om én-til-én-kontakt, helsepersonell, fysioterapeuter, psykolog, kiropraktor og andre har kunnet behandle pasienter, men på avstand på grunn av kravene til smittevern. Fra 20. april kan de møte pasientene sine mer ansikt til ansikt, men under én forutsetning: det må være bransjestandard for smittevern på plass. Den skal utarbeides av Folkehelseinstituttet i samarbeid med profesjonsforeningene. Det samme gjelder frisører med kroppspleiere med videre. De kan åpne bransjestandard for smittevern er på plass og den kommer senest 27. april. Regelverket skal utarbeides sånn at ansatte og kunder får god beskyttelse, men uten at det fører til et overforbruk av beskyttelsesutstyr som trengs i helsetjenesten. Når vi fremover gjør nye endringer så skal vi gjøre det over tid og kontrollert. Det gir både oss og alle andre som er berørt av tiltakene bedre tid til å forberede seg. Vi må ha kontroll på... vi har nå kontroll på smittespredningen, men vi vet og at det er veldig lett å miste kontrollen. Vi måler resultatene våre blant annet basert på antall som blir lagt inn på sykehus og på antallet som blir alvorlig syke. Det kan bety at det kan ta tid fra endringer i smittespredningen slår tydelig ut på måten som vi overvåker dette på. Derfor er det og viktig å bruke tid når vi nå endrer på noe og vi vil måtte følge med på, for å være sikker på at vi har klart å gjøre disse endringene uten at det bidrar til økt smittespredning. Derfor skal vi bruke god tid på å forberede endringene, men endringene kommer ikke til å bli gjennomført før vi og har brukt tid til å være sikre på at vi fortsatt har kontroll. Det har kostet oss mye å få kontroll, og det er veldig lite som skal lite til for å miste den. Vi lytter nøye til rådene fra fagmyndighetene våre, men må ta hensyn til smittevern og helsetjenesten, vi må ta hensyn til trygghet og forutsigbarhet og vi må ta hensyn til samfunnsliv og arbeidsliv. Og det er og sånn vi kommer til å gjøre det i fortsettelsen – vi kommer til å gjøre det gradvis og kontrollert og vi kommer til å følge nøye med. Vi har fått kontroll på smittespredningen og den kontrollen den må vi beholde. Vi skal ikke løpe ned fra toppen med skjelvende knær, vi skal gå langsomt og varsomt sånn at vi kommer oss trygt hjem igjen.

Vedlegg 2: Skriftliggjøring av Guri Melbys tale 07.04.20

Kjære alle sammen. Etter råd fra helsemyndighetene letter vi nå på tiltakene for skole og barnehage. En forsiktig åpning må være medisinsk forsvarlig. Derfor vil vi gjøre det her i kontrollerte former. Hensynet til helse går foran alle andre hensyn. Og jeg vil understreke at dersom dette ikke går som vi ønsker fremover, så kan vi bli nødt til å stramme inn igjen og det kan skje raskt. Utviklinga for både barn og voksne skal være trygg. Som statsministeren sa så har vi derfor bestemt oss for å gjenåpne barnehagene fra 20. april. Fra 27. april åpner vi skolene for elevene fra første til fjerde klasse og skolefritidsordninga. Og så åpner vi også for videregående elever i andre og tredje klasse på yrkesfag. Det her er elever som er helt avhengige av verksted og av utstyr som de ikke har hjemme for å gjennomføre opplæringa. Og angående høyere utdanningsinstitusjoner så gjelder da egentlig samme prinsipp. Vi mener at studenter og ansatte i rekrutteringsstillinger som er i siste fase av sin utdanning eller prosjektstilling og som må være til stede på lærestedet for å kunne fullføre i vår skal få mulighet til det. Kravet er selvsagt at de skal følge samme regler om smittevern og avstand som gjelder i arbeidslivet og at det som kan gjøres fra hjemmekontor blir gjort som da hjemmekontor eller hjemmestudier. Foreldre, barn og ansatte skal være trygg når barnehagene og skolene gradvis åpner igjen. Som kunnskapsminister har jeg på vegne av regjeringen tett dialog med de ulike aktørene i sektoren, og det faglige rådet vi fikk fra barnehageeiere, skoleeiere, fagforeninga og andre aktører var veldig klart: skolene og barnehagene må få tid til å forberede seg på en åpning. Derfor så gir vi dem tid – også etter påske, slik at alle skoler og barnehager får tid til å forberede seg skikkelig. Og så er det overordna målet vårt at alle elever skal få komme tilbake på skolen før sommeren. Det er ikke sikkert det blir akkurat som før den 12. mars. For mange kanskje i mindre grupper, og det er ikke sikkert at alle får fulle dager eller fulle uker. Men det å komme tilbake til en mer normal hverdag og sitt vante miljø er viktig for alle barn og unge, ikke bare for de minste. Vi vet hvor viktig skole og barnehage er for barna og ikke minst også for at samfunnet skal gå som normalt. Samtidig så tilsier smittesituasjonen og anbefalingene fra helsemyndighetene at vi må ha en forsiktig og gradvis gjenåpning. Og da mener vi det er riktig å starte med de minste barna først og det er også anbefalingene fra helsedirektoratet og ekspertgruppa som har sett på det her. Og bakgrunnen for det er jo at for de minste er hjemmeundervisning vanskeligere å få til. Det her er også barn som er mer sårbare enn andre med tanke på det å si ifra dersom de ikke har det bra for eksempel. Samtidig så er det også klart at for små barn så er det også vanskeligere å holde like god avstand som det de voksne gjør. Derfor så må vi finne andre løsninger for de minste som samtidig ivaretar behovet for å begrense smitte. Og en mulig løsning blant flere kan være å ha små faste grupper i barnehagene og i klassene, og det er også en grunn til at vi vil gi dem bedre plass på skolen ved at ikke alle kommer tilbake samtidig. Og i tillegg så må vi bare gjenta de generelle

oppfordringene om god håndhygiene, om vask av klasserom og barnehager. Det her er ekstra viktig i disse tider. Men dere skal vite at både barnehager og skoler skal få gode og konkrete råd og sjekklistor for hvordan de skal unngå smitte. Lærere og andre ansatte skal ikke være i tvil om hvor mange barn som kan være sammen, hvor langt fra hverandre de skal sitte eller hvordan de skal greie å organisere hverdagen. Vi jobber nå med å utarbeide denne her informasjonen og den vil komme i god tid før skolene og barnehagene åpner. Det skal oppleves trygt for alle foreldre å sende ungene sine til barnehagen og skolen, det skal være trygt for alle ansatte å komme tilbake på jobb og alle barn skal være trygge på at de får en klem dersom de trenger det av noen voksne på skolen. Men selv om vi åpner for noen så er det ikke alle som kan begynne på skolen igjen. Noen barn er selv i risikogrupper, eller har foreldre eller søsken som er det. Og de må fortsatt ha hjemmeundervisning en stund til. Det her er uten tvil en vanskelig situasjon for mange og derfor så vil jeg bruke denne her anledningen til å gi honnør til foreldre, lærere og andre ansatte i skolen, ansatte i barnehagene og alle som har vært og fortsatt er en del av den her nasjonale dugnaden. Og selv om vi åpner gradvis kan vi være nødt til å stenge igjen dersom smittespredningen kommer over et visst nivå. Eller at vi får lokale smitteutbrudd i skoler eller barnehager. Og vi skal følge nøye med utviklinga fremover. Helse går foran alt. Takk for oppmerksomheten.

Vedlegg 3: Skriftliggjøring av Bent Høies tale 11.08.20

Smitten sprer seg nå blant de unge. Det er veldig alvorlig. Sommer, sol og smittetall av det beskjedne slaget har fått mange til å glemme smittråd og smitteregler. Det ser ut som unge i 20-årene har glemt rådene og reglene litt mer og litt oftere enn andre. Stadig flere i denne aldersgruppen blir nå smitta viser statistikken. Mange av de blir smitta på fuktige fester med alt for mange folk og altfor lite avstand. Det fører til sinne og fortvilelse. Mange ofra mye når vi stengte landet for å ta kontroll over smittespredningen. Nå frykter de at vi skal miste det vi vant på trange dansegulv i overfylte hus og leiligheter. Nå frykter de at fellesskapet som vi savna så sårt da landet stengte skal gå tapt på fuktige fester. Det har vi grunn til å frykte alle sammen. Hvis smitten øker mye, må vi stenge landet igjen. Ingen unge mennesker ønsker det. Ingen unge mennesker ønsker å spre farlig smitte heller, men jeg tror at mange unge ikke vet at de kan ha viruset uten å vite det, og sprer det uten å ville det. Jeg tror at du som er ung tenker at viruset ikke rammer deg, men det rammer deg og. Og det rammer de du bryr deg om og det rammer det du bryr deg om, og du kan være smitta uten å vite det. Hvis du drar på festen der det er tett og trangt, og sprer smitte, sender du i beste fall vennene dine i karantene, og i verste fall på sykehus. Hvis du dropper å holde én meters avstand og sprer smitte kan det føre til at stedet du studerer, stedet du jobber og stedet du går ut på i helgene må stenge dørene på ubestemt tid. Hvis du dropper håndvasken og sprer smitte kan det føre til at mennesker du bryr deg om, inkludert de på din egen alder, blir alvorlig syke og kan streve med helsa i lang tid etterpå. Hvis du lar være å teste deg og sprer smitte, så setter du menneskers liv i fare. Så det handler om deg og livet ditt, og det handler om liv og død. Én eneste person kan spre smitte til mange. Og én eneste person kan stoppe smitten fra å spre seg til mange. Ikke vær den som sprer smitten. Vær den som stopper den.

Vedlegg 4: Skriftliggjøring av Guri Melbys tale 11.08.20

Barnehager, SFO og AKS har nå allerede starta opp etter sommeren, og til neste uke så åpner skolene igjen. Og det er det mange som gleder seg til - både voksne og barn. Det er noen som møter skolen for første gang med en litt for stor sekk og med sommerfugler i magen, mens andre er veteraner og gleder seg til å treffe igjen elever og lærere. Men én ting har de til felles: sammen med foreldre og ansatte i barnehage og skole, så er de nå opptatt av hvordan hverdagen blir. Og jeg vet at det er en del som også kjenner på en uro knytta til om det er trygt å sende ungene sine til skolen, eller om det er trygt å jobbe der. Og det er forståelig. Men det er viktig at barn og unge, foreldre og ansatte vet at vi gjør det vi kan for at det skal være trygt. Men alt er ikke normalt. Årets førsteklasinger kan ikke håndhilses på rektor første skoledag, en del steder så får ikke vi som er foreldre følge barna inn i skolebygget. Smittevernreglene gir noen begrensninger i barnehage- og skolehverdagen. Sånn er det. Men. Vårt klare mål er at vi på nasjonalt nivå skal holde barnehager og skoler åpne sånn at ingen havner bakpå i utdanning eller i opplæring. Det skal veldig mye til før vi stenger helt ned igjen. Og så har vi et system for å klare det her. I slutten av mai så innførte vi trafikklysmodellen for smittevern i skole og barnehage. Den gangen så starta vi på rødt nivå og så gikk vi over til gult nivå og der er vi fortsatt. Veilederen som er laget for skole og barnehage ligger fast, og det er den som skal legges til grunn for planlegging av oppstarten som jeg vet at alle skoler og barnehager nå er i gang med. Det betyr for eksempel at hele skoleklasser kan være samla, det betyr at alle elever skal få et fulltidstilbud på skolen med mest mulig vanlige skoledager og barnehagene skal i de aller aller fleste tilfeller ha så normale åpningstider som mulig. Så er det sånn at vi har sett noen tilfeller av lokale smitteutbrudd den siste tida. Det har ført til stenging av barnehager og SFO i noen kommuner. Og vi kommer helt sikkert til å se flere sånne eksempler på lokal smitteoppblomstring. Det vil bli krevende og vi må nok leve med det en stund. Samtidig vil jeg minne om at trafikklysmodellen er laget for at skoler og barnehager skal kunne ha åpent selv om det er smitteutbrudd, og kommunene bør så langt det er råd tilstrebe å holde skoler og barnehager åpne. Og det er jo kort og godt fordi at skole og barnehage er så viktig for elevene og for barna. Opplæringa og det sosiale med å være sammen, tryggheten med å bli sett og det å bare møtes for å leke seg, det bør være tilnærma likt som det var før koronaen kom. Og vi har forventninger til at alle barn skal få et godt faglig og sosialt tilbud. Ansatte i skoler og barnehager la ned en stor og imponerende jobb i vår under vanskelige forhold, og vi har alle gjort oss mange erfaringer på godt og vondt. Og så skjønner jeg veldig godt at alle nå aller helst ønsker å vende tilbake til den vanlige hverdagen igjen. Og jeg tror kanskje vi alle kjenner på at vi er litt lei av korona, men vi har ikke noe valg. Nå er vi bedre forberedt og det skal vi dra nytte av for elevenes og barnas beste. Og med en mer normal skole- og barnehagehverdag så høster vi resultatene av den felles dugnaden som alle har

vært med på i vår og i sommer, og det er denne dugnaden som gjør at vi faktisk fortsatt har lave smittetall. Og derfor må vi også fortsette med det som vi vet virker. Vi følger opp og håndterer lokal oppblomstring av smitte sånn at vi beholder kontrollen. Og så må du og jeg holde oss hjemme hvis vi er syke, vi må vaske hender ofte, vi må hoste i armkroken og vi må holde avstand. Alt det her vet vi jo. Og det å følge de rådene her er en ganske liten pris å betale for å sikre at barn og unge får det opplæringstilbudet de trenger og som de har rett på. Det er sånn vi holder smittetallene nede, og det er sånn vi holder barnehager og skoler åpne. Takk for meg.